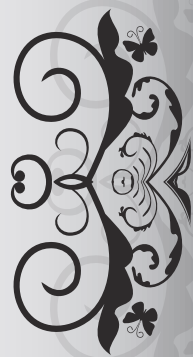

קובץ גליונות פרשת יתרו

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי היים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ היים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

זכות הלימוד בקובץ לע"נ

הר"ר שרגא פייבל ב"ר צבי קנול זצ"ל

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

כרמיאל 052-7166636 (ברוורמן)	בית וגן 02-6449498 (שעיר) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)	*לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי	אופקים 052-7635246 (סמיד)
מבוא חורון 054-8413562 (פינר)	בר אילן/נוה צבי 054-8474651	בכוללים: *בית הלל *נחלת משה	בבתי הכנסת: *קייטית *שיטית
מודיעין עילית *בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן	גבעת שאול 052-7159755 (גינזבורג)	אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון	אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן
חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק	הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר *קהילת בני תורה	כנסת 054-8429113 (גרס)	אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ)
ברכפלד ישיבת מיר 050-4128779 (דודק)	מאה שערים בבית הכנסת תפארת בחורים (הישן)	כרית 052-7677676 (לוי)	רובע ז' 052-7668323 (מונק)
נאות הפסגה 052-7608620	נוה יעקב סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל	כרית 052-7168580 (אבוהצירא 30)	אשקלון 050-4181543 (לוי)
מעלה אדומים *בבית הכנסת תלמידי הכתב סופר	סנהדריה 052-7171376 (מקוה פאג"י)	בבתי הכנסת: *חניכי הישיבות (ברוט 20) *מנין אברכים (אבוהצירא 9)	באר יעקב ישיבת גרודנא באר יעקב
נתיבות 054-8454356 (טרבלסי)	סנהדריה המורחבת 052-7612078 (כהן)	כרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן)	באר שבע 052-7628911 (היקלי)
פתח תקוה ישיבת אור ישראל הקטנה	עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) *בית הכנסת בית ישראל	שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי)	בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין)
גני הדר *מקוה בעש"ט	קרית יובל 052-7639488	חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזבורג)	רמא ישיבת נתיבות התורה-תפרח 052-7138967 (אמרון)
צפת כולל בראשות הרב קפלן שליט"א 054-8454791	רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות	טבריה אלמלם 053-3115735	רמא ג' *ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 כולל עטרת שלמה
קרית אתא ישיבת מעוז חיים 052-7129279	רמת שלמה 02-5710175 (לופר)	טלזסטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן)	ביתר גבעה A *ביהכ"ס זכור לאברהם
ראש העין ישיבת בית הלוי בראשות הגה"צ ר' אבנר עפג'ין רח' חפץ חיים 6	בבתי הכנסת: חזון איש לומדי תורה	יסודות 054-8413562 (פינר) *ביהכ"ס המרכזי	בית חלקיה 054-8413562 (פינר)
רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד	רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף)	ירוחם ביהכ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל)	בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף)
רכסים גבעה א' 052-7606491	רמות ג' *ביהכ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג)	ירושלים ישיבת מיר 052-7677676 (לוי)	*דסלר/כולל ברסלב 052-7159869 (בן אריה)
גבעה ג' 052-7171992 (פרקש)	רמות פולין *ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני)	גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל)	ויזניץ 050-4192923 (טסלר)
תפרח 08-9924520	שערי חסד 054-8498969 (קירט)		בבתי הכנסת: *ביהכ"ס הגדול החדש (בכניסה לכולל גרטר) *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com

להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

גיליון זה יוצא לזכות ידידינו החשוב
הרה"ג ר' שמואל דוד הכהן פרידמן שליט"א
שקיים השבוע את בקשתו של רבינו שליט"א
להמשיך ולהוציא את סדרת הספרים הנפלאה
שדה צופים גם על תלמוד ירושלמי
וב"ה הביא השבוע את החלק השני על מסכתא פאה
ורבינו בירכו שיזכה לסיים את כל המהדורה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

לומד תורה - שכינה כנגדו

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני (יט, א) ואמר רש"י: "ביום הזה - בראש חדש. לא היה צריך לכתוב אלא 'ביום ההוא', מהו 'ביום הזה'? שיהיו דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו". מספר הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל מעשה שסיפר לו אברך שמוסר שיעור בהרצליה, ממש געוואלדיג: בשיעור שלי משתתף, מזה מספר שבועות, אדם שנמצא בתהליכי גיור ולומד למודי יהדות על מנת להיות גר צדק. יום אחד פנה אלי ואמר לי: זהו זה! אני לא ממשיך! אני לא אהיה גר! "מה יש? מה קרה"? שאלתי אותו, והוא ענה: "אני יושב כאן בשיעור כבר כמה שבועות, מאזין בקשב, ולא מבין מלה! מה תאמר לי? שהשיעור עמוק מדי, וקשה מאד לתפוס אותו! אבל אני רואה שאין פני הדברים כך! הנה יושבים בשיעור נערים צעירים, ילדים, והם כן מבינים, מתערבים בשיעור, שואלים, משיבים, מתפללים ומתוכחים, ואני לא תופס על מה הם מדברים! ואלא מה, תאמר שאני סתום, שיש לי ראש חלש... אני מוכן להראות לך את התעודות שלי, את הציונים שלי, ותראה בעצמך את כשרונותי הברוכים... המסקנה היחידה היא שגמרא זה לא בשבילי! אני לא מסוגל להבין אותה! אם כן למה לי להתגיר? כדי שלא אבין כלום?!"

אמרתי לו: "זו באמת שאלה חזקה מאד, אני לא יכול לענות לך תשובה על שאלה כזו קשה! אבל אצלנו בבני ברק יש גאון, צדיק וקדוש, קוראים לו רבי חיים קניבסקי שליט"א, נלך ביחד ונשאל אותו. נשמע מה הוא אומר". הגעתי אתו לגאון ר' חיים ושאלנו אותו את השאלה. ר' חיים חיך, פנה אלי ואמר לי: "איך אתה רוצה שהוא ידע ללמד, הרי אין לו מלמד"? ברגע הראשון נפגעת. מה זאת אומרת "אין לו מלמד"? הרי יש לו! אני מלמד אותו כל יום! ור' חיים המשיך ואמר: "נכון שאתה מלמד אותו! אבל אנו אומרים כל יום בברכת התורה: 'ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל! הוא מלמד רק את עמו ישראל, הוא לא מלמד גויים! והיות והקב"ה לא מלמד גויים - אין כל פלא בכך שאינו מבין! ברגע שיתגיר - יהיה לו מלמד. הקב"ה יהיה המלמד שלו, ואז הוא יבין!" מוראדיג!

כמובן, ואין כל צורך לציין, כך באמת היה! בכל מקום שבו אדם יושב ולומד תורה - שכינה עמו! הקב"ה לומד אתו ומלמד אותו! אם היינו מרגישים זאת "בחוש" לא היינו צריכים "לדמין" ש"כאלו נתנו היום"... אכן! הם נתנו היום, ובכל יום! (ויחי ראובן)

בברכת שבת שלום
יצחק זלצמן (ב"ב)

פשט על הפרשה

"ואתה תחזה וגו'" (יה, כא)

יל"ע הרי בעשרת הדברות ידעו כל המצות וגם מצות דינין ולא עוד אלא שדינין נוהג גם בבני נח להושיב ב"ד בכל פלך כדאי' בגמ' (סנהדרין נ"ו ב') א"כ מה חידש יתרו למ"ר. ויל"ד דמ"ר ה' סבור שכיון שהוא שמע מפי הקב"ה הוא חייב להורות הכל בעצמו ויתרו א"ל שלא יתכן שזה רצון הקב"ה כי נבול תבול וגו' ובודאי לא זה כיון הקב"ה רק שתעמיד דינין וזהו צורך אלקים שתחזור לשאול כי בודאי לא זה כונתו. עיל"ל דמ"ר סבר שדינין הוא כמו בב"נ דאין מושיבין ב"ד אלא בכל פלך דהיינו מדינה ומחנה ישראל כחד מדינה דמי לך לא הושיב אלא ב"ד אחד שלו ויתרו א"ל דלא דמי לגויים שאין להם אלא ז' מצות וסגי בב"ד לכל פלך משא"כ ישראל שנצטוו בתרי"ג מצות לא סגי בא' לכל פלך כי נבול תבול רק בכל עיר ובכל שבט (מיהו מסקנת הגמ' בסנהדרין שם נראה שאין חילוק בזה בין ישראל לב"נ ע"ש).

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

זוכר הברית

איתא בזוהר הקדוש (הלך א' דף ב' ע"ב) על הפסוק (שה"ש ב' י"ב) הנצנים נראו בארץ 'הנצנים אלץ אינון אבהן דעאלו במחשבה ועאלו בעלמא דאתי...דהא בשעתא דקשת אתחזי כדין אתגליין אינון. ובההיא שעתא עת הזמיר הגיע. עידן לקצין חייבין מעלמא. אמאי אשתזיבו, בגין דהנצנים נראו בארץ ואלמלא דנראו לא אשתארונו בעלמא, ועלמא לא אתקיים, ומאן מקיים עלמא וגרים לאבהן דאתגליין, קל ינוקי דלעאן באורייתא, ובגין אינון רביין דעלמא, עלמא אשתזיב, לקבליהון (שיר השירים א' י"א) תורי זהב נעשה לך, אלץ אינון ינוקי רביין עולמין וכו' עכ"ל הזוהר.

וכמובן שסתרי תורה הם ועמוקים ביותר אך פשט הדברים ועיקרם, שבזמן שנתגלה קשת בעולם הוא סימן שהגיע הזמן שבעלי עבירות יסתלקו מהעולם ונצלים בזכות מי שמקיים את העולם, דהיינו התינוקות של בית רבן שהבלי פיהם גורם לעולם להתקיים. קיצורם של דברים מובא גם במפרשי החומש על בראשית (ט' י"ג והלאה) ברש"י ושאר מפרשים, כי כאשר נראית הקשת אות הוא על פורענות שצריכה היתה לבוא לעולם, והקב"ה ברחמיו מונע בעדה לבוא.

כמה דברים אמורים. לאחרונה הגיעו כמה אנשים אל רבינו ואמרו שראו את הקשת, במקרה כזה, הלא נאמר בשו"ע (סי' רכ"ט ס"א) 'הרואה הקשת, אומר: בא"י אלקינו מלך העולם זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו; ואסור להסתכל בו ביותר', ומיד שאל רבינו את אחד מאותם אנשים, למה סיפרת לי והלא מובא במשנה ברורה שם בשם חיי אדם שלא יספר לחבירו שראה קשת משום מוציא דיבה כסיל, וענה הלא שכיון שעבר זמן מאז שראה לכן לא חשב לספר, ורבינו לא הסכים כל כך לדברים.

[וכעת שכבר עבר יותר זמן, ובפרט שיש בה תועלת להלכה, אנו מביאים את הדברים].

והורה רבינו, כי את הברכה על הקשת יש לברך אפילו כאשר רואה חלק מהקשת (ועין ביאור הלכה או"ח שם, שלא הכריע בזה). עוד הורה, שרק אם רואה אותה ממש ולא אם נשקפת על המים או מראה, אכן, יכול לברך גם אם רואה מבעד למשקפים, כי זה שייך לעיניים ואין זה דבר חיצוני, וכן הדין בברכת הלבנה.

עוד הוראה מאוד מענינת, שמי שרואה קשת ולא בירך, הורה רבינו שכל זמן שהקשת קיימת יוכל לברך, וכן, אם פסקה הקשת ונתפזרו העבים, ואחרי כמה שעות שוב ניהיה מעונן ונראתה הקשת, יש לברך שוב אפילו באותו יום. ויהי רצון שלא יצא תקלה תחת ידינו, ונזכה שיקוים בנו כל הסימנים והמזלות לטובה, לברכה ולא לקללה, אמן.

מספר המשגיח רבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א:

היה זה לפני כעשרים שנה. מתקשר אלי הרב ברוק שליט"א, ראש הישיבה הנודעת לבעלי תשובה - "נתיבות עולם" בבני ברק, ומבקש ממני להגיע להספיד במקומו בחור מהישיבה שנפטר, היות והוא צרוד ואינו יכול לדבר. וכך הוא מספר לי:

היה לנו בחור בישיבה בן למשפחה חילונית מגדרה. בחור זה היה בחור מוכשר, יפה ומלא חן, בעל מרץ ובעל קסם אישי. "ואם זה לא מספיק", הוסיף לי הרב ברוק - "בחור כזה קשה למצוא". הבחור הנ"ל היה בישיבה קצת יותר משנה והתעלה במעלות התורה, כשאז קיבל את המחלה הממארת וכעבור קצת יותר משנה מאז שחלה הוא נפטר.

ידעתי שגם ההורים שאינם שומרים תומ"צ ישתתפו בהספד. לא ידעתי מה לומר להם, כיצד אני יכול להסביר להם. בוודאי הם חושבים: היה לנו ילד נפלא שעם הכישורים הנדירים שלו יכול היה להצליח בכל מקום, והנה זמן קצר לאחר שבחר ללמוד בישיבה נגד דעת משפחתו הוא קיבל את המחלה ומת. לך תסביר דבר זה לאנשים שאינם שומרים תורה ומצוות.

החלטתי שהפעם קודם ההספד אלך לביתו של שר התורה מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, ואתייעץ עמו. ואכן הגעתי אליו וסיפרתי לו על הטרagedיה.

מה אומר לכם, רבי חיים מביט בי ואומר: "אנשים רואים דברים הפוכים! הבחור הזה - נגזר עליו שימות מזמן, אך הקב"ה ידע שאם ימשיך לחיות הוא יחזור בתשובה, ולכן הוסיף לו עוד שנים. הבחור באמת חזר בתשובה, ואז הקב"ה זיכה אותו שיהיו לו ייסורים בשביל שיוכל לבוא נקי לעולם הבא, ורק אז הוא לקח אותו... אם כן כמובן שהבחור רק הרוויח - שהרי בלי זה היה מת מזמן וללא תשובה!" סיים רבי חיים קניבסקי: "את זה תגיד להורים!"

כשיצאתי מביתו של הגר"ח חשבתי לעצמי: מילא אני מאמין במרן הגר"ח, ואני יודע שכל דבריו אמת לאמיתה. אבל אב חילוני - מה פתאום שיאמין במרן הגר"ח? לכן החלטתי כהקדמה לדברים להסביר בדרשתי מי זה רבי חיים קניבסקי, ורק לאחר מכן אוכל להעביר את דבריו. וכך עשיתי.

כשסיימתי את דבריי עדיין היה נדמה לי שהדרשה לא הייתה מוצלחת מבחינת ההורים, והדברים לא התקבלו על ליבם. והנה מיד ניגש אליי אחד מציבור המשתתפים - הרב נח הרץ שיחי' - ואומר לי: "בוא ניגש לאביו של הנפטר". על אף שאני מכירו כאדם עדין, כאן תפס את ידי בחזקה מרוב התרגשות והוליכני אחריו. נעמדנו ליד אביו של הבחור ואז ר' נח ביקש ממנו שיספר לי.

מה התברר? זמן קצר לפני ההספד סיפר האב לר' נח הרץ שלפני שבנו חזר בתשובה שרת בצבא, ובאחד הימים הם חדרו לסוריה בג'פים. בנו התיישב בג'יפ הראשון, והנה פתאום לפני שהם יוצאים לכיוון סוריה בא המפקד וללא שום סיבה גוער בו: "מי אמר לך לעלות לפה? רד מיד והכנס לג'יפ השני!" לחייל אחר מהג'יפ השני הורה להיכנס לג'יפ הראשון במקומו. והנה, הם רק נכנסו לשטח הסורי, הג'יפ הראשון קיבל פגז וכל יושביו נשרפו. ואילו בנו נשאר בחיים...

"נו", מכריז ר' נח הרץ בהתרגשות: "רבי חיים יודע מה שהוא מדבר!!!"

למדתי מכך שאנשים מסתכלים על מאורעות החיים 'היפכא מסתברא' - זאת אומרת מפרשים את מאורעות החיים לפי קוצר ראות עיניהם, כשזה פעמים רבות בדיוק ההיפך ממה שעושה הקב"ה ברחמיו!!!

(מתוך שיחה שנמסרה בישיבת גאון יעקב)

כמה הנהגות בדרכי הלימוד של רבינו שליט"א

רבינו חוזר ואומר הרבה פעמים לשואלים אותו איך הדרך הנכונה בלימוד עיון או בקיאות, ואומר שצריך גם עיון וגם בקיאות, אלא שמי שנוטה יותר לעיון שילמד רוב הזמן עיון אבל ישאיר גם זמן לבקיאות ומי שנוטה יותר לבקיאות שילמד רוב הזמן בקיאות אבל ישאיר גם זמן לעיון. לשאלה מה נקרא בקיאות, אמר בפשיטות גמ' רש"י ותוס', דגמ' עם רש"י לבד לא נקרא בקיאות דהתוס' מפרשים את הגמ'. וכמובן א"א בלא חזרה כמה וכמה פעמים, ובסדר החזרה אמר שאין בזה כללים אם לחזור אחר דף או ממשנה למשנה וכה"ג וכל אחד עושה כפי אשר רואה נטיית לבו לזכור יותר טוב, ומעל הכל צריך תפילה.

אחד שאל לרבינו אם כדאי ללמוד בסדר לימוד של ח' דפין ליום, [כמו שנוהג רבינו בסדר חזרת לימוד], ואמר לו שזה רק אם כבר למד את הש"ס טוב שאז יש תועלת בזה, אבל ללמוד בפעם הראשונה ח' דפין ליום אין בזה כל תועלת.

שמע על אחד שלומד בביתו כל היום ורוב הזמן לומד לבד, ורצה להעיר לו שזה לא הדרך ואמר לו (הכל במאור פנים ושמחה בעדינות נוראה שאין לתאר) א. צריך ללמוד עם חברותא הלימוד עם חברותא מועיל מאד ללימוד ובפרט כשלומדים עם אחד שצריך להסביר לו זה נחשב כארבעה פעמים חזרה ומועיל לזיכרון וזה דבר בדוק ומנוסה, וע"כ לכל הפחות חצי יום או סדר אחד שלם ללמוד עם חברותא. ב. צריך ללמוד בביהמ"ד עם ציבור בביהמ"ד יש זכות הרבים וע"כ צריך ללמוד דוקא שם על אף שאמרו לו שבבית לומד יותר טוב לא הסכים ואמר שזו לא הדרך ולכל הפחות חצי יום או סדר אחד בביהמ"ד מאד מועיל זכות הרבים. וסיפר שאף הוא כל השנים הלך לכולל ופעם בכלל לא היה אפשרות אחרת כי מי שלא בא לא קיבל התמיכה מהכולל.

(מנחת תודה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

למה כתוב אשת משה, וכי משום דין זה שאין נושאים גרושתו של מלך
היא נקראת אשתו¹³, (ובמכילתא גם יש מאן דאמר שמשה גירשה
בגט)¹⁴, אילה"ש פרשת יתרו פרק י"ח פסוק ב'.

וגם בכ יאמינו לעולם

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בֹא אֵלֶיךָ בְּעָבֹר יַמ־סוּף וְיָרַדְתָּ בְּדִבְרֵי עֹמֶק וְגַם כִּי יֵאָמְרוּ לְעֹלָם (שמות י"ט ט)
וְכָתַב הָרִ"ן בְּנִדְרִים דף ל"ז ע"א, דודאי ישראל לא היו מפקפקין בדברי משה לומר מעצמו אומר כן, דהא כתיב וגם כִּי יֵאָמְרוּ לְעֹלָם.
וצריך עיון, הא מצינו קרח ועדתו שאמרו דמשה רבינו עשה מדעתו, ואלא האמינו בו במה שאמר שכל דבריו מאת הקב"ה¹⁵. (אילת השחר נדדים דף ל"ז ע"א ר"ן ד"ה וכתבי ראה למדתי)

ויש להביא בזה, מה שכתב רבינו שליט"א בתוך דבריו בספר ימלא פי
תהלתך עמוד קפ"ח (מאמר קריעת ים סוף ד"ה וזה נעשה): וכבר נחלקו
הראשונים, דהאבן עזרא כתב שבשעת קריעת ים סוף לא כולם האמינו,
ובמתן תורה כולם האמינו, והרמב"ן כתב, שכולם האמינו בקריעת ים
סוף, אלא דבמתן תורה הגיעו גם הם לדרגת נבואה, וראו שדרגת נבואה
הכי גדולה, היא של משה רבינו ע"ה.

ספק ברכה שאינה צריכה

לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשווא כי לא יִנְקֶה ה' את אשר ישא את שמו לשווא (שמות כ' ז')

אמר רב ואיתימא ריש לקיש ואמרי לה ר' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו, כל המבַרֵךְ ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא. (ברכות דף ל"ג ע"א).

בבשולחן ערוך אורח חיים סימן קפ"ד [סעיף ד'] מבואר: דאם אכל שיעור
ששחייב בברכת המזון מן התורה, וספק לו אם בירך חוזר ומברך, וכן הוא
ללגבי ברכות התורה להני דסבירא להו [הובא במשנה ברורה ריש סימן
מ"ז] דברכות התורה מן התורה, חייב שוב לברך מספק.

ויש לעיין להני דסבירא להו דאיסור ברכה לבטלה הוא מן התורה, למה לא נימא נמי התם ספק איסור לחומרא ואסור לברך? ואפשר דלא חיישינן להאי שיטה, ונקטינן לעיקר ההלכה דברכה לבטלה אינה אלא מדרבנן.

והנה בספק אם הוא חייב במצוה דאורייתא, כתב המשנה ברורה סימן ס"ז סק"א דנהי דחייב לקייים המצוה, אבל אינו מברך. והחילוק מספק

עכו"ם איזא חיוב כבוד, והיינו כבוד 'מלכות' אבל לא כבוד 'מלך', [דמלכד דין כבוד מלך איזא הנהגה דכבוד מלכות, וכמו שביארנו בהערות באעלה בתמר חלק הסימנים סימן ט' בעניני מלך ונשיא].

7 נראה דכלפי הגוי גם אם לא מחל המלך על כבודו אין הגוי מחוייב בכבודו [וכמו שהבאנו באעלה בשערי המלך] וחשובים יותר אשפה הלוקח ממנו שער עבירה ע"י גו שילא נצטוו ושתתתה באימתו עליו, והארכנו שם בדבר, אך יתכן דכלפי ישראל נעבד האמהיה ע"י גו שילא נצטוו, ובפרט אם עצם מעשה המחילה היו חסרון באימתו עליו, וע"ע בשטמ"ק כתובות ז'. בשם תלמידי רבינו יונה דלעולם הא דאין המלך רשאי למחול הוא משום שהם אי יעטעו פעמים אחרות ממוראו ומכבודו.

8 לכאור כוונת רבינו בזה ליישב מה שמחל משה על כבודו והשתחוה ליתרו, דכלפי גוי אין חיוב שתהא אימתו עליך.

9 יל"ע הא כבר גירש משה לציפורה אשתו כדכתיב בקרא דלעיל אחר שילוחיה (וכמו שהובא בסמור).

10 עיין מצפה איתן קדושין לג: עפ"ד תנחומא פרשת עקב דלא נעשה משה מלך רק עד קבלת
לוחות שניות.

11 ברמב"ם פ"א מתרומות ה"ב כתב דלכיבוש א"י בעינן מלך או שופט או נביא, וא"כ יהושע אף אם נימא דלא היה מלך גמור מ"מ היה נביא ולכיבוש א"י סגי בזה.

12 עיין סנהדרין יח. דאין נושאים אלמנתו של מלך, ועיין רמב"ם פ"ב מלכים ה"ב דה"ה גרושתו.
13 לכאור נראה דהיא הנותנת, כיון שאינה יכולה להינשא א"כ לעולם תשאר בכלל אשתו של

ממשה שאסרה אכז"ע, שזהו יסוד האישיות, ומלשון רבינו נראה דלא ניח"ל בזה, וצ"ע.

14 צ"ב דלכאור כ"ז סותר למש"נ לעיל דלמשה לא היה דין מלך לענין דין כיבוד ומורא עד שנכנסו

לא", ומאי שנא דינא דמלך אין נושא גרושתו דנהג במשה, והערוני ליישב דבאמת יסוד הדין שאסור לישא אלמנת וגרושת המלך אינו משום כבוד המלך, רק דין משום כבוד המלכות, וחלק

זוהי דכבוד המלכות נהג גם קודם שנכנסו לא"י ואף במלך עכו"ם נוהג כזבחים קב. וירדו כל עבדיך אלה אלי וכמ"ש לעיל הערה כב.

15 ובמה שביאר בזה הר"ן דליכא למימר דמה שאמר משה כאשר ציוני ה"ק כאשר ציוני ולא מעצמי אני אומר, צ"ע דהא אם לא יאמר כאשר ציוני מנ"ל דנצטוו ע"ז שיאמינו לו בזה, וצ"ל

שהיה ידוע שכל דבריו אומר בשם הקב"ה. אלא דהיה יכול הר"ן לומר דממ"נ אם לא יאמינוהו
א"כ גם במה שאומר כאשר ציוני לא יאמינוהו. [אילת השחר כאן]. ובמקו"א הארכנו שכל דברי
משה מ' שנה היו רק מפי הגבורה, עיין אור החיים וכו'.

מלכות משה

ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישק לו וישאלו איש לרעהו לשלום
ויבאו האהלה (שמות י"ח ז')

פירש רש"י: וישתחו וישק לו, איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר והאיש משה (מכילתא). מבואר ברש"י, דמשה השתחוה ליתרו¹. ויש לעיין, דלכאורה משה היה מלך ואיך יכול למחול² על כבודו?

ויש לומר דלא נאמר עדיין הדין דשום תשים עליך מלך, שתהא אימתי עליך, ואפילו למאן דאמר יתרו אחר מתן תורה בא, מכל מקום, מצוה דשום תשים עליך מלך לא נאמר, אלא לאחר שנכנסו לארץ ישראל.
ויש לעיין אם מותר למחול על כבודו לגבי אינו יהודי, דיתכן דלגבי אין לו חיוב שתהא אימתו עליך.⁸ (אילת השחר מסכת קדושין דף י"ג ע"ב ד"ה וגבי יתרו כתוב)

ובאילת השחר עה"ת נוסף: והערוני דכן כתב המקנה בדף ל"ב ע"ב. וכן העירו דבשו"ע י"ד סימן ר"מ סעיף כ"ד נפסק שאדם חייב בכבוד חמיו, והגר"א מציין מקור הדין מהילקוט כאן דמשה כיבד את חמיו, ואם כן יש לומר דמהאי טעמא משה השתחוה לחמיו אע"פ שהיה מלך. ויש לעיין בדברי הרא"ש בקדושין סימן נ"ז לענין בנו והוא רבו דהוי ספיקא דאורייתא ויעמדו זה מפני זה.

ועוד יש להעיר דקושיא זו קשה גם ברש"י שם פסוק י"ב שמשה עמד ושימש אותם בסעודה, ואיך עשה כן והרי הוא מלך, ולפי מה שכתבנו אתי שפיר (והמשך חכמה שם כתב שמשה קיבל דין מלך רק לאחר מתן תורה, והדרשה שם קאי למאן דאמר יתרו בא לפני מתן תורה) 10.

אם נהגו במשה כל דיני מלך

הנה לצורך כיבוש ארץ ישראל צריכים מלך, ומכל מקום איתא בסנהדרין דף כ' ע"ב שהמצוה למנות מלך היה רק אחר ירושה וישיבה, ואף על פי שיהושע היה מלך (עיי' יומא דף ע"ג ע"ב) מכל מקום לא היו לו כל דיני המלך הכתובים בפרשה, וכן משה אף על פי שהיה מלך מכל מקום לא היה לו את דיני המלוכה הכתובים בפרשה 111ז. (אילה"ש פרשת שופטים פרק י"ז פסוק י"ד).

ולגבי לישא גרושתו בפרשת יתרו (פרק י"ח פסוק ב') על הפסוק אשת משה אחר שלוחיה כתב בעל הטורים: פ"י היא כאשתו אף על פי ששילחה שמלך אין נושאין גרושתו¹². וצריך ביאור דאם משה גירשה

1 דברי רש"י מקודם במכילתא כאן, אולם בפי' הש"ך ע"ה מבואר שמשם השתחוה להקב"ה, וכל' בתיב' כאן לפי הפי' ונתת: וישתחו להקב"ה שחכריו ונתגיייר, ולפי' זה לק"מ שהרי השתחוה להקב"ה ולא ליתרו ולא היה כאן מחילה על כבודו לבשר ודם.

2 בעיקר הדבר דמותו היה כן מבואר בכמה מקומות. ענין זהים קח. חשש שמחות וחתן
לשלוש עשרה שנה בשל ישראל; בימה היוני משש ויהו אחי בעלה אחר, ומבשר
כ"מ (שמו"ר פ"ב א, ובסוף פ"ה, פמ"ח ד, פ"ב א, ויק"ר פלא"ד) דרש ויהי ישרון מלך זה
משה, ושבונוותי: דין ומסופין על העיר והעדה אחר ע"מ מלך, ופרש"י: וימי משה הוא מלך
אחר, וכן, בתחומות: עקב פ"ח שרש ושאני ווארע אחר מלך, ונע"ז' בתחומות: העתלות
בשמו"ר פ"מ, ויל"מ פ"טו' ג, ו"ה ברמב"ם פ"ו מביה"ה א"א ומה"ר רבינו מלך היה, וכן מבואר
בעוד דוכתי ענין זה.

3 אף דלכאורה כשמכבד לחמיו עושה מצוה, וא"כ מאי ביזוי איכא, זה אינו דמבואר במעשה דאגריפס בכתובות דף יז. דאסור למלך לעבור לפני הכלה אף דהוי מצוה, וכמו שבארו הראשונים שם דכבוד המלך עדיף מכבוד חברו.

4 בס' מורשה עה"ת כאן כתב דשאני מלכות משה ממלכות של מלכ' ישראל ומלכי בית דוד, דמלכותו של משה הי' מלכות של תורה, וכמ"ש באבות פרק ו' על העוסק בתורה לשמה 'ונותנת לו מלכות וממשלה', וזהו מלכות של תורה שהי' למשה, ועל מלכות כזאת מהני מחילה, ע"ש.

אמנם בעיקר הדבר אי מהני מחילה על מלכות משה, הנה עיין בפי הטור עה"ת פרשת חוקת (כא, ט) שכתב שמשה מחל על כבודו במעשה דנחש הנחושת, אמנם בכתבי הגרי"ז עה"ת (סטנסיל) פרשת קרח ביאר קרא דזיחר למשה מאד לפי שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ולפיכך

הקפיד משה על כבודו, ומבואר דאף מלכות משה ל"מ מחילה [ועיין מש"כ בע"ה בהערות באעלה בתמר חלק הסימנים סימן ט' בעניני מלך ונשיא מכמה אחרונים דגדר מלכות משה הוי רק כגדר נשיא ולא היה לו דין מלך גמור, יע"ש].

5 ויבואר ביותר לפי מש"כ החינוך סוף מצוה תצ"ו דחייב אימת המלך נלמד מפרשת שום תשים [וע"ש שביאר דמה"ט נמנה מצות שום תשים עליך מלך במנין המצות ואע"פ שכבר נמשח דוד, דמ"מ בכלל המצוה נמי דין אימת מלך שנוהג לדורות] ואשר לפי"ז כיון דעיקר הפרשה דשום

תשים היא רק באי"מ כמ"ש סנהדרין: ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ וכו' ולהעמיד להן מלכה. ה"נ דין ארמי הוא רק באי"מ.

6 ואיפסא אי שרי למחול על כבודו לישראל, עיין בהמקנה קדושין לב: ד"ה מלך שכתב שטע"פ שאף מלכות עכו"ם בעינן ששהא אימורו עליו כדאמר בזבחים קב. גבי וידולו כל עבדיו אלה אלי, מ"מ יכול למחול כיון שהכבוד שלו הוא ולא כבוד שמים. ומבואר מדבריו דאף במלך

ברכת המזון שחייב לברך, דבספק אם הוא מחוייב במצוה, כיון דמה דפסקינן לחומרא אינו על הברכה אלא על עצם המצוה, וזה לא מכריע לגבי השאלה של הברכה, וצריכים לדון על הברכה בפני עצמה, ועליה יש דין לחומרא שלא לברך, ומה שאין כן אם הספק הוא על עצם הברכה, אז אף דלהצד שהוא פטור הוי מברך ברכה לבטלה, מכל מקום כיון דעל זה עצמו יש ספק אם הוא חייב או לא, ואמרין ספיקא לחומרא דהוא חייב, ממילא אין כאן איסור16. אילת השחר גיטין דף כ"ח ע"ב

ד"ה ויש לעיין, ובד"ה ועדיפא מיניה

חומר עונש מזכיר שם שמים שנענש בעולם הזה

כל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות מצויה, ועניות כמיתה, שנאמר כי מתו כל האנשים, ותנאי כל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני (נדרים דף ז' ע"ב).

כתב הר"ן: שהרי ענשו חמור דשם עניות מצויה, דכתיב בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתך, ומדהזכרת השם למצוה מביאה ברכה ועושר, הזכרה לשוא גורמת עניות17, עכ"ל.

הנה מצינו בפסחים סוף פרק מקום שנהגו: 'ברך רחמנא דשקליה למטרפסיה בהאי עלמא'. והיינו דעל ידי זה לא יענש כבר בעולם הבא, שזה טוב יותר. ואם כן אדרבה דמזה שנענש בעוני הרי דאין העונש חמור, דמרחמין עליו שיענש בעולם הזה.

ואולי יש לומר דמה שנענש בעוני שאני כיון דהוי כמיתה, הרי דזה עבירה חמורה מאד. וצריך עיון קצת. אילת השחר נדרים דף ז' ע"ב ר"ן ד"ה שבכל

מקום

זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו

זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ' ח')

פירש רש"י: זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו. וכן מחלליה מות יומת, וביום השבת שני כבשים. וכן לא תלבש שעטנז, גדילים תעשה לך. וכן ערות אשת אחיך, יבמה יבא עליה. הוא שנאמר אחת דבר אלקים שתיים זו שמעתי.

תוס' בשבועות דף כ"א ע"א ד"ה קמ"ל, הביאו מהירושלמי והספרי, דשוא ושקר בדיבור אחד נאמרו, וכן מחלליה מות יומת וביום השבת זכור.

ויש לעיין בהבנת הדברים שכתבו לדמות, הא דשוא ושקר נאמרו בדיבור אחד, להא דמחלליה מות יומת וביום השבת. דהא שוא ושקר על כרחך נאמרו ממש בדיבור אחד, דהא הקב"ה אמר עשרת הדברות פעם אחת, וכיון שיש שינוי בין הלוחות שבפרשת יתרו ובין הלוחות שבפרשת ואתחנן, על כרחך שנאמרו ממש ביחד. אבל מחלליה מות יומת, הא כמו דאין סתירה בכל אלו שדוחין שבת וטומאה, וכי מוכרח שנאמרו ממש ביחד, דהא אפילו שלא נאמרו ממש בדיבור אחד, גם כן יכולה התורה להתיר עשיית הקרבן בשבת, ולא צריך שיהיה ממש בדיבור אחד, אלא דהכוונה דאף על פי שנאמר דין איסור לעשות מלאכה, מכל מקום התורה התירה, אבל אין צריך שיהיה ממש בבת אחת שניהם. 18 אילת השחר שבועות דף כ"א ע"א תוד"ה קמ"ל וכו'

קידוש ביום הכיפורים שחל בשבת

תנו רבנן, זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין, אין לי אלא ביום, בלילה מנין, תלמוד לומר, זכור את יום השבת לקדשו. (פסחים דף ק"ו ע"א).

הנה בשבועות דף כ' ע"ב כתבו התוס' בד"ה נשים, דאף אם קידוש על היין מן התורה, אבל הא דמברך צריך שיטעום היינו מדרבנן.

ומקשים דבעירובין דף מ' ע"ב איתא, דביום הכיפורים אין עושין קידוש על היין, ואפילו כשחל להיות בשבת, לפי שאי אפשר לשנות. ולהאי סברא קשה, דביום הכיפורים שחל להיות בשבת, יעשו קידוש על הכוס ולא ישתו, כדי לצאת ידי המצוה דאורייתא.

ונצטרך לומר, דחכמים ביטלו העשה, כדי שלא לחלק מתמיד שצריך לשנות מהכוס של קידוש, שהרי יש כח לחכמים לבטל עשה בשב ואל תעשה.

ולהמבואר בתוס' בסוכה דף ג' [ע"א] גבי יושב בסוכה ושולחנו בתוך הבית, דלא קיים מצות סוכה אפילו מן התורה, אם כן אולי יש לומר, דלהך סברא דקידוש על היין מן התורה, אלא דאין צריך לטעום מן התורה, מכל מקום אחרי שתקנו דהמברך צריך שיטעום, אמרו בזה דאם לא יטעום לא יקיים אפילו מצוה דאורייתא, ואם כן לא שייך שיקדש על הכוס בלי שיטעום, דאז לא קיים שום מצוה אפילו מן התורה אילת השחר שבועות דף כ' ע"ב תוד"ה נשים וכו'.

זהירות בקדושת התורה

ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו (יתרו כ, כג) סיפר הרה"ג רבי אברהם ישעיהו פ. שליט"א מקרית ספר: הנני מלמד בערבים נערים מתחזקים בבית המדרש של ארגון אחינו, ונער אחד היה מרבה לדבר דברי ניבול פה רח"ל ועם זאת שהייתי משדלו להפסיק, לא פסק פומיה... והחלטתי לשאול את עצת ראש הישיבה הגרי"ל שליט"א. בהזדמנות הקרובה עליתי בשעות אחר הצהריים לביתו, ונכנסתי לחדרו והנני רואה אותו יושב רק עם הגאון רבי י.א. שליט"א, ונו"נ עמו בדברי הלכה.

עם היכנסי לחדר עמדתי מספר רגעים ולפתע הרה"י מסתכל לכיווני ואומר: "ולא תעלו במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערוותך עליו", ועמדתי מופתע, אכן זה ממש השאלה שרציתי לשאול! ושוב לא הרגשתי צורך לשאול השאלה ששאלתי כי הרגשתי שהרה"י ענה לי, ואחר שהגרי"ד גמר את דבריו שאלתי לרה"י שאלה קצרה בענין אחר ויצאתי, בחוץ שאלתי להגרי"ד, האם הבנת מה הרה"י התכוון באומרו הפסוק: ולא תעלו במעלות על מזבחי וגו', ואמר הגרי"ד שבאמת הוא התפלא מה הקשר הפסוק הזה למשא ומתן שלו עם הרה"י והי לו לפלא, אכן אני בעצמי ידעתי הסיבה!

דברים היוצאים מלב ירא שמים משפיעים ונכנסים ללב השומעים

לאחר שיתרו בא ממדין ונפגש עם משה רבינו נאמר (שמות יח ח) "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה השם לפרעה ולמצרים וגו'" וזה פעל על יתרו לטובה כנאמר בפסוק שלאחריו ויחד יתרו וגו' וכתב בעל הטורים: שיחד לבו לאל אחד ונעשה יהודי, ולאחר מכן אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול השם וגו'.

ויש להבין מדוע יתרו התעורר להתגייר דוקא עכשיו לאחר ששמע משה על כל הניסים שנעשו לעם ישראל, הרי הוא שמע זאת עוד קודם לכן מאחרים כנאמר בתחילת הפרשה, "וישמע יתרו" ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק כמו שכתב רש"י שם, וזה היה קודם שנפגש ודיבר עם משה שהרי רק לאחר מכן בא אל משה, ומשה שוב סיפר לו על הניסים כנאמר ויספר משה לחותנו וגו', ואם כן יש לעיין מדוע דוקא כעת התעורר יתרו ונעשה יהודי ולא קודם כששמע את אותם דברים מאחרים.

וביאר הגאון רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן שליט"א שהנה המספר לזולתו מעשה או מאורע, וכוונתו בזה לקדש שם שמים להכניס אמונה ויראת שמים בלב השומע הרי זה יפעל הרבה בלב השומע, וככל שיכוון יותר לשם שמים כך דבריו יפעלו יותר בלבו של השומע, ולפי זה יתכן ששנים יספרו אותו סיפור, והאחד יכוון לשם שמים והשני לא, דבריו של המכוון יפעלו הרבה יותר בלב השומע, למרות ששניהם סיפרו את אותו מעשה.

ולפי זה מבואר החילוק בין מה שאחרים סיפרו ליתרו למה שמשה רבינו סיפר לו, כי אף שלא היה חילוק בעצם הסיפור בתכנו בפרטיו וברמת התיאור, מכל מקום חילוק גדול היה בין כוונת משה רבינו שהיתה להכניס בלב יתרו אמונה ויראת שמים, לבין שאר המספרים שלא הגיעו לדרגת כוונה של משה רבינו, משום כך רק לאחר ששמע משה רבינו את הניסים שארע לישראל בא והתגייר. (אשריך ישראל לר"פ

פ. שליט"א)

17 ובעיקר ד' ה"ן הללו **כתב רבינו באיה"ש כאן להעיר על זה**: וצ"ע דהא בקדושין דף ס"א ע"ב אמרינן אם בחוקותי תלכו ברכה, ואם תמאסו סלקא דעתך לא ברכה ולא קללה, וה"נ כאן מאי ראה שיהיה עניות, עכ"ד.

18 ובעיקר מאי דדרשי הגמ' דנשים חייבות בקידוש היום מהיקש דזכור ושמור, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, **ביאר רבינו** [באילת השחר שבועות דף כ' ע"ב ד"ה בשלמא], דאף לשיטת רש"י סוכה לא. דאין אדם דן היקש מעצמו א"כ נאמר בסיני: אילה"ק מה נפ"מ במה שנאמר בדיבור אחד, דבלא"ה נאמר הלכה להקיש זכור ושמור, ד"ל דזה גופא שנאמרו בדיבור אחד, נאמר בזה לאקשיננה אהדדי, ותו א"צ להלכה מיוחדת להקישן, ואין להקשות דאדרבה ל"ל דיבור אחד הא היה אפשר ליתן להלכה להקישן, דכמו דל"ש להקשות על הרבה דברים למה נכתבו, הא סגי שיאמר בהל"מ. ע"כ דברי רבינו שם.

ענין בפרשה – יראת ה' ולימוד המוסר

הנה רבות בשנים מעורר רבנו שליט"א על לימוד המוסר ויראת ה', והבאנו דבריו הק' בכמה מקומות ובעיקר בפרשת חוקת תשע"ה ונביא כאן עוד דברים בזה.

להרהר כל יום לפני השינה

אחד מתלמידי רבנו אמר לרבנו שליט"א שבכל השנה שומע שיחות ודברי התעוררות, אמנם מרגיש שאינו מועיל לו לעשות קנין בנפשו ולא מתעורר באמת, מה העצה לזה?

אמר לו רבנו זו בעיה נפוצה מאוד, ואצל רובם ככולם הוא כך: **אלא הפתרון שיחשוב כמה דקות קודם שנתו אם למד והתפלל היום כראוי, ואיך התנהג היום ומה יש לתקן**, וככה יעשה קביעות גדולה של חמש דקות כל יום לפני השינה, וזה יועיל לו הרבה. וכן כתב רבנו בתוך מכתב 'להתבונן ביראת ד' כל יום'.

להיזהר מבושה

(תשס"ז) אמר רבינו [כאשר יצא לאור ספרו במוסר] **כשמוציאים ספר עם דברי מוסר יש לדאוג שלא יהיו בושות למעלה** שיאמרו עליו שהוא נאה דורש אבל לא נאה מקיים, ויאמרו לו וכי קיימת כל מה שכתוב בספר זה?

שיחות רבנו

הרה"צ ר' הירש פאלי זצ"ל משיג דשיבת חברון תמיד כשיכל בא לשמוע את שיחותיו של רבינו בישיבת גאון, ואמר שסוג שיחות כאלו ניתן לשמוע רק ממנו בשביל סיגנונם המיוחד הנאמרים מפ"ק.

לדבר גבוה

שמעתי מרבינו כמה פעמים על כך שהיה מדבר לצעירים דברים גבוהים, ופ"א נימק הדבר שידעו להעריך את התורה. דאדם יש לו לידע אף דברים גבוהים ממה שיכול להשיג, והטעם, כדי שיראה כמה שהוא קטן ממה שצריך להגיע, לאיזה דרגות גבוהות אפשר להגיע, ועי"ז הוא יתרומם יותר.

ולפעמים אמר רבינו **שע"י דיבורים גבוהים יתרומם קצת**, אבל אם ידברו על שרצים ורמשים לא יהי שום דבר.

וסיפר ח"א מתלמידי רבנו, זכור לי ממור"ר שליט"א מרן הגרא"ל שבאחת השבתות כשהיה אומר שיחה פעם בשבועיים במוצ"ש בתורנות עם מרן הגרמ"ל דיבר שיחה גבוהה מאוד, ואני הייתי אז בשיעור א' או ב' לא בשעור שלו, יום שישי אחד תפסני בזרועי והלך איתי כל הדרך לביתו תוך שיחה ולבסוף אמר לי כך: דיברנו בימים האחרונים על הצורך בשאיפות גדולות ואמרנו שבהתאם לשאיפות כך משיגים, אבל צריך גם לדעת ששמה בחלקו נאמר גם בנושאי הרוחניות, צריך להיות מרוצים ממה שיש. [א"ה ראה עוד בכתבי החפץ חיים דוגמא מדרכי אבי עמוד מ"ז בשם הגר"א]

חיזוק מוסר בשיעורים

בס"ד בירח שנתנה בו תורה ה' תשע"ב

משנה ערוכה היא 'אם אין יראה אין חכמה' ואחז"ל בשמור"ר פ"מ "כי מי שהוא יודע - ואין בידו יראת חטא, אין בידו כלום - שקפלויות של תורה ביראת חטא.

זכינו ולימוד דף היומי נתפשט בכל מקום, והרבה שיעורים נתיסדו לצורך זה, וב"ה שנתרבה תורה.

ורחש לבו של א' הרבנים שליט"א, שבכל שיעור של דף היומי, שבסופו יקדישו כ-5 דקות לצורך לימוד המוסר ועניני בין אדם לחבירו.

ודאי שכל מי שיכול דבר חשוב הוא מאד, וזכות הרבים תלוי בו, כי רב ברכה הוא, ואשרי מי שזוכה לכך. א.ל. שטיינמן

הקדמת רבנו לספרו מפקודיך אתבונן

בס"ד. עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ.

דברים אחדים להקורא

הנה מה שנכתב כאן בספר "מפקודיך אתבונן" לימים נוראים, ועל עניני לימוד ונתינת התורה - נעתקו מקלטות שנאמרו ברובם באידיש ע"י שומעים שונים, וגם הכותרות נקבעו על ידם, ואע"פ שנעתקו מקלטות מ"מ אין השומע כותב מלה במלה, אלא לפי הבנתו, ופעמים מחסר, ופעמים מוסיף איזה דבר שלפי הבנתו זה שייך ומטעים את הנושא, וגם כשמעתיקים משפה לשפה אחרת לפעמים תרגום של המלה, או המשפט, משנה את המשמעות וכל זה גורם לפעמים הבנה אחרת ממה שהתכוון זה שמשמיע הדברים.

ואם כי הינם קיבוץ מאמרים לא הרבה, מ"מ אם רוצים לעבור עליהם ולדקדק בהם ימשך הדבר הרבה, ובאמת בדורות שלפנינו לא היו מדפיסים כל דבר, אבל כהיום שמדפיסים כל מיני מחשבות העולים על לב האדם, והיות שמסתמא אין שנינו גדול מתוכן עיקר הדברים, הבאנו הדברים בדפוס, והלואי שהדברים יהיו לתועלת לחזק לבנו לתו"ש. תמוז תשנ"ג. -

ובמהדורה חדשה - ר"ח אדר שני תשנ"ז. בני ברק יצ"ו.

הקדמת רבנו לספרו ימלא פי תהלתך חלק א

בעזרת השי"ת

תוכן הספר הוא כמו שמו, להרגיש ולבטא בפה תהלתו ית"ש, והנה יש בו כמה פעמים איזה דברים בהרגשות טהורות, אשר ניתן לחשוב שהכותב הוא כך מלא במחשבות קדושות של תהלת ה', אמנם רק לפעמים חולף ועובר כי רבות מחשבות בלב איש ואולי יכול לגרום רגע של התעוררות ויתכן שזה יכול להועיל לדידי ולדכוותי, והנה בעצם זה לא נכתב להדפסה אבל אחרי שזה כבר נכתב עולה במחשבה להדפיס, כי אולי ימצא מי שהוא איזה דבר שיעורר אותו להתקרב יותר אל השי"ת, והנה בו דברים פשוטים אשר אולי יכול לעורר את האדם קצת, **ובפרט בזמנינו שהחושך יכסה ארץ מוטל עלינו יותר להאיר ולעורר לדחות כמה שאפשר מן החושך**. ויה"ר שהדברים יעוררו לקרב לבנו לאבינו שבשמים ונזכה לעבדו בכל כוחנו כמצווה עלינו מבוראינו ית"ש לעד ולנצח נצחים. המחבר

בלי מוסר

שח הגה"צ רבי דוב יפה שליט"א: עובדה ידענא בראש כולל חשוב שקבע סדר מוסר כולל בסוף היום, אולם בתקופה מסוימת ביקש לבטל את הסדר מוסר, היות והבחין שכמעט אף אחד מהאברכים אינם לומדים מוסר באותו סדר.

הלה שאל על כך את מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א שענה לו: שאם יש אפילו אברך אחד שלומד מוסר הרי אסור לו לבטל את סדר המוסר ככולל. מרן הגרא"ל שליט"א אף הוסיף לאותו ראש כולל **שבלי לימוד מוסר עלול בן אדם להתנהג עם בני ביתו וחבריו כמו חיה רעה ח"ו**.

לא על חשבון מוסר

ובעת שקבע רבנו את זמני השיעורים בשיבת גאון יעקב יצא שביום שימסור את השיעור כללי לא יספיקו ללמוד סדר מוסר, וע"כ שינה קצת רבנו את הזמנים.

ואמר לתלמידים: הנה מרן הגרא"מ שך ששקוע כל כולו בלימוד התורה יומם ולילה בלי הפסק, ואפ"ה קובע כל יום זמן ללמוד ספרי יראים, ולכן בוודאי כ"א מחוייב בלימוד המוסר כל יום וא"א לבטלו בכדי.

שקיעות במוסר

דרכו של רבנו בסדר מוסר בישיבה היתה, שהיה פתוח לפניו מסילת ישרים פ"א והיה שקוע ביותר בשערפיו, עד שהיו פעמים שהגיע זמן תפילת מעריב, היו צריכים ממש לגעת בו ולומר לו שהגיע זמן תפילה.

יום היארצייט של מרנא הגאון רבי ישראל סלנטר זיע"א נלב"ע כ"ה שבט תרמ"ג

הבאנו כבר בגליונות פר' משפטים תשע"ד - תשע"ה דברים שרגיל להביא רבנו בשם הגרי"ס, חלקם שנמסרו לו מתלמידי תלמידי הגרי"ס שזכה רבנו עוד להכירם, וחלקם ממקומות אחרים, ונביא כאן עוד כמה ענינים.

גדלות הגרי"ס

הגר"ח מבריסק התבטא עליו 'גאון הגאונים' שבדור הוא, והיה מונה ג' גדולי הדור ה"ה המהרי"ל דיסקין, הבית הלוי, והגרי"ס, ואמר שאם רוצים אפשר להוסיף את הגרא"מ הורביץ, והחזו"א היה אומר 'ואנחנו רוצים'. והוא היה לומר מוסר שש שעות בבכיות עצומות. והיה משנן הרבה פעמים לעצמו את המשנה באבות פ"א מ"ג: וְדָלָא מוֹסִיף יָסִיף, וְדָלָא יְלִיף קְטָלָא חִיב, לחיזוק בלימוד התורה.

ליזהר מגזל

הגרי"ס חשש מלהיכנס לבית עשיר שלא יקבל תאוה להיות עשיר, ובאמת כל הענין של ממון זה לא פשוט, הגרי"ס לא רצה אף להתייחד עם כסף שלא שלו, כי חשש ע"ע שיכשל. וסיפר רבנו שאמרו בישיבות בבדיחותא על 'ירידת הדורות': שהגרי"ס חשש ע"ע שאם יתייחד עם כסף ודאי יגנוב, ואילו תלמידו הסבא מקעלם רק חשש שאם יתייחד עם כסף ספק אם יגנוב, ותלמידו הגה"צ ר' ירוחם אמר אם היה מתייחד עם כסף ודאי שלא יגנוב. כי החשדות על עצמם במדות ירדו לפי ערך הדורות [וכידוע דרבנו שליט"א משתדל מאוד להקפיד אפי' לא לגעת בידיו בחפץ שאינו שייך לו, וכגון שמדבר ברמקול ולא מכון כמו שצריך, אינו נוגע כדי לסדר את זה, כיון שאינו שלו ויש אריכות בזה ואכמ"ל, ועי' בכלי יקר פר' חיי שרה דכ' וכל אדם ניכר בכיסו אם זך וישר פעלו ואין לך מצרף וכור הבחינה על האדם כי אם הכסף והזהב וכו' עיי"ש, וע"ע בספה"ק [ראה קב הישר ועוד] שכתבו שעיקר המבחן לדעת מי הוא אדם גדול זה איך הנקיות שלו בעניני ממון! וז"ל החת"ס (קובץ תשובות סכ"ב) שרי ליה מארי, מעולם לא ראיתי תלמיד חכם גנב וגזלן ועיי"ש שמאריך. ובס' אש התורה (ח"ב עמ' ק"ח) הביא על מרן רבנו הגר"א קוטלר, שכאשר בנו הגאון רבי שניאור זצ"ל סיפר פעם לפניו בהתפעלות על הרושם העז שעשה עליו אחד הגדולים בצדקותו, העיר לו הגר"א צא ובדוק אם הוא זהיר גם כן בעניני ממונות, כי אז כל מה שראית אצלו נחשב בגדר תוספת מעלה וחשיבות, אך אם ח"ו אינו זהיר בממונות, אל תייחס שום ערך לכל המעלות שראית בו כי כאין נחשבו! ולאחרונה התעורר שאלה האם להעביר כסף מסוים דרך מקומות מסוימים, והזכיר רבנו את דברי הגרי"ס הנ"ל וציין שצריך להרחיק מהנסיון של זה, ועדיף שזה יעבור כמה שפחות ידיים].

ורגיל רבנו להביא בשם רבי ישראל סלנטר זצ"ל שמי שאינו בקי בחושן משפט, בנקל הוא נכשל בגזל בלא ידיעה, והוסיף שהגרי"ס היה מזהיר וחושש תמיד מגזל! גזל!

מה שיותר מתחזקים בתורה זה מחליש את כח החטא בעולם

רבנו שליט"א משנן תמידים כסדרם מה שאומרים בשם הגרי"ס סלנט זצ"ל דכשאחד מתחזק בלימוד התורה במדינות שבהם נמצאים לומדי תורה, זה מונע איזה יהודי בצרפת להתבולל או להמיר דת. והפשט בזה פשוט, דככל שהטוב יותר מתגבר, הוא מכרית את כח הרע, ומה שיש בבריאה יותר מצוות ומעשים טובים זה משפיע להכרית את כח החטא, דמה שיש יותר חטא נותן יותר כח ליצר להחטיא את כל העולם. (ימלא פי תהלתך אבילות החורבן עמ' רה - אילת השחר על התורה דברים כ"ה י"ט ועוד)

מניעת הכעס

מטין בשם הגרי"ס שאמר: שמי שכועס וחפץ להסיר כעסו, יחשוב כך, דהנה בדרך כלל מה שאדם כועס הוא בגלל שלא עשו רצונו, והרי מי שיש בו יר"ש דברים נשמעים, ואם לא שמעו ע"כ שהוא בעצמו אינו ירא שמיים, וא"כ אין לו לכעוס כי אם על עצמו.

להתבונן בחשבון נפש

כמדומה שאומרים בשם הגרי"ס זצ"ל שיש תועלת כשאדם עושה עם הציבור, דכרגיל אדם אינו רואה את חסרונותיו, אבל ע"י שרואה את חסרונות האחרים הוא ממילא גם ילמד על עצמו, דכך אדם חושב שהוא בסדר גמור, אבל כשיראה חסרונות של אחרים הוא יראה שגם הוא כך, אבל מצד שני אליה וקוץ בה, דכיון שהוא טרוד לראות בחסרונות של אחרים הוא שוכח להתבונן על עצמו. (וראה מה שהאריך בעצה לזה בס' ימלא פי תהלתך עניני ציבור עמ' צ"ד).

עדות שא"א יכול להזימה

כתובות כ, ב האי סהדותא עד שיתין שנין מידכר טפי לא מידכר כו', התם הוא דלא רמיא עליה אבל הכא כיון דרמי עליה אפי' טובא נמי. ומובא שהק' הגאון ר' ישראל סלנטר זצ"ל דאכתי מאי מהני עדות זו הרי היא עדות שאי אתה יכול להזימה. דהא שאר אנשים דלא רמיא עליהו דבר זה כבר אינם זוכרים ואין מי שיזימם, וצ"ל דשייך שיתרמו עדים שהי' נוגע להם, ויזכרו שאותם שני עדים היו עמהם במקום ההוא שהם זוכרים, ולא במקום שמעידין. (אילת השחר שם)

התיר לו

שמעתי שהיה תלמיד שר' ישראל התיר לו ללמוד באוניברסיטה כי חשב שיחזיק מעמד, ולמעשה הוא התקלקל, והגרי"ס הצטער טובא, אמנם הא מיהת זכה שהנכד של האדם הנ"ל היה צדיק מפורסם בכל העולם שהשפיע מחכמתו ויראתו זצ"ל.

לזכרו של הגאון רבי יצחק לנדא זצ"ל מראשי ישיבת חברון נלב"ע כ"ה שבט תשע"ד

בימי השבעה סיפר אביו הגאון רבי קלמן שליט"א : לפני כעשרים שנה עת נתבקש רבי יצחק לעבור ולכהן כמרבץ תורה בישיבת כנסת ישראל חברון בגבעת מרדכי, אני היססתי מעט הוא כיהן אז כראש ישיבת טשרנוביל בבני ברק והיה אהוב מאד על תלמידיו וחששתי. אך היה זה מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א שדחפו בכל כוחו והמליץ לו בכל פה שיעבור אף לכהן כמרבץ תורה בישיבת כנסת ישראל חברון והוא כתלמיד מובהק לרבו נעתר לו ואז זכורני שמרן ראש הישיבה התבטא ואמר: הם לוקחים אותו אמנם למגיד שיעור בישיבה אבל הוא יהיה בה ראש ישיבה. לפני כחודש ימים כשמצבו של רבי יצחק היה לא טוב עליתי לביתו של מרן ראש הישיבה שליט"א וביקשתי ממנו שיעשה רבות לקיום הבטחתו מלפני שנים רבות שרבי יצחק יזכה להמשיך בישיבה, ולכהן בה אף כראש ישיבה. מרן ראש הישיבה שליט"א כאב את כאבו של תלמידו חביבו ושתק. עתה בימי השבעה מסיים רבי קלמן כשאני רואה את המאות הבחורים והאברכים שבאים הנה, ומתארים כמה רבי יצחק היה זה שרומם אותם עד למראשות סולם העליה, כשאני שומע כמה עשה וניתב את כל המתרחש בישיבה בכל המובנים והאפשרויות בגלוי ובסתר, אני מבין היטב למה נתכוין מרן ראש הישיבה שליט"א, הוא אמנם נשא תואר רשמי של ר"מ אבל הוא היה ראש ישיבה במלא מובן המילה, הוא נשא את בחורי הישיבה באלפים על לוח ליבו כאילו כל אחד ואחד בנו יחדיו. [והיה לו גם קביעות בליל שבת קודש לשטוח לפני רבנו שליט"א בעיות וענינים שונים שטיפל בהן בישיבה, וכן התייעץ עמו כמה זמן עליו להקדיש עם בחורים] תנצב"ה.

מרבינו מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טובי שליטיא

וואס מאכט איזער...

כק קיבל רבינו פלכוז את פני יצחק פלכוז רב פלג' ר' יוסף ז. פוגל שליטיא. וכפי לפתרון פרכה את פחכיכות פאפאגת לאראפ או רבינו תאיה, ילח או פל"ת רפואה לאמה כאפרה כתוק לאר חו"י ישראל. וזל ברק לאחז"ל יוסף אחייב את... כק רבי יוסף אחייב את כולן. כלעל אול פקולי פלגול ככל אברה. אינן חולק מאול וטירחא ככל אה ליכל אלות כעכבות פל"ת. וככאול אל רבינו אחרי תקופה שלא פיה, אה מר"י אולתו, לפכין פלג כלאונפ זלרה! פיהן פוא ופיהן אנחן. ואין פלא זל חכיכותו פלגול אול רבינו. וכה שאל, מה הפשט זוכר "חסדי אבות", האם החסדים שעשו האבות הקדושים, או החסד שעשה עמהם הקב"ה. והשיב לו רבינו הרי כתוב חסדי אבות, א"כ מיירי במה שהאבות עשו. כמו כן שאל האיק ההנהגה הראויה בסיום גאל ישראל בשחרית ע"י הש"ץ, ואמר לו רבינו שיסיים הש"ץ בלחש תיבת ישראל, וכך לא יכנסו לשאלה של עניית אמן, והפסק.

התבטאות נדירה שמענו מרבנו, כששאל ר' יוסף מה הגדר של תינוק שנשבה בזמנינו, אם כל חילוני יכולים להחשיבו תינוק שנשבה, ואמר רבינו שמסתמא כן. וכשדברו אם אפשר שיחזרו כולם בתשובה, גם הרשעים שרוצים לעקור את התורה, אמר רבינו שאין ראייה, וכמו שמצינו בחז"ל שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים "חזן מאחר..."

שבוענו והותרנו – בדבר ה'

וכידוע כמה משקיע רבינו בהבנת כל תיבה, בתפילה, ואפילו בזמירות שבת, [וכפי שיצא כמה מהדורות של זמירות שבת עם הערות וביאורים מרבנו]. ונזכיר דבר א' שהזכיר רבינו במה שכתוב בזמירות צור משלו, שבוענו והותרנו "כדבר ה'", ואינו מבואר היכן צוה הקב"ה להותיר. ומביא רבינו מש"כ רש"י בסנהדרין דף צ"ב ע"א ד"ה כל שאינו משיר, דצריך לשיר כדכתיב [במלכים ב' ד'] אכול והותר, וזה הביאור בדבר ה'.

שם שלא משתמשים בו

הרבה שאלות מתעוררות יום יום בעניני שמות בשידוכין, מחמת שנוהרין במש"כ בספר חסידים, שלא להשתדך עם שמות שוין. וידוע הוראת רבינו במי שיש לו שתי שמות אך משתמשים רק בא' מהם, דאזלינן לפי השם שמשתמשין בו. ושמענו מרבנו שיש מקור לזה, מהסוגיא בגיטין דף ל"ד ע"ב דמי שיש לו שתי שמות, ולא איתחזק אלא באחד, א"צ לכתוב בגט וכל שום שיש לו ע"ש, הרי דהעיקר תלוי בשם שנתחזק בו.

וכבר הזכרנו שבנושא של השמות רואים אצל רבינו שלפעמים מחמיר מאד, ולפעמים מיקל יותר, וכמו שהיה היום אצל רבינו ת"ח חשוב בענין מי שיש לו שתי שמות, אך משתמשין רק באחד מהם, ושם זה הוא כמו אבי המדוברת, אלא שמכנין אותו ולא קוראים לו בשם המלא, כמו למשל יצחק וקורין אותו איציק, ואמר לו רבינו אם אתה רוצה אתה יכול להקל! וחזר ושאל האם אין מה לחשוש? אמר לו רבינו כבר אמרתי לך... ובירכו על השידוך.

והכלל בזה כשם שפוסקין למטה כך פוסקין למעלה, בפרט שהענין כאן שגילה רבי יהודה החסיד שלא יצליחו. וכמו שלא מכבר הגיע שאלה מורכבת בענין זה אצל הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א וביקש מרבנו להכריע, באמרו שדבר זה צריך "גדול הדור" להכריע. ואזכיר רק עוד דבר אחד ששאלו באחת ששמה רחל, ומציעים לה מחותנת ששמה רחל רייכיל, וכולם קוראים לה "רייכיל". ואמר רבינו דבגרמנית קוראים לרחל רייכיל, והיינו הך.

אם יש סדר במחשבה

זבחים דף ל' ע"א, בהא דאמרי' התם במחשב שיאכל כזית למחר, וחזר וחישוב שיאכל כזית בחוץ, דתלוי בפלוגתא דתנאים אי אמרי' תפוס לשון ראשון, העיר רבינו באילת השחר ד"ה לחצות מהו, וז"ל ויל"ע איך שייך ענין תפוס לשון ראשון להשיטות דפיגול חל במחשבה ולא צריך דיבור, דלכאור' במחשבה אין שייך קדימה ואיחור, דחושב הכל כאחד, והמחשבות מתרועעות במוחו ע"כ.

ושאלו לרבינו למה פשיטא ליה דאין סדר במחשבות, הרי אדם חושב דבר אחרי דבר, כמו בדיבור. ולמשל מה שמביא רבינו בשם החזו"א דמי שלא כיון בברכה ראשונה, כל זמן שלא התחיל אתה גבור, יכול להעביר במחשבתו את כונת התיבות, והרי בודאי שחושב לפי הסדר קודם ברוך ואח"כ אתה וכו', ולמה פשיטא ליה לרבינו דאין שייך קדימה ואיחור במחשבות. וחילק רבינו דבמקום שהוציא מלים בפיו, וצריך להלביש את הכונה על מה שאמר, בודאי שמחשבתו הולכת לפי סדר המלים, דכשחושב כונת ברוך מתלבשת כונתו על תיבת ברוך, וכן הלאה, אבל בנידון דידן דמחשב לאכול כזית למחר וכזית בחוץ, שזה רק מחשבות, הרי באותו זמן שחושב על אכילת מחר יש כבר בדעתו לחשוב גם על הכזית בחוץ, ונמצא דבאותו רגע היו ב' המחשבות, וקשה מה שייך בזה תפוס לשון ראשון. וע"ש בספר מה שתירץ רבינו עפ"י הטורי אבן.

מת בערב שבת...

כשבא רבינו לנחם אצל משפחת הגאון ר' יוסף דיסקין זצ"ל סיפרו לרבינו שהנפטר זכה עוד לעשות קידוש בליל שב"ק, ורק לאחר מכן נסתלק, אמר רבינו שכן היה אצל מרן החזו"א זצוק"ל. ועל פטירת ליל שב"ק, אומר רבינו דמה שאמרו בשילהי כתובות מת בערב שבת סימן יפה לו, ואין לו חיבוט הקבר, זה כולל גם על מי שמת בליל שב"ק, והביא ראיה לזה. ושכן זכה ג"כ מרן הסטיפלר זצוק"ל, שנלב"ע בליל שב"ק.

עילוי

על הגאון הגדול רבי רפאל שמואלביץ זצ"ל שמענו שהתבטא רבינו בימים אלו שהיה "עילוי". והזכירני ידידי היקר הגאון רבי מרדכי ב. זילברברג שליט"א מרא דאתרא דשיכון ה' ב"ב, שלפני כעשר שנים הי' הגאון הנ"ל עם כמה גדולי תורה אצל רבינו בנוגע לענין מסויים, ואמר רבינו לר' רפאל קושיא על רש"י בריש בבא מציעא שהי' קשה לרבינו מאד, והגאון הנ"ל התווכח בכל עוז, ואח"כ התפלא רבינו האיק הוא לא מבין את הקושיא. וזכורני שבאסיפה זו, היו צריכים לנסח מכתב, ורבינו העיר כמה הערות, והדבר לקח קצת זמן, והגאון הנ"ל העיר כמה פעמים על זה שגוזלים את זמנו של רבינו, עד שניאותו שרבינו יכנס לחדרו, ואח"כ יכניסו לרבינו את הנוסח שהוסכם ביניהם, ורבינו יחליט.

ואמרו "אמן"

חז"ל הפליגו מאד במעלות עציית "אמן". אך כגודל מעלתו, כך גודל הרפיון בו, ואשרי הזוכה להיות מזכה את הרבים בדבר גדול כזה. וידוע ומפורסם האגזון הנפלא "בני אמונים" של ידידנו היקר מאד הקשור בכל לב לרבנו, הר"ר יעקב ד. מרמזרשטין שליט"א שזכה להרבות בכלל ישראל אלפי אמונים בכל יום ובימים אלו כשנכנס לרבינו, שיבחו רבינו, שזה דבר טוב מאד, והוסיף "סאיז אגרויסע מצוה..." זוהי מצוה גדולה, אשרי חלקו.

וזכר הרבה שנים שמעודד רבינו לומר ברכות השחר כששומעים אחרים יענו אמן, ואף פוסק מללמוד כמה רגעים קודם, כדי שיוכל לומר ברכות השחר בקול זכן לשמוע הברכות מאחרים ולענות אמן. באמרו שהאריז"ל הי' מבטל מלימודו כדי לענות אמן. ובשנים שהי' מתפלל בבית הכנסת הי' אומר את הברכות דוקא בבית הכנסת כדי שיהיו מה שיוצא עוצם, דכל אחד שעונה אמן על ברכות, הרי הוא מזכה אותן, ונמצא מזכה את הרבים. והזכיר לשבח את הגה"צ ר' ראובן מלמד זצ"ל שהי' רץ לכל בחור צעיר לשמוע ממנו את ברכותיו.

ובשעת עזוד ודירבן רבינו את הגאון הצדיק רבי אברהם קסלר שליט"א להוציא לאור את ספריו הנפלאים "צטורי אמן" ואף כתב לו מכתב ברכה.

ומספר רבינו שהיה מעורר לתלמידים היקרים בישיבה קטנה פניבז' שהיו מתאחרים להיכנס למענה עד אחרי קדיש, ומפסידים עציית אמן ויהא שמיה רבא, והי' אומר להם כך: כשנמצאים בעולם הזה לא מבינים את חשיבות של עניית אמן, אבל זה שזה מיליארדים מיליארדים! ובעולם הבא שמח יראו כמה כל אמן חשוב, ויראו כמה זה חסר, אפילו אמן אחד, ולפעמים אם הי' לו עוד אמן אחד! זה הי' יכול לעזור לו הרבה ולחציל אותו.

כמו כן התפעל רבינו מאד, מהמעשה הנורא שסיפר הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל, מה שהי' בבחרותו בישיבה בהונגריה, עם אביו של מנהל הבנק שבא לאחר מותו לתת צ'ק לאלמנה שהיתה משלמת כדי שיאמרו קדיש על מתים שאין מי שיאמר אחריהם קדיש, ורצה שיפרסמו את המעשה.

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 103 • יתרו תשע"ו

וישתחו וישק (יח,ז)

איני יודע מי השתחוה למי ומי נשק למי, כשהוא אומר וישאלו איש לרעהו, מי קרוי איש – משה, שנאמר והאיש משה, הוי אומר משה השתחוה ונשק לחמיו, מכאן אמרו שיהא אדם מוכן לכבוד חמיו (מכילתא)

כבוד חמיו וחמותו

בטור כתב, וחייב לכבד חמיו דכתיב (שמואל א, כד, יב) אבי ראה גם ראה, דוד אמר הכי לשאול, וקרי ליה אבי מפני שהיה חמיו, ע"כ.

ובב"ח כתב, וחייב לכבד חמיו, וה"ה חמותו, וכ"כ להדיא בספר צדה לדרך ופשוט הוא. עוד כתב, ומלשון רבינו (הטור) יראה שאינו חייב כי אם לכבדו כדרך שמכבד הזקנים בקימה והידור וכיוצא, אבל במדרש שוחר טוב איתא בהאי לישנא, אבי ראה גם ראה, מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו ככבוד אביו, משמע שכל מה שמחויב לעשות באביו מחויב ג"כ לעשות בחמיו, ותימא שלא כתב רבינו כן בפירוש, גם שאר המחברים לא הביאו דין זה כל עיקר. ונראה דמשום דבתר הכי מסיק א"ר יהודה אבי ראה אמר לשאול וגם ראה אמר לאבנר, ורבנן אמרי אבי ראה אמר לאבנר דהוא מראה דאורייתא גם ראה אמר לשאול וכיון דרבנן אמרי דלא קרא לשאול אבי אין ראיה משם דצריך לכבד חמיו כאביו, וכוותיהו נקטינן שהם רבים ומש"ה השמיטוהו הפוסקים, אבל רבינו ס"ל דמ"מ חייב לכבדו כמו שאר זקנים חשובים כדפרישית דמדקאמר גם ראה אלמא שסמכו במקצת לכבוד אב, עכ"ל.

ובפ"ת (סק"כ) הביא מהב"ט, דה"ה חייב לכבד חמותו, וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' שע"ד סעי' ז'.

ובש"ך (ס"ק כ"ב) הביא מהב"ח, דהיינו שסמכו במקצת לכבוד, וחייב לכבדו כמו שאר זקנים חשובים, עכ"ל. וה"ה אשה מחוייבת בכבוד חמיה וחמותה. **וגם** אחרי מות חמיה, מחוייבת לכבד חמותה וכן האיש.

ובאגרת הגר"א שכתב לבני ביתו קודם שעמד לנסוע מוילנא לארץ ישראל, כתב בתוך הדברים וז"ל, וגם באתי לבקש מאשתי שתכבד את אמי כמו שכתוב בתורה, ובפרט לאלמנה, ע"כ.

ובחיי אדם (כלל ס"ז דין ו') הביא מתנא דבי אליהו, דאיתא "כבד את אביך" וסמיך ליה "לא תנאף", ללמדך שאם נשא אשה והיא אינה מכבדת אביו ואמו, הרי הוא כאילו נואף כל ימיו. כבד ולא תגנוב, שאם יש לו לאדם בנים ובנות בתוך ביתו ואינן מכבדים אביהם ואמם, כאילו גונב נפשות, עכ"ל. (חוט שני, כיבוד אב ואם)

אנשי אמת (יח, כא)

כתב השערי תשובה (שער ג' אות קפ"ד): "ונתחיבנו על גדר האמת כי הוא מיסודי הנפש" אמר רבנו בהדגשה: 'שקר' אינו ענין של 'תוצאה' – אם אמר כך או אחרת; שקר הוא 'מדה' רעה בנפש האדם, שנמצאת אצל רשע. עצם הדבר שמתרגל והולך בדרכי השקר זוהי גנותה.

*

מרן הגראי"ל שטינמן שליט"א התבטא כמה וכמה פעמים בפני מקורביו: "כל יום אני מתפלל על ר' נסים". והוסיף: "איפה יש עוד איש אמת כזה בדור?"

עוד אמר הגראי"ל למקורביו, כשדמעות בעיניו: "פה אנחנו עוד יכולים לזכות לשבת לידו. אבל שם למעלה מי יודע אם נזכה לראות אותו... הוא יהיה רחוק מאוד מאתנו. הדור לא יודע מה יש לו"

*

נשאל רבנו: אדם שצריך להגיע מבני ברק לתל אביב, האם עדיף שיסע במונית ולא באוטובוס, על אף שהמונית עולה יותר, כדי להזהר בשמירת העינים? רבנו השיב שבדאי במצבים מסוימים ראוי לנסוע במונית, אך מיד הוסיף ואמר: "צריך גם שבאמת זאת תהיה הכונה, ולא מפני שהנסיעה במונית נוחה יותר מבאוטובוס..."

*

נשאל רבנו: האם נערה בסמינר יכולה להעתיק במבחן כדי לקבל תעודה? תשובה: הדבר אסור, משום "למדו לשונם דבר שקר". ואף אם היא תפסיד בגלל זה את התעודה, יש לומר לה שהאמת חשובה יותר מהתעודה.

*

אברך סיפר לרבינו על עסקה מסוימת שברצונו לעשות עם פלוני. רבנו העיר לתשומת לבו שהעסקה מפוקפקת, כיון שאין לסמוך על אותו אדם שיוכל לפרוע. אלא שהאברך אמר לרבינו, שכבר סיכם עם אותו אדם על דבר העסקה. השיבו רבנו: "אם כך, אם כבר סכמת, הרי אתה חייב לעמוד בדבורך!" והוסיף רבינו ואמר לו: "זכות העמידה על האמת, היא זאת שתעמוד לך לשמור עליך שלא תפסיד".

*

נשאל רבינו: כאשר צריך ליצור קשרים עם גבירים לצורך גיוס כספים, ולפעמים אין פיו ולבו שוים, והכבוד והיחס שנותנים לעשיר הם רק בשביל הכסף – האם הדבר אסור משום שיש בזה שקר? תשובה: תלוי; אם בלב הוא באמת מרגיש את מה שאומר, הדבר מותר. אך אם בלב הוא מתלוצץ עליו, הרי זה שקר ואסור.

*

זהירות מגניבת דעת

שאלה: ישנו דבר מצוי שכשהולכים לאחל 'מזל טוב' בחתונה מזדמן שבמקרה באולם הסמוך אחד המכרים עורך שמחה, ונכנסים גם לשם לאחל 'מזל טוב'. ולכאורה יש לעורר, האם יש איסור גניבת דעת, שבעל השמחה חושב שבאו אליו במיוחד? תשובה: הדרך הטובה לנהוג במקרה כזה היא, שכשמגיע לחתונה השניה, יתן לבעל השמחה הרגשה טובה ויאמר לו: "אני שמח שהזדמן לי לבא אליך".

*

שח הגאון רבי אליהו מאיר שורץ שליט"א: שבת אחת באתי להתפלל תפלת שחרית בבית מדרשו של רבנו לרגל שמחה משפחתית. בדרך כלל רבנו מתפלל במנין מוקדם, אך ראיתי שהפעם רבנו ישב במקומו ולמד לפני התפילה. נגשתי לרבינו ואמרתי לו שדוקא יצא טוב שבא למנין הזה, היות ויש כאן שמחה של פלוני, שבודאי ישמח שרבנו ישתתף בה. להפתעתי ראיתי שבאותו רגע ששמע מזה התכרכמו פניו, באומרו, האמת היא שבדרך כלל אינני מתפלל במנין זה אלא שהפעם קרה איזה עיכוב, ואם יחשבו שבאתי במיוחד, זה הרי שאלה של "גנבת דעת"...! ואכן לאחר התפילה שמתי לב שכאשר איחל רבינו 'מזל טוב' לבעלי השמחה, בנוסף להרגשת ההשתתפות בשמחה, הקפיד גם להסביר שלא בא בכונה תחילה. (הליכות שני)

לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ (כ, ד)

לקט הלכות בעניני עשיית צורות ממין פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

- א. להנך פוסקים דתמונת אדם אף אם אינה שוקעת נמי אסור, מהאי טעמא נמנעו הגדולים להצטלם משום לפני עור של הצלם, והיינו דס"ל דאין חילוק בין שוקעת למצוייר, אמנם לקיימה אין איסור.
- ב. מ"מ אותם שאינם נותנים לצלם את עצמם וכו', מ"מ מדיני חו"מ אי אפשר לאסור על חבירו לצלמו.
- ג. החזו"א לא הרשה לצלמו במצלמה, אא"כ לצורך גדול וע"י גוי, כגון לצורך פספורט. וכן נהגו הרבים בדורות עברו.
- סיפר רבינו שליט"א שיש לו תמונה של עצמו – אחת ויחידה מימי ילדותו, כשהיה בן ג'-ד' שנים, ואצלם בבית לא צילמו אף את התינוקות, אך פעם באה אליהם קרובת משפחה מוילנא, והיא צילמה את הילדים, ואמר רבינו אז [בילדותו] "אני רוצה להיות אדם ולא תמונה".
- ד. במצלמות דידן, ובפרט מצלמות דיגיטליות, העולם לא מחמירין בזה כהרמב"ן, ועכ"פ שמא בכלל זה החמירו הצדיקים שלא יצלמו אותם.
- ה. צורת אדם, לעשותה משלג או מפלסטלינה, אם זה צורה שלימה של הראש, ידיים, רגלים וכל הגוף, אסור לעשותו, אף אם אין בה את איברי פרצוף הפנים. ואם אין בה את כל הגוף, אם יש בה את איברי פרצוף הפנים אסור. ואם פוגמה מותר.
- ו. לעשות צורת אדם שנקרא דחליל להבריא את העופות מן השדה, צריך לפוגמו.
- ז. לברוא אדם ע"י ספר היצירה, עיין מ"ב (סי' נ"ה סק"ד) אם מצטרף לעשרה ולכל דבר שבקדושה, שציינ לתשובת חכם צבי. ועכ"פ אם דנים אם אפשר לצרפו למנין אז הוא יהודי ולא רק אדם, וזה אין שייך לאיסור של לא תעשון איתי. [ועי' חזו"א סי' קט"ז א].
- ח. מי שיש לו "בובה" שלימה, אפילו רק הראש לבד, אם הוא צורה בולטת של הפנים, של העינים, אף, אוזנים, לכתחילה יעשה בו פגימה הניכרת כגון באף או באוזן וכדו', באופן שיהיה ניכר שהוא חסר, ומ"מ אין לגעור על אלו המשהים צורות אלו כמבואר בחכמת אדם שבזמן הזה אין משום חשד לעשותם, שאין דרך לעבוד צורות אלו, ומ"מ ראוי להחמיר ולפגום אותם פגימה הניכרת. אם יש לו "בובה" אם אברי הראש בולטים, ומקום האזניים מכוסים בשערות או בכובע, ובמציאות אין שם אזניים כלל, ג"כ דינו כנ"ל דראוי להחמיר ולפוגמו כיון דנראה צורה שלימה. וכ"ז אמור רק לגבי האיסור להשהות דאסור משום חשד, אבל לעשות צורת אדם הרי זה איסור דאורייתא, ואסור אף כשאין דרך לעבוד צורות אלו. לפיכך אם נשבר היד או הרגל של ה"בובה", יש בזה חשש איסור דאורייתא להחזירם, דנמצא עושה צורת אדם בידים ועובר משום "לא תעשון איתי".
- ט. מדבקות שגוזרים בצורה שיש בהם צורות האסורות לעשותם כגון צורות אדם וכיוצ"ב, אפשר שהמסיר את המדבקה עם הציור ומדביקה במקום אחר חשיב עשייה, ולא רק שהייה.

וכן לצלם במכונת צילום ציורים האסורים לצייר, וכן הדפסתם, אפשר דחשיב עשייה ולא רק שהייה. (חוט שני)

העלון מוקדש לזכות
ע.מ. בת ג.א.י. בן ב.א.י.ח.
בן מ.א. בן צ.א. לזיווג הגון

גליון ס"ג, פ' יתרו
כ' שבט ה'תשע"ו
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

'נגיעות'

[השוחד ב'דין' ובעבודת השם]

מתוך שיחה שנאמרה בר"ח אדר
תשע"ב (מהדורה מיוחדת ל'קובץ גליונות')

הפרשה הראשונה שאחרי עשרת הדברות היא 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' ובהמשך הפרשה נאמרו ההלכות של בין אדם לחברו, דיני ממונות ודיני נזיקין: 'כי יגח שור', 'כי יפתח איש בור', 'כי יכה איש', וכו'.

ומדוע המצוות הראשונות שניתנו מיד אחר מעמד הר סיני, הן מצוות שבין אדם לחברו? משום שכדי שאדם יהיה מושלם בעשיית רצון ה', הדבר הראשון שחשוב לו הוא, שלא יהיה אגואיסט, שידע שיש גם 'חבירו'. אם אדם אוהב יותר מכולם רק את עצמו - אוהב את הממון שלו, אוהב את התענוגות של הגוף שלו - אז הוא לא יוכל להיות שקול בבחירה שלו, לבחור לעשות את רצון ה'.

זה דומה למי שקיבל שוחד, שלגביו נאמר 'לא תקח שוחד' - יש שוחד כסף ויש שוחד של אינטרסים אישיים. אם בן אדם אוהב את התענוג שלו, את הגוף שלו, אז זה משפיע על השכל שלו שלא מבין לשפוט נכון. את הדברים שנוגעים לו להנאתו, הוא תמיד יכריע באופן שיהיה לו מזה יותר נח אישית.

כתוב בפרשה: 'ושוחד לא תקח, כי השוחד יעור פיקחים ויסלף דברי צדיקים', 'יעור פקחים' - פיקח נקרא אדם שהעיניים שלו פתוחות, אדם שרואה. השוחד, סוּתם לו את העיניים, הוא נהיה כמו עיוור, הוא לא יראה את האמת הנכונה. פסוק זה נאמר בתורה על דיין, שצריך לשפוט, הוא צריך להיות נטרלי במאת האחוזים, ואם הוא לקח שוחד, אז הוא כבר לא יכול לראות דברים לחובתו של האדם שהוא נהנה ממנו, וודאי שיש לו אינטרס להצדיק אותו.

ואמר רבי ישראל סלנטר, כמו שהתורה אומרת הלכות לדיין כדי שישפוט בשיקול הדעת הנכון, כמו כן כל אדם הוא דיין, דיין על עצמו, שיש לו אפשרות לבחור בחיים הפרטיים שלו לעשות כך או כך. הוא צריך לשפוט ולהחליט לאכול את זה או לא לאכול (כגון בענייני כשרות), ללכת למקום הזה או לא ללכת. ואם הוא משוחד, אזי

השכל שלו נוטה תמיד לחשוב על מה נעים לו יותר.

'תיפח רוחם של מקבלי שוחד'

הגמרא* מספרת על רבי ישמעאל, שהיה לו פרדס של עצי פרי והיה לו אריס שהיה מעבד את הקרקעות. האריס היה מומחה לחקלאות, ועשה את כל העבודות בפרדס. ובעונה של קטיף הפירות, האריס היה מביא לו את היבול והם היו מחלקים ביניהם חצי חצי, או שליש ושני שליש (כפי מה שסיכמו בכל עונה כתשלום עבור עבודת האריס). פעם אחת, האריס הביא לו את הפירות לפני הזמן הקבוע, מה הסיבה? התברר שעומד להיות דיון, משפט בין אדם לחבירו, בין האריס לבין אדם אחר, והאריס הקדים לר' ישמעאל את זמן נתינת הפירות, כדי לקרב את ליבו.

רבי ישמעאל לא רצה לקבל, כי ראה בזה שוחד. לאחר מכן באמת הגיעה אליו הודעה שהאריס מזמין את פלוני לדין. אמר רבי ישמעאל, אני כבר לא אחיה פה דיין. כי האריס כבר ניסה להביא לו מעין מתנה, אבל יש לו חבר - רבי יוסי וביקש ממנו לשפוט את הדין במקומו. המקום של המשפט היה צמוד לדירתו של רבי ישמעאל, שהקשיב כיצד מתווכחים האריס והשני, והוא חושב בלבו: הרי האריס היה יכול עכשיו לטעון טענה כל כך טובה ולזכות.

אח"כ אמר על עצמו - מה זה? האם תמיד אני חושב דברים לטובתו של האריס? למה אני לא נטרלי? מדוע אני חושב שאולי האריס יטען כך וכך. הוא מקשיב הלאה, בסוף, הדיין רבי יוסי, פסק לחובתו של האריס, ונימק זאת בנימוק כל כך טוב. אמר רבי ישמעאל: כיצד לא עלה בדעתי הנימוק הזה, שהאריס באמת צריך להפסיד? איך לא חשבתי על זה בכלל, הרי רואים שהצדק באמת לא כמו שחשבתי.

אמר ר' ישמעאל: 'תיפח רוחם של מקבלי שוחד', קל וחומר, וכי אני קיבלתי שוחד? הרי אלו פירות שלי! אבל מה, הוא הביא לי אותם לפני הזמן הרגיל וכי לקחתי את הפירות? הרי סירבתי לקחת אותם. ואפילו שלא לקחתי את השוחד, והשוחד לא היה ממש מתנה שנותן משלו, אלא הוא הביא לי דבר המגיע לי, וכבר חשבתי בלבי לטובתו - אם כן, מי שבאמת מקבל שוחד, על אחת כמה וכמה.

כשאנחנו אומרים שהדבר הראשון שנאמר לעם ישראל לאחר קבלת התורה הוא 'ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם' - המשפטים של בין אדם לחבירו, יש לדעת שאין הדבר מסור לנו, להמציא חוקים ולהחליט שכך טוב לחיות וכך טוב לשפוט - חוקים כמו בכל מדינה שיש לה חוקים. **כי אלה חוקים של אינטרסים**, ומה הם האינטרסים? כמו שהמשנה אומרת: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. כי אם יהיה אנרכיזם (שכל אחד עושה כרצונו), הדבר יביא למצב של איש את רעהו חיים בלעו - כל אחד יבלע את השני בעודו חי, לכן ודאי שאי אפשר לחיות במקום כזה, שאין סדר ושלטה ומותר לרצוח, לגנוב, לגזול ולהזיק אחד לשני, לכן עשו במדינות חוקים. אז החוקים במדינה הם בשביל הנוחיות שלנו.

'דין פרוטה כדין מאה'

אבל משפטי התורה, משפטי האלוקים, זה בשביל שיהיה טוב לכל אדם ואדם, 'הטוב האמיתי' בשביל לעדן את הנפש, שהאדם לא יהיה כמו בהמה, כמו חומה פרוצה, אלא שיהיה רוחני יותר. אלה הם חוקי התורה. ולכן, בדין תורה 'דין פרוטה כדין מאה', אצל אומות העולם דבר זה לא מובן. למשל בחוקי המדינות, בתביעות קטנות, לא צריכים השופטים להיות חכמים גדולים, אם מדובר בסכום כסף קטן, לא צריכים את השופט המכובד כדי לשפוט על כך. ויש תביעות שכלל לא צריכים שופט בשבילם, אלא יחליטו הפקידים לבד.

בדין תורה 'דין פרוטה כדין מאה'! במשפט התורה, אזי אפילו בויכוח על פרוטה אחת, מטריחים את גדולי התורה לשפוט מה דין הפרוטה הזאת, האם היא שייכת לזה או לזה, חייב או פטור. אין הבדל בגודל הסכום, כי המשפט הוא עניין של אמת, מהי האמת.

הגמרא אומרת, שאין מושיבים כהן גדול בהרכב בית הדין שמחליט על עיבור השנה (האם לעשות אדר שני או לא), מדוע שכהן גדול לא ישתתף הרי אם הוא תלמיד חכם גדול הוא יכול גם להיות דיין. הגמרא עונה שהסיבה היא שהכהן הגדול נוגע בדבר.

מה זה נוגע לכהן גדול אם השנה מעוברת או לא? אומרת הגמרא שהכהן הגדול לא רוצה שתתעבר השנה בגלל 'צינה' (קור). כי ביום

* כתובות ק"ה, ע"ב

ב סנהדרין יח, ע"ב ותוס' שם ד"ה 'משום צינה'

לעילוי נשמת: **בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה**, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. ז"ל

לפי דין תורה, לא מוכרחים ללכת לדיין בקי בחוקי תורה, אלא רק אם אין הסכמה, אבל אם שני הצדדים מסכימים שפלוני הסותר ובקי במסחר הוא יפסוק, זה טוב לפי ההלכה, זה נקרא בוררות שבוררים להם את מי שיפסוק להם וזה מוסכם על שניהם. אבל אם אין הסכמה ואחד מכריח את השני ללכת לדבר שנקרא "בית משפט" שפוסקים שלא לפי דיני התורה, את זה אוסרת התורה.

ברוב המדינות קיים בחוק, שכאשר הסכימו שני הצדדים לבוררות והבורר הוציא פסק דין, ואחד מהצדדים לא רוצה לקיים את פסק הבורר, פונים לבית משפט להכריח אותו, אם כן זה באמת מותר, כי כאן בית משפט משמש רק בתפקיד של מוציא לפועל את פסק הבורר שמוסכם על שניהם, או בית הדין שדנים לפי דיני התורה. ואם לבית הדין של רבנים לא נתן השלטון כח כפייה, והצדדים חתמו מרצונם שמקבלים עליהם את מה שיפסוק ביה"ד, אז מותר לפנות לבית משפט חילוני, בשביל מה? כדי לבצע ולהוציא לפועל את הפסק של בית דין.

הגמרא אומרת שאפילו אם מכריחים את הבעל לתת גט, זה גט כפוי- ופסול. אבל אם בית דין פסקו לפי דין תורה שחייב לגרש את אשתו, יכולים לכפות אותו, ואם מצד השלטון לא נותנים כח כפייה לבית הדין של תורה, אז מותר ללכת לבית משפט של עכו"ם, שהם בכפייה יכריחו לתת גט. לכן, יש כמה מקרים, שאחד יושב במאסר על פי בית משפט חילוני, כדי לאלץ את הבעל לתת גט. אבל זה שייך לבתי דינים שהם קובעים מתי חייב גט ומתי לא.

ר' אלי' דושניצר זצ"ל, היה צדיק שגר בפתח תקווה, כשהתחילו לבוא בתחילת קום המדינה מהרבה ארצות בעולם, יהודים מכל מיני ארצות, שאלו אותו, האם התקיימה בימינו כבר ההבטחה של קיבוץ גלויות, שהרי כתוב שקיבוץ גלויות זה דבר גדול מאוד. הוא אמר שצריך לבדוק [זאת בדרך הבאה:], כתוב בתפילת שמונה עשרה, "תקע בשופר גדול לחרותנו... וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו", ומיד אחרי כן: "השיבה שופטנו כבראשונה ויועצנו כבתחילה".

צריך לבדוק אם מאז [שבאו יהודים מכל הארצות הללו] התקיים כבר "השיבה שופטנו כבראשונה" ואת חוקי הכנסת כולם, יקבעו לפי חוקי התורה, הכנסת לא תחליט על חוקי ממונות, כי יש כבר חוקי ממונות בחושן משפט, ברמב"ם, ואם מיד יהיו 'שופטנו כבראשונה', סימן שקיבוץ גלויות כבר התקיים, אבל אם מיד אחרי זה, לא התקיים 'השיבה שופטנו כבראשונה', אז מצפים אנחנו שיהיה קיבוץ גלויות בשלימות במהרה בימינו ואמן.

בשר ודם, אמנם זו מתנה כשרה, אבל מה, תחלקו את זה לצדקה. אבל הוא בעצמו לא היה רגוע עד שפסקו לו כך, כי היה בספק אולי זה כן אולי לא. אלו חכמינו זכרונם לברכה.

ואני רואה לפעמים אדם עובר ברחוב על יד הגדר, יש עצי פרי בתוך חצר, וקל מאוד להושיט יד ולקטוף... ומי יודע אם בעל הבית מסכים שכל אחד יקטוף מעצי הפרי שלו, אולי זה גזל, [אנשים] לא מרגישים. ולפעמים הולכים, ושוברים ענף מהעץ של מישוהו, זה גזל! אדם עובר ומשלמים לו לפי שעות הוא צריך לעבוד שמונה שעות, יש יום שהוא עובד שמונה ויש תשע שעות והוא מודיע לבעל הבית שרושם וסומך עליו. האם מדקדקים לרשום נכון? ופעמים שיש חמש דקות פחות או חמש דקות יותר, ואם הוא מודיע לבעל הבית קצת יותר מהאמת הרי הוא גזלן.

נוסיף עוד נקודה אחת חשובה, בדיני ממונות של התורה, יש דברים שהם כמו חוקים. "כי יכרה איש בור" אדם חפר בור ברשות הרבים, נפל איש לבור וניזוק, נפל לשם שור או חמור, בעל הבור ישלם. אומרים חכמים, בפסוק כתוב "ונפל שמה שור או חמור", מה הדין אם נפלו כלים לתוך הבור, על גב החמור שנפל לתוך הבור, היו חבילות, כדים, בקבוקים של חרס, החמור נפל והכלים נשברו, אומרת הגמ' בנזקי בור, פטור מלשלם על הכלים זו גזרת הכתוב.

אם אדם שבר כלים ודאי שהוא חייב לשלם, אין הבדל אם הורג בעל חי או שובר כלים או שורף את השדה, המבעיר את הבעירה צריך לשלם. אבל אם הנזק בא על ידי בור - תקלה, פטור על כלים. בור זה לאו דוקא בור, אם אדם השאיר תקלה ברשות הרבים, השאיר משהו באמצע הרחוב ואדם נתקל בזה ונפל, זה גם נקרא נזקי בור ופטור על כלים.

זה דבר שבהגיון אין עליו הסבר. כאן רואים שגם בדיני ממונות יש טעמים עליונים. כשמזיק ממש בידיים חייב על הכל, אבל בור זה לא היוזק בידיים ממש, כי בעצם היוזק גרם לעצמו את הנזק, והמזיק רק עשה תקלה, זה רק גרמא, ועל הגרמא הזאת התורה מחייבת, ויש חוקים המדברים על מה חייב ועל מה לא וזה לא קשור לשכל שלנו, אלא אלו חוקים שהתורה מחייבת אותנו.

ולכן ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, 'לפניהם' ולא לפני גויים-, לא לפני בית משפט של גויים. 'לפניהם' ולא לפני הדיוטות, הדיוטות הכוונה, מי שלא בקי במשפטים של התורה, ולכן כשיש בין אדם לחבירו סכסוך בדיני ממונות, אם זה שכנים עם בעל הבית, או הלוואות, או כל סוג סכסוך, לפי דין תורה צריך לפנות לבתי דין, או לבן אדם מוסכם שיפטר ביניהם.

הכיפורים הוא טובל חמש טבילות והמים יהיו קרים בשבילו. ואם יעברו את השנה, יצא חדש 'תשרי' בחשון וצינה של חשון תהיה בתשרי. ולכן יותר נוח לו שביום כיפור יהיה חם. הוא יהיה אינטרסנט. הרי לפי איזה שיקול קובעים שנה מעוברת? רואים בחורף איך החום והקור, איך הכבשים ואיך התבואה גדילה, והכהן הגדול ברגע הזה יחשוב על אינטרס פרטי שלו.

אם כן, כשאנחנו לומדים בגמרא שהתנא פוסק כך, בית שמאי פוסקים ככה, בית הלל פוסקים ככה, יש לנו להבין: כל ביור איך לפסוק, זה לא כמו הצבעה בקלפי שאני מעוניין לחזק את המפלגה הזאת, אני רוצה לחזק את הפועלים או את השוכרים, כל דיון הוא נידון גורלי איך ההלכה של חוקי התורה, זה כדי לדעת בדיוק מהו 'רצון השם', אין רצונות שלנו בכלל, הכל זה לדעת את רצון ה'. זה הדין ודברים של התנאים, וזאת התורה רוצה ללמד, שעל בן האדם לחשוב.

הגמרא¹ מספרת על אבא שאול בן בטנית שהיה מתפרנס ממכירת יין. בימינו מוכרים בבקבוקים, אבל בזמן הגמרא ואני זוכר כשהייתי ילד בחור"ל וגם בא"י, היו קונים יין, שמן וגם חלב בליטרים במדידות, למוכר היו חביות גדולות והקונה בא עם כלי שלו - עם הכד ומודדים לו. ממלאים את הכלי ליטר, חצי, רבע ליטר וכך מוכרים.

אבא שאול, כשהיה מוכר את היין ואת השמן, היה שופך מהכלי של המידה לכד של הקונה ובסוף עוד ממשיכות לטפטף כמה טיפות, הקונה לא היה מחכה עד הסוף [שיגמור לטפטף], אלא הולך הביתה. אבא שאול אמר, אם כן, הקונה קיבל מידה שאינה מלאה, נשאר קצת בשוליים, הוא היה נוהג אחרי שהקונה כבר הלך, להניח את הכלי הפוך כל הלילה כאשר מתחתיו קערה שהטיפות יטפטפו לתוכה וכל בוקר הייתה לו קערה מלאה יין ושמן מכל הכלים של היום שעבר וזה נקרא מיצוי המידות.

כשעלה לרגל לירושלים, הביא איתו שלוש מאות חביות יין ואמר כל זה לא יין שלי, זה יין של הקונים. כל יום במשך היום באים עשרות קונים ואני מודד ואני לא רוצה להנות מזה, אלו שאריות שהקונים שלי השאירו, שאלו אותו מה רצונך לעשות, אז הוא אמר שהוא רוצה להקדיש את זה, בית הדין שם אמרו לו שזו שאלה. עיינו בשאלה ואמרו לו אנחנו פוסקים לך שזה יין כשר והוא שלך, כי כל אחד ואחד בעצם מוחל מחילה גמורה בדבר שאין לו זמן לחכות עבורו, זה פרטי שלך, הקונה קיבל את שלו כמה טיפות פחות. וכל קונה ויותר על הטיפות האלה.

הוא לא היה רגוע, אז הוא אמר בסדר, הוא קיבל את הפסק שאמר שהקונים נותנים לו מתנה. אבל אמר אני לא רוצה להנות ממתנות

¹ ביצה כט, ע"א

קונטרס

סייג לחכמה

שתיקה

טבת תשע"ו

דברים אחדים

אלו פינו מלא שירה פים. ולשונו רנה פהמון גליו. וּשְׁפָתוֹתֵינוּ שֶׁבַח
פְּמֶרְחָבֵי רָקִיעַ. וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִיָּרָח. וְיָדֵינוּ פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם.
וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּאַיִלוֹת. אֵין אֲנַחְנוּ מְסַפִּיקִים לְהוֹדוֹת לָךְ ה' אֱלֹקֵינוּ וְאֵלֵינוּ
אֲבוֹתֵינוּ. וּלְבָרְךָ אֶת שִׁמְךָ עַל אַחַת מֵאֲלֹף אֲלָפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת פְּעָמִים.
הַטּוֹבוֹת שְׁעֲשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: שֶׁנָּתַן לָנוּ אֶת רַבּוֹתֵינוּ מְאֹרוֹת
הַגְּדוֹלִים אֲרִזֵּי הַלְּבָנוֹן אֲדִירֵי הַתּוֹרָה, הַגְּרָאִי"ל שְׁטִינְמָן שְׁלִיט"א וְהַגְּרָאִי"ח
קִנִּיבֶסְקִי שְׁלִיט"א שְׁנוּשָׁאִים עַל עֲצָמָם אֶת מֶשֶׁא הַדּוֹר, וְהוֹלְכִים לִפְנֵינוּ
בַּעֲמוּד אֵשׁ לְהַאִיר לָנוּ הַדֶּרֶךְ בַּתּוֹרָה וִירֵאת שָׁמַיִם, וּמִידוֹת טוֹבוֹת, בַּעֲנוּה
וּבִנְקִיּוֹת כְּרָצוֹן ה' יִתְבָּרֵךְ.

אך כגודל הקדושה כך גודל כח הטומאה אשר עומדים לשטן לדרך רבותינו
שליט"א ורבים אומרים בלבם מתי יקום מחאה גדולה כנגדם, ורבותינו
בגודל צדקתם וענונותם וחכמתם אומרים דום לה' אחזו במידת השתיקה,
וכמה גדול קידוש ה' בזה, אשרינו שזכינו ללכת לאורם של אוהביו כצאת
השמש בגבורתו.

לחזוק דרכי רבותינו שליט"א ראיתי לנכון ללקט קצת דברים מרבותינו
בענין זה אשר הם תח"י אולי יהי' לתועלת ולזיכוי הרבים, [יש והדברים
נכפלו בזמנים שונים] בהודאה על העבר וצעקה לעתיד לבא, נעתיר לה'
אנא שיקויים ברבותינו עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו, ונזכה עמם
לקבל פני משיח צדקינו בב"א. טבת תשע"ו

תוכן ענינים

א. בחומר ביזוי ת"ח ובין אדם לחבירו	ד. מעלת קבלת עלבונות
ב. הנהגת האדם בבין אדם לחבירו	ה. מעלת השתיקה
ג. גודל מעלת בולם פיו בשעת מריבה	ו. להתגבר ולמחול

(במשנתם של רבותינו ובעיקר ממרן הגראי"ל שטינמן שליט"א)

בחומר ביזוי ת"ח ובין אדם לחבירו

א] הנה אנשים כ"כ מזלזלים בבין אדם לחברו, נורא ואיום, בין אדם לחברו זהו אש שורפת, ורוב העולם משחקים באש הזה, ועל אחת כמה וכמה ביזוי ת"ח, מבזים ראשי ישיבה, מבזים משגיחים, ולא יודעים שמשחקים באש, יש כ"כ הרבה אנשים שסובלים מהמחלה הזו, אמנם לא כולם אבל יש חלק שפגעו באנשים, "כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו", (שבת קי"ט ב') בעבור זה סובלים כל מיני יסורים, צרות ומחלות, וכל זמן שאדם לא מקבל מכה הוא לא חושב שצריך לבקש מחילה.

תמיד היו באים לבקש ממרן הרב שך זצ"ל מחילה, אנשים שהתחילו לסבול כל מיני צרות, ואח"כ היו רצים לבקש מחילה. וכן באים כאן מזמן לזמן לבקש מחילה, ואני מוחל לכולם.

בין אדם לחברו זהו אש, ויש לאנשים תאוה לקבור את השני, לצער אותו, לעשות אותו לכולם, ועוד נהנים מהמריבה והמחלוקת, אדם לא מפחד מהגיהנם, כי זה לעתיד, רק כשמקבל מכה ומתחיל לסבול רץ לבקש מחילה.

כך זה היה בכל הדורות מאז בריאת העולם, המריבה הראשונה היה בין קין להבל, חז"ל אמרו שהיו בני חמישים יום, וכבר אז רבו ועד היום אנשים פוגעים אחד בשני.

(אב תשע"ד) אברך פנה לרבינו הגר"ק שדיבר אתמול בערב על רבינו לא עברה שעה ובנו החל להרגיש לא טוב ורתוק למטתו בבית החולים, האם מועיל שליח לבקש מרבינו מחילה, אמר רבינו הגר"ק שחייב ללכת בעצמו לרבינו לבקש מחילה וברכה לרפ"ש לבנו, ואכן בא לרבינו וביקש מחילה ורפ"ש, השיב רבינו שמוחל ורפ"ש לבנו.

הנהגת האדם בבין אדם לחבירו

ב] שמעתי מרבינו איך צריכה להיות צורת ההנהגה ע"פ המכתב בסוף ספר נפש החיים (בחלק המכתבים) שכתב לנכדו, ובתוה"ד וז"ל "ולחמותך ולנות ביתך תחלוק כבוד כראוי להם ושלא להכניס שום קפידא בלבך על שום אדם, ואצ"ל שלא להשיב בקפדנות לשום אדם, וע"י מדת סבלנות משיג האדם רצונו יותר ויותר מע"י כל תקיפות שבעולם, ודרך כלל להיות נח לבריות ושלא להרבות שיחה עם כל האדם, אך להקדים שלום ולהיות בנחת לכל האדם ושלא להתייגר נגד שום אדם בשום דבר, כי זולת אשר בעת גבהות הלב נקרא האדם תועבה ובמה, כי לא נתקבל מאן דיהיר". עכ"ל

הרגשים בבין אדם לחברו של רבינו שמעתי כמה פעמים מרבינו שנוהג כמה דברים [שאכמ"ל] אף שהדבר קשה לו, ומאד מאמץ עבורו, וזה חוסר נוחות מצדו, הכל מפני שאולי יהי' צער לאיזה אחד וכדו'.

שמעתי ממר"ח שליט"א שרבינו מזכיר תמיד שמרגלא בפומיה של ר' שמחה זליג זצ"ל דברי הגמ' בתענית דף כ' א' תנו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז.

הי' פעם שרבינו לא חש בטוב, והוצרך ללכת לאיזה מקום, וניסו לשכנעו שמפני חולשתו ישאר בביתו, השיב להם רבינו שאינו רוצה לצערם, ודבר זה משמחם, והוסיף רבינו הרי אומרים כל יום ונפשי כעפר לכל תהי', נו צריכים גם לקיים זה.

לא פעם ראיתי את רבינו שחוזר מאיזה אירוע, ולא היה לו כח כלל, אבל לא סירב לבוא כי אינו רוצה לצערם, ורצה לשמחם, ולא מתחשב כלל על הכוחות שלו.

מאז ומעולם מתרחק רבינו מלקבל כיבודים, וכשהי' צריך לבוא לאירועים חגיגיים הי' משתדל להופיע בזמן שאין כיבודים, כגון בחתונות הי' מגיע בין החופה לסעודה, וכבר שנים רבות שהפסיק בכלל לבוא כי למורת רוחו הדבר שבאים כולם לקראתו ומצטופפים ונדחקים מסביבו, וגורם לו צער הרעש והכבוד וכן ביטול תורה הכרוך בזה, ופעמים כשיש הכרח גמור בא רק עד המקום וממתין במכונית בחוץ שיצאו אליו המחותנים ומברכם, וכן משתמט מלערוך סידור קידושין, מלבד מקרים בודדים.

והיו אירועים ציבוריים שהוכרח לבוא אחרי הפצרות רבות, והגיע עד הפתח ואמר בחיוך חזו דאתאי חזו דאתאי (כתובות ב' ב') ומיד שב לביתו, כדי שלא יצטרך לשבת בבימת הכבוד, אבל כשיש בזה חיזוק היהדות כגון סיום מסכת, פתיחת ישיבות ושיעורי תורה, הכנסת ס"ת, חנוכה ביהכ"נ וכי"ב טורח להשתתף, כיון שנוגע לזיכוי הרבים, ובפרט כשיודע שהרבה תלוי בנוכחותו שאז יכול לשבת אפי' כמה שעות כדי שהאירוע יצליח, וכגון באסיפות של ארגוני קירוב, חינוך העצמאי, טהרת המשפחה, שמיטה, כשרות וכי"ב, ומאז שנחלש מרן הרב שך זצוק"ל ונפל עליו יותר עול ההנהגה והאחריות הציבורית משתתף גם באסיפות בחירות וכי"ב והולך מעיר לעיר להרבות כבוד שמים.

גם בזמנים שמאד חלש כשנקרא לדבר דברי חיזוק לתורה ותפילה ולייסד ולעודד הקמת ישיבות על טהרת הקודש, אינו חס על כוחותיו וטורח לנסוע עד קצווי ארץ, וכבר ביקר ברוב הקהילות והישיבות בארץ ישראל ובעולם, ואע"פ שמצטער וקשה עליו מאד ענין הכבוד שחולקים לו, סובר שמ"מ הכל כדאי כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

מעשים שבכל יום ששולחים ומביאים לפני רבינו ספרים וחיבורים מכל ארץ ישראל והעולם ומתחננים שיכתוב הסכמה, או מכתב ברכה, או לכל הפחות לצרף חתימתו להסכמה, ומסרב, והיו זמנים שנתן הסכמות לרבני כולל פוניבז' כיון שהכולל בראשותו והרגיש יותר מחויבות, ועוד יחידים שהחליט לתת להם הסכמה מטעמים מיוחדים, וכן לספרים שהיו רק ליקוט מקדמונים, אבל במשך הזמן הפסיק גם מזה, ורק לעיתים רחוקות מצרף חתימתו למכתב הסכמה לספר.

וגם בכלל משתמט לחתום על קול קורא לציבור ונמנע מלהיות המוכיח בשער [מכמה טעמים], וכשיש עניני הלכה שולח לרבנים ומורי ההלכה, ואמנם במשך הזמן גברה בקשת הציבור לשמוע את דעתו כאחד המיוחד בין זקני חכמי הדור, ונאלץ לצאת מגדרו ולכתוב ולחתום בקריאות לציבור.

נשאל רבינו הגר"ח קניבסקי על מה שיש כאלו תלמידי חכמים שנראה בתחלה שהולכים להיות מנהיגי ישראל, ופתאום באמצע החיים הכל נפסק, והשיב שלזכות להיות מנהיג ישראל צריך זכות גדולה, ובעיקר תלוי הדבר במדת הענוה.

וכך ראינו כל גדולי ישראל האמתיים שקבלו כל אדם בסבר פנים יפות ובסבלנות, (חוץ מפעמים מיוחדות שצריך דוקא לגעור והכל לפי הענין) וזה הוא קידוש ה' שיזוכין עי"ז לכל המעלות שאמרו חכמים וזוכה לרוח הקודש כמו שכתוב בע"ז כ' ב' ענוה מביאה לידי רוח הקודש. (ארחות יושר עמ' ע"א)

כותב רבינו הגר"ח, באמת כל המריבות בבתים ושאין שלום בית שמצוי מאד בזמנינו רובן ככולן באין ע"י גאווה ואם כל אחד היה מחזיק בענוה ולא היה אכפת לו על כבודו ועל גאותו היה רוב המחלוקת מסתדרים בשלום דוק ותשכח שהענוה אמיתית היא רפואה בדוקה ואמיתית לרוב הבעיות שיש בזמנינו והשי"ת יערה עלינו רוח טהרה ממרום שנזכה לענוה אמיתית. (ארחות יושר עמ' ע"ד)

סיפרה הרבנית קניבסקי ע"ה [בש"ק תולדות תשס"ט] בליל שבת כבה הגז כבר בתחילת הלילה, והחמין היה די קר, ובכל זאת אכל רבינו יותר מכל שבוע, היא אמרה שיותר חביב עליו שזה קר, אבל האמת הסיבה היתה שלא רצה לצערה על שכבה הגז.

גודל מעלת בולם פיו בשעת מריבה במשנתם של רבותינו [ובעיקר מרבינו הגראי"ל שטינמן שליט"א]

ג] שאל רבינו הגראי"ל שטינמן שליט"א: איתא באבות על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, מאידך מצינו בחולין פ"ט א' תולה ארץ על בלימה, אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם פיו בשעת מריבה, א"כ על מה העולם עומד.

תירץ רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א וכתב: אם בולם עצמו בשעת מריבה יזכה לתורה ולעבודה ולגמילות חסדים.

ורבינו הגראי"ל שטינמן אמר להביא לכך סייעתא מהגמ' בקידושין ע' ב' כל הפוסל פסול ואינו מדבר בשבחא לעולם ואמר שמואל במומו פוסל. ועוד שם בגמ' ע"א ב' אמר ליה זיל בתר שתיקותא כי האי דבדקי בני מערבא כי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזו הי מנייהו דקדים ושתיק אמרי האי מיוחס טפי אמר רב שתיקותיה דבבל היינו יחוסא. הרי מבואר דהכל תלוי בשתיקותיה, ובזה תלוי הכל.

ורבינו הגר"ח קניבסקי אמר על כך, שאכן ראיה טובה, אבל אין צריך לכך ראיה ופשוט הוא.

סיפר רבינו הגר"ח קניבסקי, בא אליו אחד שחיבר ספר, וקיבל מכתב מלא גידופין וקללות בענין הספר ובא לבכות אצל רבינו על כך. אמר לו רבינו, גם לי יש מכתב כזה שקיבלתי כשהוצאתי את אחד מספרי ובשעתו לא עניתי לשולח והיום הוא ידיד טוב שלי.

ושוב מעשה באחד שהוציא ספר, וקיבל מכתב ביקורת חריפה, כשהראה אותו לרבינו הגר"ח קניבסקי אמר לו רבינו, גם אני כשהוצאתי אחד מספרי כתב משהו ביקורת על ספרי ושתיקתי.

הראה רבינו הגראי"ל שטינמן: בכתר ראש לר' חיים מוולאזין זצ"ל בהלכות נשואין אות קי"ט שכתב וז"ל אמר רבינו דבר מנוסה אם יהיה לאדם שונאים ח"ו אם יפעול אצלו שהם צדיקים גמורים וידין אותם לכף זכות תיכף יתהפך לבבם לאוהבים לו, עכ"ל. וע"ש בהערה.

אחד שהתאונן בפני רבינו הגראי"ל שיש אנשים שמחבלים ברישום התלמידים של ישיבתו, והאם להגיב למעשיהם, אמר רבינו אף אחד לא יכול לפגוע בחבירו אפי' כמלא נימה הכל משמים, לכך לא לעשות דבר ולשתוק.

מעלת קבלת עלבונות

ד] (אב תשע"ד) רבינו הגראי"ל סובל לעיתים קרובות מכאבים מסוימים, שמקשה עליו. התבטא רבינו, נטילת רפואה מדאי הרבה לא טוב. בכל תרופה יש גם סם, ובכלל הוסיף רבינו, קשה לעבור את החיים בלא יסורין שממרקין עוונותיו של אדם, והוסיף כשכאב לחפץ חיים הרגל והיה לו קשה ללכת אמר היסורין הקשים ביותר לאדם הם העלבונות ולי אין אף פעם עלבונות לכן טוב שלכל הפחות כואב הרגל.

ומכאן עבר רבינו הגראי"ל לדבר בגודל המעלה לקבל עלבונות. מי שמקבל עלבונות צריך להיות בשמחה, שקיבל מתנה כזאת טובה, כמו שאמרו חז"ל (גיטין ל"ו ב') תנו רבנן, הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמים בייסורים. עליהם הפתוב אומר, (שופטים ה) "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

והביא רבינו הגראי"ל מספר מנוחה וקדושה שער יחוד המעשה סימן ט"ז בשם הרמ"ק, וז"ל, שים לבך אם יאמרו לך לבחור איזה דבר לכפרה, ויאמרו: האם תרצה הפסד ממון, או שריפה, או נפילת בתים? בודאי תאמר לא! אם יאמרו: תרצה לקבל עליך מיתת בנים? בודאי תשיב חס ושלוש, אלא אתה ה' תשמרם! אם יאמרו תרצה לקבל עליך חולי וכו' א"כ אמור לי במה תתקן בחיך מה שפגמת בעולמות עליונים

ובמעלות כפי מחצב נשמתך, וכו' ולכן העצה שתשמח בחרפה אם יחרפוך בני אדם, וכו', ואתה בני, תשים בדעתך גודל הטובה שהיטיב לך אביך שבשמים להזמין לך איש לחרפך באהבתו לך, להצילך מענשים גדולים המוכנים לך עבור עונותיך, תתן הודאה ושבח לאביך שבשמים בלב שמח על הטובה שהיטיבך בחמלתו עליך. ע"ש כל הענין.

שאלתי לרבינו הגרא"ל עבור ישיבה שהתלמידים הם בעלי תשובה ומחפשים תיקון וחיזוק על עונותיהם בעבר, עד עכשיו הם היו הולכים לכותל וגומרים את התהלים, ורה"י שלהם שואל מה יעשו תקנה אחרת שלא יהי' כזה ביטול תורה והפרעה. אמר רבינו בזה"ל מובא ברמ"ק שיקבלו ע"ע לקבל עלבונות באהבה, זה דבר הכי טוב, ושאלתי את רבינו שהרי זה דבר שא"א להזמין ויכול לעבור תקופה שזה לא יהי', אך הבנתי מרבינו שעצם הדבר שמקבלים על עצמם דבר זה, זה כבר חשוב.

(אלול תשס"ז) שאלו לרבינו הגרא"ל עצה וקבלה לזכות ליום הדין עבור בני ישיבה נענה ואמר: שכל אחד יקבל על עצמו באם אחד יאמר לו איזה דבר עלבון וכדו', ישתוק ולא ישיב לו, במשך שעות הבוקר עד הצהרים.

מעלת הנהגה טובה תמידית

(יום א' כ"ה תשרי תשע"ה) זכיתי לקרוא בפני רבינו הגרא"ל שליט"א מהספר 'מלא פי תהלתך' [כרך ימים נוראים] עמ' רצ"ו [במאמרים על שכר ועונש] בדרשה בענין 'מעלת הנהגה טובה תמידית' ואומר בתוך דבריו 'שמי שמקבל על עצמו דבר בקביעות אז הזכות גדול מאד שא"א לתאר. ועוד אומר שם שזה דבר גדול שכל אחד יראה מה ששייך לקבל עליו ושיתן לו על כל החיים וכמובן יאמר בלי נדר, והמקבל על עצמו דבר טוב יכול להיות מאושר למה שיכול לזכות כאן בעולם הזה, ובודאי בעולם הבא מי יודע איזה זכות שזוכים, ע"ש כל הדרשה בענין זה.

שאלתי לרבינו מה מציע שאדם יקבל על עצמו שזה יהיה הקבלה שלו לכל החיים?

השיב רבינו: איתא בגמ' גיטין ל"ו ב' תנו רבנן, הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושומחים ב'סורים'. עליהם הפתוב אומר, (שופטים ה) "ואוהביו קצאת השמש בגבורתו".

והמשיך רבינו ואמר שאדם יקבל על עצמו בל"נ שאם אחד יאמר לו איזה דבר מעליב או פוגע וכדו' ישתוק ולא יגיב לדבריו, [וזה דבר קשה].

והוסיף רבינו הגרא"ל דברי הגמ' קידושין ע"א ב' אמר ליה זיל בתר שתיקותא כי האי דבדקי בני מערבא כי מינצו בי תרי בהדי הדדי חזו הי מנייהו דקדים ושתיק אמרי האי מיוחס טפי אמר רב שתיקותיה דבבל היינו יחוסא. הרי מבואר דהכל תלוי בשתיקותיה.

ושאלו לרבינו למה בחר דוקא בקבלה זו, השיב רבינו וכי יש דבר יותר טוב מזה. [וגם שע"י הנהגה זו זוכים לעוד מעלות טובות].

והוסיף עוד רבינו מספר מנוחה וקדושה שער יחוד המעשה סימן ט"ז בשם הרמ"ק, וז"ל, שים לבך אם יאמרו לך לבחור איזה דבר לכפרה, ויאמרו: האם תרצה הפסד ממון, או שריפה, או נפילת בתים? בודאי תאמר לא! אם יאמרו: תרצה לקבל עליך מיתת בנים? בודאי תשיב חס ושלוש, אלא אתה ה' תשמרם! אם יאמרו תרצה לקבל עליך חולי וכו' א"כ אמור לי במה תתקן בחייך מה שפגמת בעולמות עליונים ובמעלות כפי מחצב נשמתך, וכו' ולכן העצה שתשמח בחרפה אם יחרפוך בני אדם, וכו', ואתה בני, תשים בדעתך גודל הטובה שהיטיב לך אביך שבשמים להזמין לך איש לחרפך באהבתו לך, להצילך מענשים גדולים המוכנים לך עבור עונותיך, תתן הודאה ושבח לאביך שבשמים בלב שמח על הטובה שהיטיבך בחמלתו עליך. ע"ש כל הענין.

והוסיף עוד רבינו מאגרת הגר"א וכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו זוכה בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולים לשער (מדרש).

(תשע"ד) שמעתי מהגר"ר יוסף אריה לורין שליט"א, שלפני כעשר שנים כשרבינו הגרא"ל עבר מסע בזיונות מקבוצת אנשים ואף הפגינו מול ביתו, רצה אביו הרב שלמה לורין ז"ל לבא לעודדו ואמר לבנו גם אדם גדול מפריע לו שמבזים אותו, וברצוני לבא לביתו ולחזקו, במצות כיבוד אביו, בא עם אביו לרבינו ואמר לו שבא לעודדו. אמר לו רבינו בחיך רחב ושמחה ב"ה שיש בזיונות הלואי שיהיה עוד, והוסיף שבזיונות זה לא רק טוב שם בעוה"ב אלא גם בעוה"ז, כ"כ טוב הלואי שיהיה עוד ועוד, [ואמר הרש"ל ז"ל באנו לחזק ויצאו מחוזקים].

הוסיף לי הנ"ל שאביו אמר לו שהיה כדאי להגיע לב"ב רק כדי לראות את רבינו ותמיד אבא אומר שדמותו של רבינו מזכירה לו ממש את החזו"א [וכידוע רש"ל ז"ל הי' מקורב הרבה לחזו"א].

מעלת השתיקה

ה[אמר רבינו הגר"ח קניבסקי בשם הגאון ר' יוסף חיים זוננפלד זצ"ל כתוב בפסוק לכלב נתנו שכר לכלב תשליכון, ואילו צפרדעים שנכנסו לתנור לא קבלו, מה ההבדל, אלא ראייה שיותר קשה לשתוק מאשר להכנס לתנור.

היה פעם שפרסמו והפיצו כתבי פלסטר נגד מרן הגרא"ל שטינמן שליט"א, כששמע זאת רבינו הגר"ח קניבסקי קרא לחתנו [מו"ח הגר"ש שליט"א] בן הגרא"ל שטינמן שליט"א ואמר לו: תאמר לאביך שליט"א שלא יירא ולא יפחד כי כן הוא הדרך וכדאי' ברש"י במדבר י"א ו"ב ואומר ויצונו אל בני ישראל על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם, ועי' בספרי שם.

אמרתי לפני רבינו הגרא"ל את ההסבר של זקני הרב ר' יעקב שניידמן זצ"ל הטעם דאמרין דבמיגו דאי בעי שתיק מהני אף להוציא ממון, דהנה יש לבאר בכל מיגו אמאי מהני, מי יימר שחשב על הטענה השניה, אלא דאמרין שרוב בני אדם בדרך כלל חושבים על טענה זו, ולכך אין להוציא ממון דאין הולכים בממון אחר הרוב, משא"כ מיגו דאי בעי שתיק אינו דומה לרוב, אלא עדיף מרוב, כיון שלשתוק כולם יודעים. הגיב רבינו לשתוק קשה מאד, אדם לא מוכן לשתוק אף על פרוטה.

להתגבר ולמחול

ו[סיפר רבינו הגרא"ל שליט"א שבא יהודי ואמר שהי' לו עגמת נפש כל השנה מאחד שעשה לו צער, ועכשיו קשה לו מאד למחול לו, אמרתי לו: מה יהי' לך מזה שלא תמחול לו, בשלמא אם ע"י שלא תמחול לו הבזיונות ימחקו, אבל אינו כך, וא"כ מה התועלת שלך במה שההוא יענש מפני שביזה אותך, ושמע הדברים ונתרצה, ושאל אבל מה יהי' עם אשתו? אמרתי לו: לך תאמר דברים אלו גם לאשתך, ושוב חזר ואמר שגם אשתו השתכנעה מדברים אלו, אבל עכשיו שואל מה יהי' עם כל הביטול תורה שנגרם מכך? אמרתי לו זה כבר לא עסק שלך, זה העסק של הקב"ה.

כבר הזכרנו דמה הנאה יש לבן אדם מזה שאינו מוותר ומה ריוח יש לו מזה שלחברו לא יהי', ואף אם חברו ציערו צריך למחול לו בלב שלם, דמה יהיה לו מכך שלא ימחול לחברו, וכי מזה שחברו יענש מחמתו יצא לו איזה תועלת.

(שבט תשע"ה) היה דבר שנגרם צער גדול לרבינו הגרא"ל בענין שמאד חשוב לו, אמר רבינו צריך למחול אף שקשה.

וסיפר שנותן כל יום פרוטה עבור אחד שצריך לבקש ממנו מחילה נפטר לפני הרבה שנים, מחלתי לו.

רבינו הגרא"ל ביאר באורך מה יש מזה שלא למחול מה יש לי מזה שההוא יהי' בגיהנם?

באים אלי כל יום לבקש מחילה ואני מוחל, בזכות זה ה' ימחל לי.

(אלול תשע"ד) רבים שולחים לבקש מחילה מרבינו הגרא"ל, בקשתי מרבינו, והשיב אני מוחל להם אני גם מבקש מה' בזכות זה שאני מוחל להם שימחול גם לי.

סיפר רבינו הגרא"ל היה אחד שאמר שקרים בשמי, והי' לי תרעומת גדולה עליו, אבל אח"כ חשבתי מה ייצא לי מזה שלא אמחול לו, גם דנתי אותו לכף זכות, שהוא לא היה משקר במזיד, אלא כיון שהיה רגזן בטבעו, ממילא לא שמע טוב, אדם שהוא בכעס בטוח שהוא צודק ואיננו מדקדק ושם אל לבו למה שאחרים אומרים לו, [וכמו שמצינו בגמ' שבועות דף כ"ו א' דמר מישתבע דהכי אמר מר ומר מישתבע דהכי אמר מר, דכל אחד היה בטוח דכך שמע] (ומיד הוסיף ואמר אני מוחל לו במחילה גמורה, שינוח בשלו' על משכבו).

דבאמת מה יש לבן אדם מזה שאינו מוחל לשני, וכי ע"י שהשני יסבול וייענש בקבר יועיל לו הדבר?.

רבינו אמר שמוסיף פרוטה עבורו לצדקה בבוקר לפני התפילה.

מרגלא בפומיה של רבינו הגרא"ל דברי השערי קדושה חלק א' שער ו' כתב וז"ל ואם עיני שכל לך היה לך לחפש מי שיצערך כי חיים אתה מכניס לך. עכ"ל.

שמעתי שאחד בא לרבינו הגרא"ל וביקש ממנו מחילה על שהוא היה הנהג שהסיע את האנשים שכתבו נגד רבינו בחוצות ירושלים, ועתה נולד לו בן חולה מאד, ותולה בזה ומבקש מחילה, ואמר לו רבינו הרי עשית לי טובה גדולה וקרא לפניו את דברי השערי קדושה הנ"ל, והלה אמר שמ"מ מצדו צריך לבקש סליחה, וא"ל רבינו שסולח לו בלב שלם ובירכו בחמימות.

השבוע ליל טז חשון תשס"ו בא אחד מירושלים לבקש מחילה ומיד מחלתי לו, פעמים רבות רבינו הגרא"ל מביא דברי השערי קדושה הנ"ל, עד שיש הרגשה שזה התענוג של רבינו, ומי שמבזהו עושה לו נחת רוח.

רבינו הגר"ח קניבסקי הלך לנחם את הרב יפת שבעבר למד עמו חברותא, וסיפר הרב יפת שזוכר שפעם כשהיה אצל רבינו הגיע חוברת שאחד הוציא על אחד מספריו של רבינו והיה כתוב שם לא יפה, ורצה הרב יפת להשיב לו, אמר לו רבינו, דע לך, למריבה צריך שני צדדים, בכך שלא עונה הכל ישתתק ולא יהיה מכך כלום.

[שמעתי מאחד, שלאחר שנפטר כותב הקונטרס אמר רבינו להרבנית, כבר מזמן מחלתי לו]

הרבנית שטינמן ע"ה בקשה בצוואתה אני מוחלת לכל היהודים שעשו לי פעם איזה עוול, אבל לא לגויים.

אני מבקשת מחילה מאבא שליט"א ומכל הצאצאים שיחיו ושאר האנשים. ובעיקר שהשי"ת ימחול לי על כל עוונותי, וירחם עלי שאני כה דלה במעשים טובים.

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" - יתרו גליון מס' 48

בס"ד

מעמד הר סיני

וַיֵּרָד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר (יט, כ)

רבנו (שם עולם ח"ב פ"ה) אומר, שהמטרה העיקרית, הגדולה והנעלית ביותר מכל מטרות יציאת מצרים, היתה מעמד הר סיני. כך מפורש בתורה, שבתחילת שליחתו של משה רבנו להוציא את בני ישראל ממצרים, אמר לו הקב"ה (ג, יב): "וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנִכִּי שֹׁלְחִיךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה". וביאר רש"י, שזו היתה הזכות שזכו בה לצאת ממצרים.

ומבאר רבנו (שם ח"א פכ"ד), שמטרת ירידת ה' על הר סיני, היתה בכדי לחזק את בני ישראל באמונה ש"אין עוד מלבדו", וכל הנעשה בעולם נעשה רק ברצונו, ורק בידו הכח והממשלה לעשות כחפצו. במעמד הגדול והנורא הזה, זכו כל בני ישראל - ששים ריבוא גברים - למדרגת נבואה גבוהה יותר מהרבה נביאים, כמו שנאמר (דברים ה, ד) "פִּנְיָם בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם" וגו'. ומבאר רבנו (נדחי ישראל פמ"ג), שבנבואה זו ראו כל ישראל, שכל העולם - העליונים ותחתונים - מונהגים רק על ידי הקב"ה לבדו, כנאמר (דברים ד, לה) "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו". בני ישראל ראו זאת, מפני שבשעה שירד הקב"ה על ההר, ירד במרכבתו הקדושה עם אלפי רבבות מלאכים, כנאמר (תהלים סח, יח) "רכב אלקים רבותים אלפי שנאן אדני בס סיני בקדש". וכן, פתח להם את כל שבעת הרקיעים, וכנגדם את כל התחומות, וראו נבואה ברורה שהוא אלוהים יחיד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, והכל מונהג רק על ידו ית', ואין לאף אחד שום השפעה על הנעשה בעולם. נבואה זו היתה, במדרגת 'פנים בפנים'. משמעות דרגה זו היא, שזכו לראות את אור פני ה', והשגתם בתורה היתה גדולה כל כך, עד שהבינו שהיא היא מקור החיים היחיד של כל הבריאה, עליונים ותחתונים. כנאמר (דברים ל, כ) "כי הוא חייך" וגו'. וכפי שאנו אומרים כל יום בתפילה 'כי באור פניך נתת לנו ה' אלוהינו תורת חיים', שהתורה היא מקור החיות לכל העולם.

הקב"ה ציוונו לדבוק בתורה, כנאמר בפרשת 'קדש' בענין הנחת תפילין (יג, ט) "והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים". שעיקר סיבת יציאת מצרים ביד חזקה, היה בכדי שנקבל את התורה במעמד הנשגב בהר סיני, ועל ידי זכרון זה נתחזק בלימוד התורה שתהיה שגורה בפינו. כל זה ציוונו, מפני שהוא חפץ שנוכח לעתיד לבוא לגאולה העתידה ולחיי נצח בעולם הבא. אי אפשר לזכות לגאולה העתידה ללא האמונה, כנאמר (הושע ב, כב) "וארשתוך לי באמונה". וגו', ורק ע"י לימוד התורה מכיר האדם את הבורא ומאמין בו, כפי שאמרו בספרי (פרשת ואתחנן פל"ג), 'תן הדברים האלה על לבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם' (שם עולם ח"א שם). כמו כן, אי אפשר לזכות לחיי הנצח בעולם הבא, אלא באמצעות לימוד התורה, שהיא מקור החיים. התורה היא מקור האור, כנאמר (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור",

ועל ידי הדבקות בתורה נמשך האור גם על נשמתו של האדם, ועל ידי אור זה זוכה האדם לחיי עולם - חיי נצח, כפי שאנו מברכים 'וחיי עולם נטע בתוכנו' (שם ח"ב שם).

אורחות חיים במחיצת רבינו. האדם חוטא ביותר בלשונו השנונה. במשך רגעים מספר, יכול אדם לחטוא בשפתותיו חטאים רבים וכבדים, ע"י לשון הרע, רכילות ושקרים, כי הלשון פועלת במהירות רבה. איך יתקן אדם את המעוות, במה ישוב תשובת המשקל? אם יכנס לאהלי תורה וירבה בדברי תורה לעומת דיבורי איסור שפצה פיו, ע"י כך יכריע את הכף לזכות. זהו הפירוש, כי אהלי תורה מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות. וכן הוא גם כן בענין דיבור האסור, צריך האדם לקצר בכל יכלתו בדיבורים, כדי שלא יבוא לידי דיבור דאסור, וזהו אפילו באיש יחידי, וכל שכן ברבים המתקבצים ביחד, וכל אחד מקטרתו בידו, וקובעים את עצמם לדבר דברים בטלים, בוודאי לא ינצלו מכמה דיבורים אסורים

ליקוטי אמרים פ"ג

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

פרשת יתרו

ויתייצבו בתחתית ההר.

אמר פעם, על הא דכתיב "ויתייצבו בתחתית ההר", דרשו חכמינו, שאמר להם הקב"ה: 'אם מקבלים אתם את התורה - מוטב; ואם לאו - פה תהא קבורתכם'. הכוונה היא כמו שאמרו חכמינו, על מקרא ד'ואם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתיו', שאם לא התורה אין מקום לבריאה, ומאחר שהחזירו אותה על כל אומה ולשון ולא קיבלוה, ואם גם אתם לא תקבלוה, ממילא ייחרב כל העולם, וגם אתם וגם הם תקברו תחת חורבת העולם.

(מכתבי הרב 'חפץ חיים')

וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלום.

חז"ל קובעים כלל, שהנפטר מן המת יאמר לו "לך בשלום", ואילו לחי אומרים "לך שלום" (ברכות סד.). מעתה נשאלת השאלה, כיצד התבטא יתרו, בדברו אל משה אודות העם, במילים "יבוא בשלום", תחת "יבוא שלום"? ויתרו ודאי שידע את החילוק, שהרי בברכו את משה בלכתו ממדין למצרים, נאמר בפירוש "ויאמר יתרו למשה לך שלום" (שמות ד, יח).

כדי לתרץ זאת, יש לזכור שמי שיש בידו משל אחרים אפילו פרוטה אחת, אין שום תשובה וחרטה מועילות לו, אלא אם כן משיב הוא את הגזילה לבעליה. לפי המקובלים, הרי אפילו בשעה שהנשמה כבר עלתה לעולם הבא מתגלגלת היא שנית לעולם הזה, כדי להשיב את הגזילה לנגזל. יתרו יעץ למשה, שינהיג שיטה יעילה של משפט צדק, כך יצילו הדיינים את הגזילה מיד הנגזל, וימנעו את האפשרות שממונו של האחד יהיה תפוס ביד אחר שלא ברצונו. אם התוכנית תצא לפועל, הרי ימצא כל אחד את מקום מנוחתו בעולם הבא ולא יהיה זקוק להתגלגל שנית לעולם הזה. הפסוק הנזכר לעיל מתייחס איפוא לפי זה לאחר המוות, לכן התבטא יתרו לאמר: "יבוא בשלום".

(הח"ח - חיינו ופעלו)

לא תחמוד.

איסור זה שייך בענייני שידוכים - בין המחותנים.

אמרתי לעורר על דבר אחד שנכשלין בו בני אדם, הנה ידוע שעוון גזל הוא בין מאחרים ובין מקרוביו, ואפילו מאביו ואמו, כדאיתא (ב"ק ע) גנב משל אביו וכו', ופשוט דהוא הדין הלאו ד'לא תחמוד' שייך גם כן לכל. ועיין בחו"מ דהלאו ד'לא תחמוד' אינו בחומד בלבד, כי אם כשמרבה עליו ריעים להפצירו עד שיתן לו, ואם כן לפי זה, אם נתקשר עם אחד בכתיבת התנאים להשיא לו בתו, וגמרו ביניהם התינוות של כל אחד, [דקודם הגמר רשות ביד כל אחד לבקש מה שבלבו, דבלא זה אינו רוצה להתקשר עמו] ולאחר זה הרבה ריעים להפציר במחותן שיוסיף לו עוד ועוד, לכאורה יש בזה הלאו ד'לא תחמוד', ובן כל כהאי גוונא מתנות [של רשות, לאפוקי של צדקה] שאין בלבו של הנותן ליתן כי אם לאחר הפצרת ריעים, יש בזה משום 'לא תחמוד'.

(שמירת הלשון ח"ה)

זכור את יום השבת לקדשו. זכירת השבת כל השבוע.

כתב הרמב"ן שנכלל במצות עשה של זכירה זו ג"כ לזכור שבת בכל יום. לכן כשיזכיר את ימות השבוע יאמר: 'אחד בשבת', 'שני בשבת' וכו'. גם שאר ענינים כשיזדמן לו דבר טוב יזמינהו לשבת, ויאמר בפיו: 'הרי זה לשבת'.

(ספר המצוות הקצר, מצוה יט)

נכון לזכור כשיעשה מלאכה בחול, והוא דבר שאסור לעשות בשבת, וקרוב הדבר להיכשל בו ח"ו בשבת, כי הוא מהדברים שאינם נוהרים בו כל-כך, שיזכור זה בפיו שיש בשבת איסור אם עשה זה, ובהו מקיים בחול מצות עשה של "זכור את יום השבת".

(אהבת חסד, מרגינתא טבא, אות ל)

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

יסוד נפלא ומתוק למדים אנו מבין שיטי ההקדמה למתן תורה. עיתים ידמה בנפשו האדם כי משקיבל תורה הרי קיבל עליו מסכת של איסורים והגבלות. הישמר לבל תאכל דבר זה, והזהר לבל תעשה מעשה כזה. על כל צעד ושעל הגבלה ואיסור. חלילה לחשוב כך כי בכך חסר הוא את היסוד עליו מושגת "קבלת התורה". נשכיל נא להבין את מתיקותה של התורה, נוכה לטעום את הטעם המתוק והנפלא של יגיעת התורה, נבין ונווכח לראות בפועל ממש כי ע"י התורה יכולים אנו להגיע לשיאים של שמחה ואושר, לגדולה ויקר עד ללא גבול ואז נזכה להיות ממקבלי התורה.

אומרים אנו בימי חג ומועד - "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו". בל נאמר זאת בפינו וליבנו בל עמנו. נאמר בפינו, נבין בשכלנו ונחוש ונרגיש זאת בהרגשה איתנה פנימית ועמוקה.

חיי המעשה ביסוד האמונה

השכלנו אודות חלק אחד מההקדמה למתן תורה ויה"ר ונזכה לטעום מתיקות טעמה של תורה. עתה נבוא בס"ד לבאר את הנדבך השני בהכנה וההקדמה למעמד הגדול.

בתחילת הפרשה של קבלת התורה אומר הכתוב: "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני".

על כך אומרים חז"ל (ילקוט שמות רע"ב) - אמר ר' לוי משל לבן מלך שעמד מחליו, אמר פדגוגו [האדם האחראי עליו], ילך לו לאסכולי נילך לבית הספר ללימודיו שכן הבריא. אמר המלך עדיין לא בא זיו של בני והוא הולך לאיסכולי, אלא יתעדן בני שנים ושלשה חדשים במאכל ובמשתה ואחר כך הוא הולך לאסכולי. כך כיון שיצאו ישראל ממצרים היו ראויין לקבל את התורה, והיו בהן בעלי מומין משעבוד טיט ולבנים. אמר הקב"ה עדיין לא בא זיוון של בני והם מקבלים את התורה, אלא יתעדנו בני שנים ושלשה חדשים בבאר ומן ובשליו ואח"כ מקבלים את התורה, אימתי בחודש השלישי.

הבה ונחקור מהו אותו עידון שיתעדנו בבאר, במן ובשליו? הרי ברור הוא הדבר כי אין המדובר בעידון גשמי חיצוני, הרי בעידון רוחני אנו עוסקים. ונראה בפשטות להבין כי העידון הרוחני אותו נוחלים בני ישראל ע"י הבאר, המן והשליו הוא ה"אמונה" בבורא עולם.

במשך שלושה חודשים ניזון העם ממזון שמיים אשר ניתן להם דבר יום ביומו. במשך שלושה חודשים

חיים שיש בהם

לאחר אותות ומופתים ולאחר שעם ישראל זוכה לצאת ממצרים, מגיע העם אל רגע השיא, הרגע המיוחל לו חיכו וציפו - מתן תורה. משה רבינו עולה אל האלוקים במטרה לקבל את התורה, את עשרת הדברות, אולם לא כך עלה במחשבה מלפני נותן התורה. עם ישראל עדיין אינו מוכן לקבלת התורה, עדיין יש צורך בהקדמה ובהכנה. מעמד מתן תורה מתמהמה, עולם ומלואו ממתין, כל קיום הבריאה תלוי בכך, אולם עדיין אי אפשר. לא ניתן לקבל את התורה ללא ההקדמה.

מצינו בחז"ל - "הנותן מתנה לחבירו צריך שידעו". ודאי וודאי שנכונים הדברים כאשר עומד עם סגולה לקבל מתנה כה יקרה. "כי לקח טוב נתתי לכם", מתנה שעליה נאמר (שבת פ"ח:) - "חמדה גנוזה, שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא העולם". ולא זו אף זו, הרי הבה ונתבונן מיהו הנותן - הקדוש ברוך הוא, בורא כל העולמות.

"ועתה אם שמע תשמעו בקולי... והייתם לי סגולה מכל העמים", פירש"י: "סגולה, אוצר חביב כמו וסגולת מלכים, כלי יקר ואבנים טובות, שהמלכים גונזים אותם כך אתם תהיו לי סגולה משאר האומות".

נמצאים אנו למדים כי מקדים בורא עולם לעמו עם סגולה אודות המתנה אשר הם עתידים לקבל וכן אודות ההשפעה שעתידיהם הם לנחול מאותה מתנה יקרה.

הבה ונתבונן בפרטי ההקדמה ובתוכנה.

חיים שתהא בנו אהבת תורה

פונה בורא עולם לבניו, דעו לכם כי מקבלים אתם אוצר חביב שדרך המלכים לגנוזו. ואין זה רק אוצר חביב ותו לא. אוצר זה עתיד להפוך אתכם לבחינת "ממלכת כהנים וגוי קדוש". בקבלת התורה זוכים אתם לדביקות עם בורא עולם.

והנה דבר עלום מוצאים אנו בהקדמה זו - "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" פירש"י: "לא פחות ולא יותר". זוהי ההקדמה לקבלת התורה ואין בלתה, זאת ולא עוד. משה מצטווה לא להוסיף דבר לאותה הקדמה.

מה טמון בדברים אלו? מה הלימוד המיוחד אותו יכולים וחייבים אנו ללמוד מדברים אלו, לימוד כה חשוב עד כי "אלה הדברים" אלה ולא אחרים.

האם

חי אתה

על פי אמונתך?

האם אמונה בבורא עולם

ובהשגחה פרטית היא המנחה

את דרכיך בכל אורחות חייך?

אמונה אמיתית פירושה לחיות אמונה,

לדעת ולהאמין שכל שעובר עלי,

כל שיש לי וכל שאני

צריך, הכל אני

מקבל

מה'.

חודשים חיים הם בהרגשה חושית עד כמה תלויים הם בקב"ה. כל חיותם באוכל ובמים, הכל ניתן להם מידו הקדושה והרחבה. לימוד הזה הוא אשר היו צריכים עדיין לנחול טרם מתן תורה, ולכך עיכב הקב"ה את נתינת התורה עד החודש השלישי.

אולם עדיין צריכים הדברים התבוננות והבנה. עם ישראל נמצא באותו זמן לאחר יציאת מצרים, לאחר שראה את כל האותות והמופתים הגדולים, לאחר שראה את ידו הגדולה על הים. האם לאחר כל אלו עדיין צריך העם שיעור באמונה, שיעור האורך שלושה חודשים? התשובה היא - כן!

נבחן מהי חובת האמונה הנדרשת ונשכיל לדעת מה טעם הוצרך עם ישראל להתעדרן בבאר, בשליו ובמן.

באם נשאל כל בר ישראל האם אתה מאמין? מיד יענה בפליאה, וכי מה השאלה, בודאי אני מאמין! אולם הבה ונשאל, האם חי אתה על פי אמונתך? האם האמונה בבורא עולם ובהשגחה פרטית היא המנחה את דרכיך בכל אורחות חייך? אמונה אמיתית פירושה לחיות אמונה, לדעת ולהאמין שכל

שעובר עלי, כל שיש לי וכל שאני צריך, הכל אני מקבל מהקב"ה. עלינו לחיות בידיעה זו ללא היסח הדעת. כשם שהאור נצרך לנשימה ובלא זה אין חיים לאדם, כך הוא יסוד האמונה, זהו יסוד החיים. "בא חבקוק והעמידן על אחת צדיק באמונתו יחיה". בכל המצבים הכי קשים העוברים על האדם, בכל מאורעות החיים יש לו לראות ולמצא אמונה. באם חיים בשימת לב, אזי נוכל לראות בכל מאורע את יסוד האמונה.

על מנת שיסוד זה יהא מושרש היטב בלב כלל ישראל לא היה די בכל נפלאות מצרים, אלא צריכים היו להמתין עד החודש השלישי, לעדן נפשם בבאר במן ובשליו, עד שלמדו והשרישו את האמונה היום יומית, תוך כדי חיי המעשה. משהשרישו זאת היטב בלבם, נתחדש הדר זיוום והיו מוכנים לקבלת התורה.

יהי רצון מלפני בורא עולם שנזכה לטעום את מתיקות התורה, ליישר אורחותינו על פי דרך התורה ולחיות את חיינו שזורים באמונה בבורא עולם, או כי אז נהיה המאושרים באדם.

למען דעת

מצוה שבגופו

ובמכאוב היה רבינו שופך דמעות ומעתיר בתפילה בעבורו. מאידך עד כמה שמח היה רבינו לראותו קם מתאושש ומבריא.

מענין לענין באותו ענין, נביא בזאת את אשר סיפר במספר הזדמנויות הרב א.ה. שליט"א, מאהובי רבינו אשר ממש גידלו על ברכיו. במשך עשרות שנים זכה הרב א.ה. ללמוד בחברותא פעם בשבוע עם רבינו. באחד הפעמים בהם נועדו ללמוד בחברותא, הודיע הרב א.ה. שבאותם ימים היה אברך צעיר, כי היות והוא רתוק למיטתו עקב מחלה לא יוכל לבא וללמוד באותו שבוע. לעת ערב באותו יום נקש מאן דהו על דלת ביתו של הרב א.ה. משנפתחה הדלת נדהם הרב א.ה. לראות כי רבינו, אשר באותה עם כבר היה בגיל הגבורות, הוא זה העומד בפתח ביתו. "שמעתי כי אינך חש בטוב", אמר רבינו בטבעיות, "ועל כן באתי לבקרך ביקור חולים".

אכן כן, אך טבעי היה בעיני רבינו כי גדול הדור בגיל הגבורות יסור לבקר את החברותא, אברך צעיר באותם ימים. אך טבעי היה בעיניו הדבר...

את הדברים הבאים סיפר ת"ח חשוב (שהשי"ת ישלח לו רפואה שלימה במהרה בתושח"י) ממקורבי רבינו. היה זה לפני שנים עת נפל למשכב ורצה לבקש ברכה מרבינו. מחמת חולשתו נבצר ממנו לצאת מביתו, לכך שלח את בנו לרבינו על מנת שיבקש ברכה עבורו. הבן ניגש במצוות אביו לרבינו והשיח בפניו אודות מצבו של אביו שהיה חפץ לבוא בעצמו אולם אין בכוחותיו. רבינו כדרכו בקודש שמע וממעמקי ליבו הטהור האציל את ברכתו הנרגשת לרפואת אביו.

בצהרו של יום נשמעו נקישות בדלת ביתו של אותו תלמיד חכם אשר נפל למשכב. משנפתחה הדלת ראה אותו תלמיד חכם לתדהמתו ולתדהמת בני הבית כי בפתח הבית ניצב רבינו אשר בא לבקרו. כה גדולה היתה התרגשותו של החולה מטירחתו של רבינו שבגיל הגבורות טרח להגיע בגפו ולטפס לביתו. רבינו הצטדק ואמר בפשטות: הרי בנכם היה אצלי והבנתי ממנו שרציתם לפגוש אותי לכן המצאתי את עצמי... עוד זמן מה ישב רבינו בבית החולה, חיזקו בדברים ואיחל לו ברכת רפואה.

תם המעשה, אך לא תמו התפילות. בני ביתו של רבינו ספרו כי בכל התקופות בהם היה שרוי אותו תלמיד חכם בצער

הדעת נותנת

שיתן לה' בנים מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה הנקראת אור שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור, וכן דרשו רז"ל האי מאן דרגיל בשרגי הויין ליה בנים תלמידי חכמים

והוסיף רבינו בזה גם משמו של רבו מרן החזון איש זי"ע דבכל זמן בו עוסק האדם במצוה, הרי הוא זמן המסוגל לתפילה. סמך לדבריו הביא רבינו מבקשת הרחמן שאומרים בסיום ברכת המזון, למרות שאין לזה שייכות לברכה, אלא כיון שקיים האדם מצוה דאורייתא דברכת המזון משכך שעת רצון היא הראויה לבקשות נוספות.

רגיל היה רבינו לומר להורים את דברי רבינו בחיי מפרשתינו פרשת יתרו, בכדי שיתפללו על הצלחת בנייהם ברוחניות. וז"ל עה"פ כה תאמר לבית יעקב - "אלו הנשים, כה תאמר בלשון הקדש, כה תאמר בנחת. וצוה לדבר אל הנשים תחלה ללמדן מוסר ודרך ארץ ועוד כדי להמשיך לבן אל התורה והמצות ולומר להן ראשי פרקים מפני שאין דעתן מיושבת כאנשים, ועוד שהאשה הטובה היא סיבה לתורה שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצוייה בבית והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר למוד התורה מנעוריו וגם כי יזקין לא יסור ממנה, ולכך ראויה האשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת הנר של שבת שהיא מצוה מוטלת עליה

שיחה ממורנו רה"י ר' רפאל שמואלביץ זצ"ל

בין אדם לחבירו

א. כתב שערי תשובה ש"א אות מ"ז "העיקר הי"ז לרדוף פעולת החסד והאמת וכו', אכן זה שאמר שלמה ע"ה "בחסד ואמת יכופר עון", על בעל התשובה דיבר, כי יש עבירות שהתשובה ויוה"כ תולים ויסורים ממרקים, והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מיסורים, בשגם הצל יציל מן המות, כמו שכתוב (משלי י, ב) וצדקה תציל ממות. והנה אין הכוונה שהחסד רק מגין מן היסורים או המות, דא"כ הרי לא יתכפר לו עונו כלל, אלא הכוונה דמעשה החסד גורם שיתכפרו עוונותיו בלא יסורים או מיתה. והטעם שמתכפר אינו משום שכר מצות החסד, שכן כתב הר"י שם שאם החוטא לא שב אל ה', לא יתכפר עונו בפועל החסד, כמו שנאמר (דברים י, יז): אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, ופירושו רבותינו ז"ל לא יקח שוחד מצוה, למחול ולהעביר על העונות". וא"כ ודאי דאף אם עשה תשובה על חטא שאין התשובה עצמה מכפרת אלא ע"י יסורים או מות, אין שכר מצות החסד גורם מכפר, דעדיין זה "שוחד מצוה", אלא ע"י החסד מזדכך הוא, ואינו זקוק למירוק שע"י יסורים ומיתה.

והנה החינוך כתב בכמה מצות שבין אדם לחבירו, דטעם המצוה הוא כדי לקנות בנפשו מדת הנדיבות, [עי' מצוה תע"ז בטעם מצות שמיטת כספים, ומצוה ת"פ בלאו שלא להמנע מלהלוות לפי שמיטה], אכן מצינו מצוה של בין אדם לחבירו שנעשית בלא ידיעת האדם ובלא מעשה שלו, עי' רש"י דברים כ"ד י"ט, למען יברכך, ואע"פ שבאת לידו שלא במתכוין ק"ו לעושה במתכוין, אמור מעתה נפלה סלע מידו ומצאה עני ונתפרנס בה הרי הוא מתברך עליה. והנה נראה מדברי המהר"ט דלהלן דאין זו ברכה בעלמא אלא יש בזה קיום מצות צדקה, דהנה דן המהר"ט ח"א ס' קכ"ז ד"ה ועוד נראה שלא וכו' באפוטרופסים שנתנו צדקה מנכסי היתומים לזכותם כדי שיתרפאו מחוללים, "וכי תימא פסיקה של צדקה זו היאך תגין על היתומים, כיון שהם אין נותנין מדעתם אין ליתומים מצוה בכך", ועי"ש דמסיק דמ"מ כל שעניים נהנים מנכסיהם זכות הוא להם, כאותה שאמרו הרי שנפלה סלע מכיסו ומצאה עני וכו', והביא ראיה מגמ' ב"ב ח' ב' דרבא אכפי' לרנב"א והוציא ממנו ד' מאות זוז לצדקה, והי' כפי' גמורה לר"י ולריצב"א בתוס' שם, וכיון שהכפיה שיש באופן זה קיום מצות צדקה דאם אין זה אלא זכות גרידא ודאי אין כופין עליה.

ונראה דהחינוך טעמא דקרא קאמר, אבל אין זה שייך לגדרי המצוה, וגדר מצות צדקה הוא שיהנה העני מנכסיו. [ולכאורה אין צריך לכך, שכן כתב החינוך מצוה תקצ"ב במצות שכחה, שהמצוה באה לתועלת העניים, וגם לתועלת בעל השדה שיקנה בזה נפש טובה עי"ש, וא"כ י"ל בכל המצוות של בין אדם לחבירו דמלבד הטעם לקנות מדת הנדיבות, ענין המצוה היא גם תועלת חבירו.

ב. ויש לעי' במצות חסד ובכל המצוות שבין אדם לחבירו אם כוונת העושה צריכה להיות לקיים את המצוה, או הכוונה צריכה להיות להטיב לחבירו. ולכאורה מחלוקת תנאים היא באבות פ"ה מ"א, ארבע מדות באדם, האומר שלי שלי ושלך שלך. זו מדה בינונית, ויש אומרים זו מדת סדום. וכתב ר' יונה, וז"ל יש לשאול איך נחלקו החכמים במדות וכו' והנביא אומר בפ' שמניעת הצדקה מדת סדום היא וכו', אלא ודאי לא נחלקו כי אם במדה לבד, שמשנה זו מדברת באדם שנותן צדקה כדי חיובו מתוך היראה, אך בטבעו כלי להוא, ואומר שלי שלי ושלך שלך, ואחר שמחזיק יד עני ואביון כשיבואו אליו, אשר ירא את ה', מה לנו ולטבעו, המדה בעצמה בינונית היא. ויש אומרים כי המדה בעצמה מדת סדום היא, ושרשה רע מאד עד תהיה לו מדת הותרנות וכו', ועי"ש שכתב דבעושה צדקה ולא

מטבעו כי אם מיראת ה', נחלקו אם מדתו בינונית או מדת סדום. הנה מפורש בדבריו דמי שאין לו מדת הותרנות, אלא שנותן צדקה באשר הוא ירא את השם, לדעת היש אומרים מדת סדום הוא. ואכן כתב בשערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות ל"ו, ז"ל ובעבור כי מן האפשר שלא יקפוץ את ידך ויחון את העני ולא מדרך רחמנות כו', ע"כ כתוב לא תאמץ את לבבך ע"כ. הרי דאפי' נתן צדקה אם נתן שלא מדרך רחמנות עובר בלא תאמץ, ונמצא לפי"ד הר' יונה, דמי שיתן צדקה רק משום קיום המצוה, ולולא המצוה הי' מאמץ את לבבו, עובר על ל"ת זה. ומצינו כן להדיא בסמ"ק מצוה כ', 'ולא תאמץ', שלא יאמר מה לנו לסייע לפלוני, אם היה רוצה היה מרויח יותר מצרכו, ת"ל לא תאמץ, שאפילו אתה נותן במחשבה הזאת, אתה עובר בלא תאמץ עכ"ל. ולכאורה זה כדברי הר"י, דאם הוא נותן במחשבה זו, הרי אינו נותן מתוך רחמנות על העני, אלא משום קיום המצוה, ועובר הוא בלא תאמץ. [ויש לעי' בד' ת"ק שסובר שהיא מדה בינונית, והרי לפמ"ש"כ השע"ת עובר משום לא תאמץ, י"ל ע"פ מש"כ הרמב"ם פ"ז מתנו"ע ה"ב, שהלאו זה של לא תקפוץ אינו אלא כשהעני מבקש עי"ש, וי"ל דכן ס"ל להר"י גם לענין לאו דלא תאמץ, כשאין עני מבקש אינו עובר בלאו זה].

ועי' מהר"ל בגור אריה שמות כ' כ"ב שכתב לבאר האמור אם כסף תלוה את עמי, מה שכתוב לשון "אם" אע"פ דחובה הוי, מפני שאם יעשה מחובה כאילו מקיים גזירת המלך אין הדבר לרצון להקב"ה, וצריך שיעשה מרצונו, ואז כשיעשה מרצונו הוא מרוצה, ואם הלואה כסף כאילו מקיים גזירת המלך, אין זה מצוה, כי צריך שיהיה מצות הלוואה מרצונו בלב טוב, כדכתיב (דברים טו, י) "ולא ירע לבבך בתתך לו".

ולכאורה זה כלל בכל מצוה שבין אדם לחבירו שאין לעשותה מחמת המצוה גרידא, אלא לעשותה משום דהוא רחם על העני ורוצה בטובת חבירו. [ואינו מוכרח, דיתכן דרך במצות צדקה שנאמר בה לא תאמץ ובמצות הלוואה שנאמר ולא ירע לבבך הדברים אמורים, משא"כ בשאר מצוות שבין אדם לחבירו]. וראיתי בכתבי הסבא מקלם (ימים נוראים סי' פ'), הוזהרנו במצות צדקה ולא ירע לבבך בתתו לו, פי' שאם יתננו בע"כ לכופ את יצרו, כי אז בלתי אפשר שלא ירע לבבו, וכתב שם שצריך ליתן צדקה כדרך שאדם מאכיל את בניו, שאינו נותן להם במצות צדקה, אלא נותן להם כדרך שהוא נותן לתוך פיו, דשמחה לאדם שיוכל להנות את בני ביתו במאכל ומשקה. כן צריך אדם להתרגל במדת הנדיבות, עד שישמח לפרנס ולעזור לעניים כאילו היו בני ביתו, וכן פירשו את מה ששנינו באבות "ויהיו עניים בני ביתך", שעניים ידמו לו כאילו היו בני ביתו. ועי"ש שביאר את האמור ואהבת לרעך כמוך, דהיינו שכמו שהוא אוהב את עצמו ולא מחמת מצוה אלא שכן הוא בטבע, ולא יקרה שיאמר אדם כבר יצאתי ידי חובת אהבת עצמי, כך יאהב את חבירו בטבע, אז תהא אהבתו שלימה, ובזה ידמה אליו יתברך. ולכאורה כוונתו שכל"ה בכל המצוות שבין אדם לחבירו.

ג. אכן אין הכוונה דיעשה רק משום שרוצה להטיב עם חבירו, ולא כדי לקיים מצות השם, דודאי דכמו דבמצוות שבין אדם למקום, גם אם אין צריכות כוונה, מ"מ שלימות המצוה אינו אלא בכוונה לשם מצוה, כך גם במצוות שבין אדם לחבירו, וכדרך שמצינו עוד בגור אריה שם, בביאור מה שנאמר ואם מזבח אבנים תבנה לי, לשון "אם" כאילו זו רשות, והרי חובה היא, וכתב ד"אם בונה מזבח, שזהו עבודתו יתברך להקריב עליו, והוא מקיים מכח גזירת המלך בלבד, אין זה עבודה, כי העבודה צריך שיהיה עובד לו מרצונו, ואז נקרא 'עובד', אבל אם הוא מוכרח, אין זה עובד", ואין ספק שבבנין המזבח צריך להתכוין לשם מצוה, אלא דצריך ג"כ שיעשה זה ברצונו כאלו לא היתה מצוה כלל, וכן נמי במצות שבין אדם לחבירו, אם יעשה אותן רק משום המצוה, אין כאן מצוה, אבל כשעושה אותן משום שרוצה להטיב לחבירו, יעשה אותן לשם מצוה. [ועי"ש בגור אריה שכתב כן גם בהקרבנות העומר, שנאמר

בה ואם תקריב מנחת ביכורים לה' וגו', "שציוותה התורה (ויקרא כג, יד) שלא לאכול חדש עד הקרבת העומר, ופירשו רז"ל (ויק"ר כח, א) כי הוא יתברך מעלה עננים ומוריד גשמים ומפריח טללים ומצמיח האדמה ומדשן הפירות, ואנו נותנים לו שכרו עומר הקרבן, וכל זה להודיע שהוא יתברך אשר הצמיח לנו הפירות ונתן לנו הכל, וזה צריך הודאה בלב, לא כמלך בשר ודם המכריח את האדם שיודה במלכותו, אבל צריך שיודה בלב שמתו ומידו נתן לנו, ואם הוא מקיים את המצוה כאילו הוא מוכרח מגזירת המלך, אין זה הודאה שהוא יתברך עשה את הכל, ולפיכך צריך לקיים כאילו הוא רשות" וודאי שגם שם שהוא מודה מרצונו, מ"מ כוונתו גם לקיים את מצות ה'.

ויותר מזה ביאר אאמ"ר זצ"ל (בשיחות מוסר מאמר ח') בדברי הרמב"ם (בשמונה פרקים פ"ו), שמה שאמרו חז"ל: "אל יאמר אדם אי אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" (רש"י ויקרא כ כו), דכל זאת במצות השמעיות [חוקים], אבל במצות השכליות צריך אדם לומר אי אפשי עשות רע כלל, ומעלתו גדולה ממעלת האדם המתאוה לרע ומושל בנפשו, יעו"ש, וביאר אאמ"ר זצ"ל כי אמנם במצות השכליות צריך לומר "אי אפשי", ואם יאמר אדם רוצה אני לרצוח ולגזול ומה אעשה שהקב"ה גזר עלי, ודאי אדם מושחת הוא לגמרי, אבל עתה שנצטוונו על כך מאת הקב"ה, המניעה העיקרית מלרצוח ולגזול היא ציווי ית', וכל שאר החישובים כאילו ליתנייהו ביחס לציווי הקב"ה, וכמו דאם יהא מונח לפני אדם מאכל מאוס שאינו אוכלו מחמת מיאוסו, ונודע לו שמעורב בתוכו סם המות וכל האוכלו מיד הוא מת, לא נאמר שהוא פורש מן המאכל מחמת מיאוסו, ודאי שאינו כן, כי כשנודע לו שמעורב בו המות אינו אלא, פורש הוא מחמת סם המות שבו, שאעפ"י שגם לולא סם המות היה פורש מן המאכל, מ"מ עתה בגלל הטעם העיקרי של סכנת המות, [והביא ראיה ברורה מדברי הרמב"ם מלכים ספ"ח, שכתב שכן נח צריך לקיים ז' מצות מפני שנצטוו בהם ע"י הקב"ה בתורה, אבל אם עשאו מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ולא מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם", עכ"ל. והרי בז' המצוות כלולות גם מצוות שכליות, ומ"מ לא חילק הרמב"ם בהם וקבע כי את כולם יעשה מפני שציוה הקב"ה בתורה, ולא מפני הכרע הדעת, ואם בנכרי כך בישראל על אחת כמה וכמה].

ונראה דכמו כן הוא בכל המצוות שבין אדם לחבירו, דצורת המצוה היא שיתן צדקה מרצונו מתוך רחמנות על העני, אך כיון שנצטווה על כך, הרי עיקר תכלית נתינת הצדקה הוא קיום ציווי ית', וצורת קיום המצוה היא שנותן צדקה מתוך שמרחם על העני, ואין כאן סתירה.

ד. והנה שמעתי בשם אדם גדול שאמר שאם הוא רואה תינוק נופל על הארץ הוא מרימו ומנשקו, כאילו חומש נפל על הארץ, שהרי הוא צלם אלוקים. ויש שפקפקו ע"ז ואמרו שצריך לרחם על התינוק ולפייסו ולנשקו משום כאבו שלו, ולא משום דיש כאן צלם אלוקים שנפל.

ואכן כתב רש"י שמות כ' כ"ג אשר לא תגלה ערותך, שהרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא ואתה נוהג בהם מנהג בזיון והרי דברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה. ואין מזה ראיה שהענין שלא לבזות אדם הוא משום שמבזה את צלם האלוקים, ונמצא שזה כעין מצוה שבין אדם למקום, אלא שזה פשוט דאע"ג דיש לרחם גם על בע"ח, וכמו שלמדנו מהאמור ורחמיו על כל מעשיו, שנ רבינו הקדוש משום שלא ריחם על בהמה ונסתלקו יסוריו ע"י שריחם על "בני כרכוש"א", ומ"מ ודאי דעל אדם יש לרחם יותר, וחברך שהוא בדמות יוצרך, שהוא חשוב מאד, יותר יש לרחם עליו.

וראיתי בדעת חו"מ ח"ב מאמר י"ב, שהק' על דברי הגמ' ברכות י"ט ב', אמר רב יהודה אמר רב, המוצא כלאים בבגדו פושטן אפילו בשוק מאי טעמא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב, ומשמע דמסברא לא היה צריך לפושטו, אי לאו דלמדנו מהך קרא דאין חולקים כבוד במקום חלול השם, וזה תימה דהרי שלא לעבור על לאו צריך לתת כל ממונו, ואף

לסבול בגופו כ"ז שאין פיקו"נ, ולמה לא יצטרך לפשוט בגדיו בשוק כדי שלא לעבור על לאו דכלאים ומבואר מזה דכבוד הבריות חשוב כל כך לדחות תורה מחמתו, והוא משום דזהו כבוד צלם אלוקים, אלא שלמדים מקרא דכבוד ה' גדול יותר.

ועי"ש שהמבזה את המועדות והמלבין פני חבריו ברבים, אע"פ דיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב, דאמנם בחילול שבת שהוא ודאי חמור ביותר, לא איבד את חלקו לעוה"ב, ואילו על ביזוי המועדות שלכמה ראשונים אינו אלא מדרבנן אין לו חלק לעוה"ב, וכן מלבין פני חבריו שהוא אבק רציחה, חמור הוא יותר מרציחה עצמה. וביאר הדברים, שכל הבריאה היא "לכבודי בראתיו", שהכל הוא כבוד שמים, ולכן אם עבר אדם עבירה חמורה ולא פגע בכבוד שמים, שלא עבר אלא משום שיצרו תקפו, יש לו חלק לעוה"ב, אבל המבזה את המועדות, אף דהעבירה היא קלה, מ"מ כיון שפגע בענין של כבוד, ביזה את המועדות, חילל כבוד שמים, אין לו חלק לעוה"ב. וכן מלבין פני חבריו ברבים חמור הוא יותר מרציחה עצמה, משם דפגיעה בכבוד צלם אלוקים יותר חמור מן הכל, ועי"ש שהאריך בזה הרבה.

ועי' המשך לזה בדעת חו"מ ח"ג מאמר ל"ג, כי כל ענייני בין אדם לחבריו נבנים על היסוד של צלם אלוקים, ולא כמו שהעולם סוברים שנצטוונו שלא נגזול ולא נזיק וכיוצא בזה, אלא הכל הוא בהלכות צלם אלוקים, ובזה נכללו גזילה וגניבה וכן אונאה וצער וכיוצא, הכל נובעים מפגיעה בצלם אלוקים, ונמצא דהן בין אדם למקום והן בין אדם לחבריו, הכל הוא כבוד שמים, אלא שגזה"כ היא שכבוד שמים ממש אינו נדחה מפני כבוד הבריות.

והנה הדברים עמוקים עד מאד, והרבה יש להתבונן בדבריו, אך מ"מ למדנו דעיקר המצות של בין אדם לחבריו, הן האיסורים והן המצוות, הם מחמת שהאדם הוא צלם אלוקים, ומ"מ אין זו סתירה למש"נ דמצות שבין לחבריו צריך לעשות כדי להטיב לחבריו, ולתת צדקה מתוך רחמנות על העני, וכמש"נ דזו היא צורת מעשה המצוה, ועדיין יש לעי' הרבה בהגדרת הדברים.

ה. ונסיים בדברי אאמו"ר זצ"ל בטעם שפנינה נענשה, אע"ג דלשם שמים כיעסה את חנה ונתכוונה לטובתה שתתפלל ותיושע, וצדקת גמורה היתה, מ"מ בין אדם לחבריו הוא כמו אש בוערת, והמכניס ידו לאש נכוונה לא משום עונש אלא כך היא המציאות, וזה בגדר של טבע, [ונראה דאין הכוונה ל"טבע" ממש, שהרי אנו רואים הרבה בנ"א פוגעים ואינם נענשים, אלא סוג עונש כעין טבע, דהיינו דכוונה לטובה אינו מצילה מעונש זה, ומ"מ עונש הוא, והביצוע תלוי בחשבונות שמים כמו שאר עונשים]. ושאלתי את אאמו"ר וכי רופא הקוטע רגלו של אדם כדי להצילו, נחשב שפגע בבין אדם לחבריו וייענש ע"ז, ואיני זוכר מה השיבני. אך נראה דחילוק גדול יש, דאין כוונת הרופא לצער את החולה, אלא דעי' קטיעת הרגל בהכרח הוא מצטער, וכיון דקטע את הרגל לטובתו, לא פגע בבין אדם לחבריו. אבל חנה עיקר מטרתה היה לצערה, אלא דצער זה לטובתה היה, ולכן יש כאן פגיעה בבין אדם לחבריו. ויותר מכך נראה, דחנה הוכרחה לצער את חנה באופן שלא תדע שלטובתה היא עושה כן, וע"כ היה שם פגיעה בבין אדם לחבריו, אבל באופן שצערו של אדם רפואה היא, אין המצער פוגע בבין אדם לחבריו כל שהוא מתכוין לטובתו של חבריו, כיון שחבריו יודע שלטובתו הוא עושה, או שאינו יודע כלל מי עשה לו צער זה, והיינו דלא עצם הצער שהוא גורם לו היא הפגיעה בבין אדם לחבריו, כשהוא מתכוין לטובתו של חבריו, אלא מה שחבריו "מתעלל" בו.

הודפס לע"נ הג"ר רפאל זצ"ל בן הג"ר חיים ליב שמואלביץ זצ"ל

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 80 יתרו תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויה חרבים בלבד.
לתרומות והנצחות, חוספת מעוים, חננות וחננות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

בגליון זה ניגשים לסוגית מתן תורה בשני מאמרים, כשתכלית שניהם
לרומם הגישה לתורה הק'. המאמר הראשון נדפס בעבר וזכה
לתהודה רבה בציבור [ניתן לקבל את הגירסא המלאה של המאמר
הראשון ששנה שעברה היה לעיניים לעוסקים בלימודי חול בעיקר
בסימנרים. יש לשלוח בקשה במייל הנ"ל]. המאמר השני הוא ליקוט
מאגרותיו של רבינו זצ"ל אודות הסכנות האורבות להעמדת הבן תורה
בדורנו בפרט.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו
זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על
עקבתא דמשיחא שי"ל בעדו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק
בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

הופעת התורה לשבור את ה"חוץ מיראת שמים"

כיצד תופיע שוב יכולתו זו בבריאה. אמרו חז"ל
דקוב"ה ואורייתא חד נינהו ועיין נפה"ח ש"ד פ"ט ובכ"מ).
הדברים עמוקים ואין לנו עסק בנסתרות מ"מ הנגלות
ניתן לפרש. רק בתוה"ק מופיעה צורה זו שהבורא הוא
כל יכול, כי התורה אמת כתיב בה, ובה מתברר
ומתבהר כי אין לכחו ית"ש שום נמנעות. עצמותה של
התורה היא לגלות את האמת הזו לאמיתה, זהו
אורייתא וקוב"ה חד נינהו. ומשום שאין ליכלתו ית"ש
גבול ה"שפיץ" של גילוי יכולתו זו הוא בשבירת מהלך
ה"חוץ מיראת שמים" שהוא הדבר היחידי שנראה
כמגביל יכלתו ית"ש, כאמור לעיל הכל בידי שמים
חוץ מיראת שמים. מטרת נתינת התורה לישראל
היתה למסור להם גילוי זה של הפקעת ה"חוץ" [א.ה.
זהו שנגלה עליהם בצורה של אתה הראת לדעת כי
ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו]. ולכן ה"למעשה" של
התורה הוא החזרת ה"חוץ" לתוך שליטתו ית"ש [א.ה.
היינו ע"י קיום המצוות], כי ה"חוץ" הוא רק עבור
הבחירה ועיין בסוד ישרים הוש"ר תשנ"ה. ויתבאר עוד
להלן.

מהלך זה החל כשהתחילה להתנוצץ האומה הנבחרת
העתידה לקבל תורה למטה. ולכן עם הברית המילה,
שבזה נעשה אברהם אבינו לאב האומה, הובטח לו
שישיג את מדת ק"ל ש"די, אשר פירושו הוא (יער"ש
ברמב"ן) שחוקי הטבע הם מסורים לרצונו ית"ש
וברצותו חוגג וברצותו ממוגג וישדד כל המערכות
שלחם. והוא מהלך הניסים, רק בהיותם מלוכשים
בציורי הטבע דמע"ב ועל כן בשם ניסים נסתרים
יקראו יעו"ש [א.ה. והם דבריו בסוף פ' בא שנתבאר בגליון
130]. כשבא מרע"ה לעולם והוריד לישראל את התורה
אז התברר לכל בראיה חושית "אתה הראת לדעת כי
ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו". ראו את האמת

המציאות באספקלריה של תורה [עיני ישראל ח"א עמ' מ"ו, עם השלמות ממאמרים אחרים]

יעוין בנפה"ח ו"ש"ד פ"י שמביא מחז"ל שהתורה היא
שבנתה את העולמות. ואהי אצל ואמון [משלי ח' ל']
ובתנחומא [בראשית א'] אל תקרי אמון אלא אומן
עיי"ש. לכן כל הבריאה נכללה בה כמ"ש הרמב"ן
בהקדמתו לס' בראשית שכולם נכללים בה"מ"ט שערי
בינה של תורה, עיי"ש. ולא רק שהיא האומן
ליצירתם אלא כל שפעת חיותם מעת שנמצאו היא
רק ממנה ובנפש החיים בשער ד' האריך להביא הרבה מאמרי
חז"ל על זה יער"ש].

תכלית הבריאה היתה לאפשר בחירה לאדם וכו'
וממילא העולמות נוצרו באופן שאין שום הכרח
להכיר מתוכם את המציאות הבורא ית' המנהל הכל.
זהו מה שאמרו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים
[היינו שרכישת ההכרה בו ית' באופן המביא לידי
יראת שמים נמסרה לאדם - א.ה. אולי כוונתו שעצם
ההבחנה בחכמת הטבע המופלאה אינה מספקת כי
המכיר בוראו רק באופן זה עדיין לא נגע בעיקר שהוא
יראת שמים] ולכן ישנו חילוק עצום בין מציאות
התורה למציאות המעשה בראשית שנוצר ממנה.
מציאות התורה היא גוף הקדושה היינו שעצמותה
היא קדש כמפורסם בכמה סוגיות הש"ס. ולמרות
שכל המע"ב נכלל בה אך מציאותם היא בגדר של
חול לא של קדש. היינו שמע"ב נתרחקו הרבה מאד
מהתכללותם בשרשם בתורה ולכן ירדו פלאים עד
כדי כך שהם חולין גמורים. הנפה"ח ו"ש"ד פ"א הגדיר
את זה שבכ"ו דורות של תחלת הבריאה עד שלא
ניתנה תורה "מרחוק לבד האירה לכל העולמות
להחיותם ולקיימם", היינו שלא זכו שתתקשר עמהם
בקרב ויתקדשו בקדושתה. קיצוניות יצירה זו
שתסתתר לחלוטין "כל יכולתו" הוא מה שקבע
הבורא ית' בטבע של מע"ב שיתגלו רק דרכים של
"חק נתן ולא יעבור". היינו שצורת ההשגחה
המיוחדת למע"ב מצד עצמו היא רק חוקי טבע
קבועים ובלתי ניתנים לשינוי וערעור. במהלך זה אינו
מתראה בבריאה מהלך ההשגחה שיש על גבי
מציאות זו בורא כל יכול שהוא השליט היחידי
שעושה בכל כרצונו וממילא חסרה כאן הופעת
האמת במציאותו ית"ש, וממילא ניתן מקום לטשטוש
האמת. אבל האמת היא שלאמיתו, בעומק השגחתו
ית"ש אין שום דבר נמנע ח"ו והוא ית"ש הוא הכל
יכול וכוללם יחד.

לאמיתו מתוך גופה של תורה שהשיגו בנבואה ההיא דפנים בפנים דיבר ה' עמהם שם.

סכנת המשיכה לרע

מציאותה של רשות החול הזו היא רק בשביל נתינת המקום לאדם לעבוד. עיקר קוטב עבודת כנס"י הוא רק לקשר את הבריאה עם מציאותה של תורה, ולהחזירה למציאות של קדש. כי כל המצות נתקדשו רק מקדושתה של תורה. והאדם בהיותו עולם הכלול מכל הכחות הנמצאים במע"ב, בשעת עשיית המצוה ועסק התורה הוא מקשר את כל המע"ב חזרה לתוך קדושת התורה. והם הם השמים החדשים והארץ החדשה שיתחדשו לעתיד לבוא, שהם יהיו קדש ממש, שכל תוכנם יהיה רק צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה. וממילא מובן שכיון שהבריאה שהיא רשות החול היא מקום העבודה ממילא לוחמים עליה הטוב והרע. כי במקום שבו חלה נקודת הבחירה שם נמצאת מלחמה זו. אמנם בהיות שעצמות צורת הטבע נתרקה מצורת גוף הקדושה וכמש"נ על כן קרובה היא מאד להרע. ולכן כל מהלך של שלילת התורה שהיא האפשרות להכניס חזרה את התפיסה הנכונה לבריאה גורמת לקירוב, וגם אפשרות להרע להמצא שם. על כן האדם העוסק בז' חכמות שהם חכמת חוקי הטבע, בהיותם קרובים להרע, נמצא בסכנה גדולה.

בערבות מואב באו ישראל בברית על קיום התורה. והתורה מזהירה שבהיות שעברו בין הגוים עד הגיעם לשם וראו את שיקוציהם ואת גילוליהם וכו' ופן יש בהם שרש פורה ראש ולענה עי"ז. והדבר אינו מובן כלל איך דבר משוקץ כגלל יכול למשוך לבו של אדם אליו. כאן גילו לנו את סוד כח המשיכה של הרע. המשיכה אינה לגוף המראה אלא מחמת עצם ההבטה ברע. בהיות האדם קרוב מאד מאד לרע לכן בקשר קל של הסתכלות כבר הוא נמצא נוטה אליו. וכך הוא בכל רשות החול אשר היא קרובה לצורת הרע וכנ"ל, יש לרע אחיזה שם. האדם המסתכל שם עלול להסתבך בסוג הרע הנמצא במציאות ההיא הפרטי. כל זה שייך בהסתכלות על חכמת הטבע כשהיא נמצאת ברשות החול. כי היא אז רק כחכמה חיצונית לגבי עצם מהות החכמה שהיא חכמת התורה. וגם כשהיא נלמדת מתוך הטבע עצמו הרי עוסק בלימוד המע"ב בחיצוניותו היותר אפשרי שהיא אחרי ירידת הפלאים שלה ובפנים של התרחקות ממקור מחצבתה. והרי שם היא מתראה בפנים של היפוך צורתה האמיתי. שהרי צורתה האמיתי היא כפי שהיא נכללת בתורה. ורק כשנלמדת באופן זה אז עומדים על אמיתת השמועה שלה.

ההפרש שבין חכמי ישראל לחכמי האומות

בעסקם בחכמת הטבע

בזה הוא שהובדלו הבדלות אין קץ חכמי ישראל מחכמי אוה"ע בלמדם המע"ב של עולמינו. מלבד שריבוי חכמתם של חכמי אוה"ע גידלה אצלם את

ה"לב כסיל לשמאלו", ולכן נתרבו אצלם שיבושי הדעות בכל יעודי האדם, מה שלא קרה אצל חכמי ישראל. זאת ועוד, שלא עמדו על צורת השמועה כלל בהיותם מסתכלים רק על לבוש החיצוני ביותר של הבריאה ושם הרי נתרחק לגמרי מאמיתת צורתה הפנימית. חז"ל למדו פרשת מע"ב מתוך הסתכלותם בתורה וכלשון הרמב"ן בהקדמה לבראשית שהכל נלמד מהתורה ושלמה המלך שנתן לו אלקים החכמה והמדע הכל מן התורה היה לו וממנה למד עד סוף כל התולדות וכו' יעו"ש.

בירור התורה היא מציאות התורה ולכן יתכן אלו ואלו דברי אלקים חיים בשאלות של מציאות

אבל אין זה עדיין עומק ההבדל במהות חכמתם. ונבוא להגדיר את הדברים בעומקם. הרמב"ן בהקדמתו לספר המלחמות כתב וז"ל כי יודע כל לומד תלמודנו שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות ולא ברוב קושיות חלוטות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור כגון חשבוני התשבורת ונסיוני התכונה. אבל נשים כל מאדנו ודיינו מכל מחלוקת בהרחיק א' מן הדעות בסברות מכריעות ונדחוק עליה השמועות ונשים הכשר יתרון לבעל דינה מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון, וזאת תכלית יכלתנו עכ"ל הזהב. בדברי הרמב"ן הוברר עומק החילוק בין חכמת התורה לשאר החכמות, שאר החכמות יכולות להתברר בדרך מופת חותך משום שהם עוסקות רק בחוקים שמוגבלים ובעלי חוקים יציבים, אבל בחכמת התורה א"א להכריע כלל בדרך מופת חותך רק מינה ובה בדרך שיקול הדעת הנכון ורק זו היא דרך ההכרעה. ולא המציאות הנמצאת בחוץ יכולה לקבוע ברורות בה רק המציאות הנגדרת בדרכי ההכרעות שקבלנו בלימודה. העמידה על ברירות ההכרעה בלימודה זהו גופה המציאות, כי הרי עומק סוגית כל מה שנמצא הוא רק בתורה, ושם נמצאת אמיתת צורתם. זהו נוהג בכל חלקיה של תורה, בין אם חלק אם זהו חלק הנוגע להכריע בין טוב לרע, ובין אם חלק התורה עוסק בעצם פרשת יצירת העולם, כי הכל תורה. ובהיות שבתורה נמצאת הבהרת האמת לאמיתו, היינו שאין למעלה דבר שנמנע כי אינו כבול לשום טבע וחק, על כן התורה סובלת את כל ההפכיים. ובכל מה שנחלקו חכמי תושבע"פ הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים". פירושו אינו רק שיתכנו ב' סברות אל כך היא המציאות בשרשה כ"אלו ואלו דברי אלקים". כל מה שנחלקו חכמי תושבע"פ בפרשת היצירה נוהגים בה דבר זה, כי אין המציאות של חוקי הטבע הנראים לעיני בשר מופת חותך על חכמתה כלל וכנ"ל [א.ה. מנפלאות תמים דעים שגם מסקנות המחקר המדעי המתקדם מעמיד את החוקרים בפני סתירות בעצם הגדרת המציאות "הגשמית" ואכמ"ל].

ישראל הוכשרו לזכות לדעת תורה

כלל ישראל שקבלו התורה הוכשרה דעתם להסתכל בה פנימה ולהתאים דעתם לדעתה. אורייתא וישראל מתקשרין דא בדא (עיין עומק מובנו בנפה"ח שער ד' פ"א). בעמדם על הר סיני נזדככה דעתם וחומרם, ומעתה יכולה התורה להמסר בידם ותהיה הכרעת דעתם דעתה של תורה. וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר ניתן למשה בסיני. עם שכל התורה יכולים לעמוד על טיב אמיתת המציאות. מדת הגדלות של כל חכם בתורה היא במדת קנייתו שכל התורה. לדורינו הרחוק כ"כ מהמעמד הנבחר אין שום מושג במהות שכל התורה של הדורות הקדמונים. הראשונים הם כמלאכים, שכליים פשוטים, בערכנו. אין לנו שום אפשרות לדמיין את בהירותם ושיקול דעתם במשקל הקדש של תורה. הם נכנסו לפרשת מע"ב לפני ולפנים מחוקי הטבע המיוסדים על חקים קבועים וראו את כל היצירה באספקלריה של תורה, כל חכם כפי שרש נפשו בתורה. וגם אם נחלקו בתכונת היצירה הרי אי"ז יותר ממחלוקת בשיקול דעתה של תורה ושום מופת מחוקי הטבע לא יחתוך ויכריע בזה. ההכרעה צריכה להיות מינייה וביה ממשקל דעתה של תורה לבד, כי הרי היא היא המציאות האמיתית. ומה נואלו חלושי השכל והאופי בדורנו בראותם המופת חותך בחכמת המדע פקפקו בדעת הראשונים בפרשת היצירה.

הסכנה שבלימוד החכמות החיצוניות

וכאן אנו חוזרים לדברינו הראשונים כי בהיות הטבע ברשות החול ממילא קרוב הוא לרע, וההסתכלות בחיצוניותו לבד יש סכנה להגרר אחרי הרע האחוז שם, הראשונים כינו חכמת החיצוניות "עץ הדעת טוב ורע". אי"ז מליצה רק שכך היא המציאות, הרע אחוז ברשות החול. סוג הרע המיוחד לזה הוא הסטיה מאמונת דעת חכמי תושבע"פ, והעמדת ההכרעות בדעתה של תורה על המופת חותך הנמצא בחכמת הטבע, אשר בה שולטים החוקים. מבול המינות שירד לעולם בדורות אחרונים יסודו הוא בפרישה משכל התורה. חכמת הטבע כפי שהיא נמצאת אצל חכמי אוה"ע היא מהיותר עיקריים בגרמא זו בהיות הרע הרובץ שם מושך לבו של אדם ביודעים ובלא יודעים עד שיצא מרשות התורה ח"ו.

לחכמי התושבע"פ בהיות שכלם שכל התורה היתה הבחנה במדת האמת, ועמדו על ההבחנות בין אמת לשקר, וידעו מה לכלול מחכמת לימודי הטבעיות ולצרפם לפרפראות אל התורה. כי בהיות הרע שולט על החול הרי ממילא מעורב בידיעת חכמת הטבע שיבוש הדעת, כי כל רע שיבוש הוא. ואחרי חטא עץ הדעת אז נעשה לא רק בבריאה עירוב של הרע אלא גם בדעת נתערב ונשתבש, "יודעי טוב ורע". תלמידי הגר"א ז"ל העידו שאמר להם כי מכל חכמת

הפילוסופיא בירר רק שני דברים וצרפם לידיעת חכמת התורה והשאר זרק הלאה בהיות אין בהם תועלת עכ"ד. כמו שאצטומכא בריאה אינה מסוגלת לסבול מאכל מעופש ומוכרח הוא לפולטו מקרבו, כן שכל בריא (היינו שכל שהתאים לאמת של תורה) אינו מסוגל לעכל בקרבו הרע והעיפוש המעורב בדעת ומוכרח הוא לזרקו הלאה. בל יאמר האדם אשר חלקו מחובשי ביהמ"ד שהוא יכנס ולא יכשל בהרע והשיבוש, כי כבר העיד המלך החכם כי נופת תטופנה שפתי זרה (משלי ה' ג'), אמריה החליקה (שם ב' ט"ז). ביאורו שאינה דומה המלחמה הברורה המתנהלת עם חלקי המדות של האדם למלחמה על הדעת. כי הרי נקודת האדם שבאדם היא הדעת שלו, וממילא נוהג כאן הכלל "כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו". מקום טעות בדעת הוא נורא וערמימות הרע היא להשתמש עם הנופת והנועם של השכלת השכל בלימודי הטבעיות להטות את האדם אל הרע והשיבוש הכרוך בו.

הסכנה המיוחדת לדורנו

זוהי צורת הדברים גם בעת שהיו שנים כתיקונם. אמנם בדורינו הירוד אשר כבר התפשט נגע הדעת שדעות של מינות כבר שטפו העולם כמי נח וביודעים ובלא יודעים דין גרמא בנזקין לנסות שכלינו וממילא לשבש בהירות דעתינו מי הוא זה שיתימר להכנס לחור הנחש הקדמוני ולהיות בטוח בעצמו שינצחו במלחמתו בשבילי דקות החכמה ולא יהיה נפגע כמי שהציץ ונפגע, או שסוף סוף יהיה ח"ו מקצץ בנטיעות האמונה בחכמי תושבע"פ. הרי יראת ה' ראשית דעת והיא האוצר לחכמת האמת של תורה וכמאמרם ז"ל על הא דכתיב יראת ה' היא אוצרו שהיא משמרת השכל שלא יתקלקל ויתערב בו דברים המפסידים ומעפשים אותו. לפי מדת היראה כן הוא ליטוש וזיכוך השכל להשכיל אמיתתה של תורה. היא הנותנת בו תכונת הדביקות אל האמת. בדורינו זה שכבר עזבונו גדולי היראה מהדור הקודם והלכו להם למנוחות מה נאמר ונעשה. הרי ח"ו הננו כמעט מגששים כעיור באפילה אילולי רוב רחמיו וחסדיו ית"ש המרובים השומע לזעקת עניים ואביונים להאיר עיניהם בד"ת אף על כל שפלותם ודלותם, ומקיים להם כי לא תשכח מפי זרעו. אבל על חכמות חיצוניות איפה הסייעתא, ואיפה ההבטחה, הלא ככסילות יחשב להכנס שם במיעוט השלימות שלנו ביר"ש ולהתעבר ולבטוח שלא יקרהו כמקרה אחר אשר ראה שתי רשויות ויצא עי"ז לתרבות רעה.

מהחובה על מי שזכהו השי"ת ושם חלקו בין חובשי ביהמ"ד להעמידו בקרן אורה לידע את אשר לפניו ולדעת ההבדלה הגמורה בין חלקו לבין מי שבחר בסכלותו לשום חלקו מיודעי חכמות החיצוניות.

ומפעיל מכשיר זה תוך אוירת ישיבה הוא נחשב רודף ומועד להזיק הרבים.

נגע נוסף שהוא היותר חמור בדורנו הוא מה שהחזן הירוד, והנהירה בפנים אחריו דגל אחד להם. והוא הטשטוש של צורת הבן תורה עד כדי שלא ניכר הצורה האמיתית והטהורה שניתן להיאמר עליה "כזה ראה וקדש". יש לדעת, שטשטוש צורת בן תורה זהו סילוף בהצורתא דשמעתא דכל התורה כולה. דהרי כל התורה שניתנה לנו היא תורת המעשה. וכמ"ש (ירושלמי ברכות פ"א ה"ב) הלומד שלא ע"מ לעשות נח לו וכו' ואין לך צורת ת"ח מובהק מאותו שמייצג מהו בן תורה בטהרתו. הנה קו אחד יש בכל השבועונים, והוא, להוריד את ערכו של הבן תורה אשר לא יתבלט ייחודיותו וכאילו ערכו שוה בשוה עם העולם בחוץ. ורשעתם עושה פירות, והרבה הרבה קלקלו כידוע לנו. וכל התחכמותם לגוון השבועונים במאמרים רוחניים ובזה נמשכים לתוך הניבול פה שלהם, הוא על דרך מש"כ בחוה אחרי שהסתכלה בדברי הנחש "ותרא האשה כי טוב העץ למאכל" וכו' וזה הוריד אותה לשאול מטה להיכנס לאוירת עולם של שטות ועי"ז נעלמה צורת בחיר היצורים.

אשרי מי שלא יסטה ממסלול המסורה וימסור נפשו עליה לבל יתערב זרות בגבולו, הוא הוא הבן האהוב והנחמד למעלה בעיני כל שרפי מעלה ג"כ הקוראים לפניו תנו כבוד לבנו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר בו נתעצם צורת התורה ונמצאת בטהרתה. וכזה ראה וקדש קרינן ליה. השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו ישפוך רוח טהרה תוך לבבות בני הישיבות, אשר חזקתם הוא שרוצים להיות טוב, אלא שתוקף רוח העוים שברחוב סחבם לכיוון אחרת דרך פיתויו של הנחש הקדמוני, והייתם כאלקים ואינכם משועבדים לכלום. ובהסרת רוח טומאה מתוך כותלי ביהמ"ד אז יקוים בנו מ"ש המלך החכם (שיר השירים ב, יב) הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור (קולו של משה, תור הגדול) נשמע בארצנו.

מבואר בנפה"ח [ש"ד פ"ה פ"ו] שבחוסר יראה אז לא ינתנו ד"ת לאמיתם בלב חסר לב, המופקר לדריסת רגל השור והחמור בה. [ניתכן שמצד הכשרונות יגיד דבר יפה, אבל לאמיתתה של תורה, פירוש שנכון מכל הש"ס. ולזה צריך סייעתא דשמיא מרובה. וידוע – בברכת ויציב – דמאמת עד יפה הם ט"ז מדריגות מרחק] אויר כל העוה"ז – בדורנו – מלא חיידקים רוחניים מכפירה ומינות, אשר כל הדור שקוע עמוק עמוק בביצה זו. והאדם נמשך בטבעו אחר סביביו וכמ"ש הר"מ הל' דעות, ובהכרח, שבמצב זה צריך לייצר תיבת נח המוגדרת בקדושת מחיצת כותליו לחצות בין העולם ובין מה שבתוכו. ואז יש תקוה להנצל ממבול של כליון הנצח המסתובב בחוץ. כאן אפשר להצטמצם בד' אמות שבהם נמשך אוירא דגן עדן ולשאוף מאוירה הצח ומצוחצח.

אבל זה נסדק בדורנו ג"כ. יש מכשיר ששמו רדיו [א.ה. ובדורנו כבר צצו מכשולים חדשים שלא שערום אבותינו] שמאפשר מגע האדם עם כל פינות עוה"ז, ולא עוד שמעביר לו כל ההשקפות השוכנות בראשים ריקים מכל, ומלאים מכל בורות כפירה, ניבול פה, וכל ליצנות ודבר האסור. ואל יאמר השומע ד"לי לא יזיק זה" ואיני מרגיש שינוי עי"ז. כבר אמר הסבא ז"ל מקלם לבחור א' בישיבה שנתפס בקריאת עיתון דאז וכששאלו האיך עושה זה! ענה דאין זה מזיק לי. ענה הסבא ז"ל "קיבה של כלב אינו ניזוק מחמאה סרוחה" וד"ל. וכבר העיד הסבא ז"ל מסלבודקא שבאופן מקרי וויכוחי שמע מילה של אפיקורסות מכופר אחד. ואמר כשמגיע יוהכ"פ בנעילה נופלת בי אותה דבר אפיקורסות" נורא הוא! אבל זהו רק בעדין הנפש אשר לא הורכבה בו הגסות של החוץ, אז הוא בגדר מחשבה הזרה לו. אבל מי ששקוע יום יום ח"ו בשמיעת כל החוץ בציור בורות, וכבר שולטים במוחו ולבו הנחשים ועקרבים אז כבר כל מר מתוק לו, ולא ירגיש כלום, כי הנחש נהפך לאופי שלו, ואיך נקוה שמכאן תצא תורה לישראל, הלא ברור הוא שלא יגיע לתרץ רמב"ם א' לאמיתו. המחזיק

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת יתרו תשע"ו -

עד אחד שהוזם אם חייב לשלם

לא תענה ברעך עד שקר (כ' י"ג)
הנה בענין עד אד שהוזם, יש להקדים ג' הקדמות מדברי
המנחת חינוך (מצוה ל"ז ה'):
הקדמה א' - עד כשר שהוזם
הנה יש לעיין, האם דינא דיועשיתם לו כשאר זמם' איירי דוקא
בעדות דשני עדים, או דילמא איירי גם בעדות דעד אחד, בגווי דעד
אחד נאמן.

וכתב המנחת חינוך (שם) כהצד השני, דבמקום שעד אחד כשר
נאמן, והוזם, נענש כאשר זמם לעשות כדן עדים זוממין, ודייק לה
מהא דכתב הרמב"ם (פכ"א מהל' עדות ה"ה) שאם בא עד אחד והעיד
שזנתה אחר קנוי וסתירה, והוזם, העד חייב לשלם כתובתה.

ותמה המנחת חינוך על הקצות החושן (סי' ל"ח סק"ה) דדן דלא כן,
וטעמיה, דקרא כי כתיב כאשר זמם בשני עדים הוא דכתיב.

אך בחזון איש (אה"ע סי' י"ח סק"ב) גם כן נקט כהצד השני, דעד
אחד שהוזם אינו משלם. [וזה לשונו, קשה היכן מצא רבינו דין
הזמה בעד אחד, ובפשוטו אין לנו אלא מה שבא בקבלה דכל
הפרשה בשני עדים מייירי וכו'] וגם הסברא נותנת שאין הזמה אלא
בשני עדים, וכמו שכתב הקצות החושן, עיי"ש].

[וכתב החזון איש דהגירסא ברמב"ם דעד טומאה מצטרף לעד קינוי שיחא
בהם הזמה. ויש לעיין לדעת החזון איש, הרי אף אם היה עד טומאה והוזמו
כולם, עד הטומאה פטור, דעד טומאה אינו מצטרף בהדיהו דהוה עד אחד].

הקדמה ב' - עד פסול

כתב עוד במנחת חינוך, דבעד פסול, כגון אשה ועבד דאינם בגדר
עדות כלל, אפשר דאע"פ שנאמנים לעדות אשה, ולעדות טומאה גבי
סוטה (כדאמרין ביבמות קכ"ב א', וסוטה ל"א א'), מכל מקום אין בהם
דין הזמה, ואם הוזם אינו לוקה ואינו משלם,

וטעמא, דפרשה של הזמה איירי באנשים, כמו דכתיב 'ועמדו שני
האנשים', דילפינן מכאן בגמרא שבועות (ל' א') דעדות נשים פסולות,
ואם כן אף במקומות שנאמנים, לא שייך בהו הזמה, שאינם בגדר
עדות, [נשאני קרובים דהם בגדר עדות לרחוקים, ואם כן מכיון דהם נאמנים
כאן, שייך בהם דין הזמה]. [אמנם כתב המנחת חינוך, דמכל מקום
צריך עיון, ואין לי כעת ראייה ברורה לדבר זה].

הקדמה ג' - עדים זוממין ישלמו

ומחדש המנחת חינוך, דאם נאמר דלא שייך דין הזמה, הוא הדין על
ידי צירוף, כגון שהיו ב' עדים כשרים מעידים על מיתת הבעל או על
טומאה, וגם כן אשה הצטרפה להעיד, והוזמו שני העדים הכשרים,
והאשה לא הוזמה, יש לעדים דין זוממין, ולא שייך לומר דאין להם
דין זוממין, מצד הא דאמרין במכות (ה' ב') דאין עדים ניזומין עד
שיזומו כולם, דהרי אמרנו דהאשה אינה בגדר עדות והזמה כלל.

קושיא על המנחת חינוך

וקשיא לי על דברי המנחת חינוך, דאם עד הפסול לא הוזם, הרי
הוא נאמן, ואם כן המאורע קיים, ולמה ישלמו ב' העדים הזוממין.
[וכהא דאמרין בגמרא מכות (ה' א').]

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. עד אחד נאמן רק כשאין ב' עדים

הנה כתב הגרע"א (תנינא סי' קי"א) דבשני עדים כשרים המעידים
על מיתת הבעל, ועד פסול מעיד נמי כן, אין הפסול נאמן, דהרי

כיבוד אב ולפני עוור

כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ וגו' (כ' י"ב)
הנה יש לעיין מהו כאשר האב מצוה לבנו לתקן מכשיר אשר
ההסתכלות בו אסורה, האם הבן מצווה לתקנו מצד מצות כיבוד
אב, וכי תימא דהרי מכשיל האב בראיות אסורות, אך הרי איירי
דבין כך יתקנו המכשיר, דאם הבן לא יתקנו, אדם אחר יתקנו.
ויש לעיין בזה מכמה אנפי:

א. חד עברא דנהרא

איתא בגמרא עבודה זרה (ו' ב') דהמכשיל חבירו בעבירה, אינו עובר
בלפני עור אלא אם כן חבירו לא היה יכול לעשות העבירה בלעדיו, כגון
כשהנזיר נמצא עם היין בחד עברא דנהרא, אמנם אם יכול לעשותו
בלעדיו, כגון דהוה בתרי עברי דנהרא, אינו עובר בלפני עוור.

ויש לדון מהו בגוונא דאינו יכול לעשות העבירה לבד, אמנם אף
אם הוא לא יתן לו, מכל מקום אדם אחר יתן לו.

ומצאנו דפליגי בזה, דהמשנה למלך (פ"ד הל' מלוה ולוה ה"ב) כתב
דאע"פ דבין כך ישראל אחר יכשילו, מכל מקום חשיבא לפני עוור,
דמכיון דאינו יכול לעשותו לבדו, הוה כתרי עברי דנהרא. אמנם
דעת הפני משה (ח"ב סי' ק"ה, הובא במשנה למלך שם) להקל, דלא חשיבא
לפני עוור, דהוה כחד עברא דנהרא.

והגרע"א (קמא סי' קצ"ד) נקט כהמשנה למלך, אמנם בכתב סופר
(תשובות יו"ד סי' פ"ג) נקט כהפני משה.

ואם נימא דהוה ספיקא דדינא, אם כן אסירא לבן מפאת ספק
איסור, ולא שייך להתיר משום כיבוד אב. [ולא דמי להא דיש לדון מהו
היכא דהאב מצוה לבנו שלא יטול ספק לולב, דשאני התם דהוה בשב ואל
תעשה, אבל בקום ועשה ודאי לא שרינן ספק איסור].

אך אם משום הא, הרי אם כל היהודים לא יתקנו, ילך לנכרי
לתקן, ובזה גם המשנה למלך מודה דלא הוה לפני עוור, ואם כן יש
להתיר. ואיסור מסייע ליכא כיון דפרוץ בזה.

ב. להוסיף באיסור

אך יש למידן דאכתי חשיב לפני עוור, דהרי כשהבן יתקן עכשיו,
יהא מתוקן יותר מוקדם, והרי כל יום היא עבירה נוספת, ובזה
באנו לדברי הגאון רב ברכות (הבן איש חי, מערכה ל' אות ג') דדן אם
בכהאי גוונא דמוסיף באיסור יש לפני עוור, ואייתי מדברי ריטב"א
(ע"ז ו' ב', ב"מ ה' ב') דליכא לפני עוור. אך הדבר צריך עיון גדול מסברא.

ג. יתקנו באופן לא טוב

אך אם הבן יכול לתקנו באופן שהנזק יהא פחות מבחינת הזמן,
כגון שיתקנו באופן לא טוב, וכך יתקלקל שנית, [ואם אדם אחר יתקנו,
לא יוכל לקלקל], בזה יש לומר דשרי, אע"פ שהשתא מכשילו.

וכי תימא דאע"פ שממעט בזמן, מכל מקום בשעה הזו הרי
מכשילו בידים, אמנם הרי תליא בהא דנחלקו הברכי יוסף ואבני
נזר במי שאוכל חלב, דהוה איסור כרת, ויכול להפרישו מאיסור
כרת על ידי שיחליף החלב עם נבילה, וכך יעבור רק על איסור לא
תעשה, דדעת הברכי יוסף (חו"מ סי' ט') דחשיב לפני עוור, דהרי נותן
לו בידים הנבילה.

אמנם דעת האבני נזר (יו"ד סי' קכ"ו) דליכא בזה לפני עוור,
דאדרבה מצוה לתת לו נבילה כדי להצילו מאיסור חמור דחלב.
ובתפארת שמואל (על הרא"ש ב"מ פ"ה סי' מ"ב אות ג') מבואר כאבני
נזר. ולפי זה הכי נמי נימא בנידון דידן, דיתקנו עכשיו כדי שאחר
כך יתקלקל להרבה זמן. ועיני לשמיא נטלית, שיחון אף מי שאינו
הגון להבין עמקי תורתו הקדושה.

הטעם דעד אחד נאמן היינו משום דאשה דייקא עד שיודעת שודאי מת, ורק אחר כך ניסת, [כדי שלא יהא חומר בסופה], אבל בגוונא דאיכא שני עדים כשרים, היא סומכת על העדים, וליכא הוכחה דדייקא ומינסבא.

ואם כן אתי שפיר דברי המנחת חינוך, דבנידון דידן דאיכא ב' עדים כשרים, העד הפסול אינו נאמן כלל.

אך תיקשי, דאם כן לא הוצרך המנחת חינוך להקדים דהפסול אינו בתורת הזמה, דהרי בלאו הכי אינו נאמן.

ב. הוזמו קודם שניסת

וכעין זה יש ליישב, דאייירי המנחת חינוך בגוונא שהוזמו קודם שניסת, דאכתי ליכא הוכחה דדייקא, ואם כן העד הפסול אינו נאמן.

אך תיקשי, דעיקרא דמילתא הוא חידושא, דלפי זה עד אחד המעיד שמת בעלה, ולא ניסת שנית, ונאנסה, יהא הולד ממזר.

תו, דאינו תירוץ אלא לעד המעיד שמת בעלה, אבל אינו מספיק לענין עד טומאה, דבפשוטו נאמנותו למשוי לה לסוטה ודאי. [א"י, וכן תיקשי כמו בתירוץ הקודם, דלא הוצרך להקדמה דאינו בתורת הזמה].

ג. בא הרוג ברגליו, או הוכחשו העדים

יש ליישב דברי המנחת חינוך, דאייירי דהמאורע ודאי לא קיים, כגון לענין עד אחד שמת בעלה, שבא הרוג ברגליו, ולענין עד טומאה, שעד הפסול הוכחש על ידי שני עדים,

ובזה חידש המנחת חינוך, שכד הוזמו ב' עדים הכשרים חייבים, אע"ג דעד הפסול לא הוזה, אבל אם בעד פסול היתה תורת הזמה, היו כולם פטורים מלשלם, דלא הוזמו כולם, דהעד הפסול לא הוזה בעמנו הייתם אלא רק הוכחש.

והנידון יהא על תשלומין, דלענין מלקות הא מהני בא הרוג ברגליו, ולפי זה יש כאן חידוש, דנהי דמלקות דלא תענה חייבים כולם, מכל מקום לענין חיוב ממון מכח 'ועשיתם לו כאשר זמם', בעינן דין הזמה לחייב את כולם.

[והנה אם נימא דדינא דעד שיוזמו כולם דיהיו כולם חייבים בתשלומים, כדכתב באור שמח (פ"כ מעדות ה"ז) מכח התוספתא, אתי שפיר בפשוטו, ואם נימא דסגי שתבטל עדותם, יש לומר דבעינן בצורת הזמה, ובלא זה לא חשיבא הוזמו כולם].

ד. העדות מתפעלת על ידי כולם

עוד יש לדון ליישב דברי המנחת חינוך, דהנה היכא דשני עדים אמרו אמת, ושנים אחרים הוזמו, והעדות מתפעלת רק על ידי ארבעתם, כגון שני עדים אמרו דראובן מת, ושני עדים אחרים אמרו דשמעון הכהו במכה כדי להמית, והוזמו העדים דשמעון הכהו, פטורים, דליכא הוזמו כולם, דחשיבא חד כת להזמה, כמו בעדי ג' שנים, [כמבואר בגמרא בבא בתרא נ"ו ב'].

והכי נמי יש לבאר דבכהאי גוונא איירי המנחת חינוך, דאע"פ דעד הפסול לא הוזה, מכל מקום המאורע לא קיים, דעדות העד הפסול מהני רק ביחד עם השני עדים, דהעדות מתפעלת רק בכולם. [והיכא דחלק העדות ראו בית דין עצמם דמהני מפאת דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, ואידך חלק העידו עדים והוזמו, בזה לכאורה חייבים, דחשיבי הוזמו כולם].

ה. נמצא אחד מהם קרוב או פסול

ובני רפאל יונה נ"י קאמר ליישב דברי המנחת חינוך, ובהקדם, דהנה בהא דאמרינן במכות (ה' ב') דבנמצא אחד מהעדים קרוב או פסול, כל העדות בטלה, יש לעיין האם אמרינן האי דינא גם בעדות אשה, כגון בנמצא אחד מהם גזלן, מי אמרינן דלא בטלה כולה, דהרי מכיון דהטעם דבטלה כולה, אינו משום חשד שקר אלא גזירת מלך כמו קרוב, ואם כן כמו שכשר קרוב הכי נמי בזה, או דילמא אמרינן דבטלה כולה, דלא מצאנו אלא דכשר עד פסול, אבל שאר דיני עדות נהגין גם בזה.

וכתב הגרע"א (קמא סי' פ"ז וסי' קכ"ד) כהצד השני, דבאמת גם בעדות אשה אמרינן לה. וכן צידד בחזון איש (אה"ע סי' כ"ג ס"ק ט') והביאו ראיה מהירושלמי דקאמר דגם בעדות אשה, שנים אומרים מת ושנים אומרים נהרג, לא מהני, אע"ג דאין חשש שקר, חזינן

דגם ענין חוק מלך דהלכות עדות, ילפינן לעדות אשה. וגם הביא ראיה מהר"ן (גיטין ב' ב' מדפי הרי"ף).

ולפי זה תירץ דברי המנחת חינוך, דכיון דאייירי דכולם היו תוך כדי דיבור, [דאם לא כן בלאו הכי ליכא לדינא דעד שיוזמו כולם], אם כן אם הוזמו הכשרים בטלה עדות העד פסול, ואם כן המאורע אינו קיים, ושפיר ישלמו.

אך האי תירוצא לא אתי שפיר, דהרי הסכים הגרע"א במקום אחר (קמא סי' קכ"ה) כהצד הראשון הנ"ל, וכדעת הנהגות המשפט (המובא בדברי הגרע"א שם) דבדליכא הגדה בבית דין לא אמרינן דבטלה העדות, ודחה הראיה מהר"ן (גיטין ב' ב' מדפי הרי"ף) בדין עבד שהביא גטו. וגם החזון איש לא הוכרע הדבר ונשאר בצריך עיון, וטעמו, כיון שאין צריך הגדת עדות בבית דין, וכסברת הנהגות.

וכן רבו האומרים בפתחי תשובה (אה"ע סי' י"ז סק"כ) דמכשרינן בעדות אשה בנמצא אחד פסול. [לעין שם שהביא מנודע ביהודה (קמא אה"ע סי' מ"ה)].

[והנה סבירא ליה להגרע"א, דבליכא הגדה בבית דין, גם הגדה שבטלה מקצתה לא אמרינן, וזה צריך עיון מהריטב"א (מכות ז' א') שדן בעדות אשה הגדה שבטלה מקצתה].

תו לא אתי שפיר האי תירוצא, דהרי לא יספיק לעדות סוטה, דבזה ליכא חסרון של נמצא אחד קרוב או פסול, וכמבואר בירושלמי (סוטה פ"ו ה"ד, מובא בתוספות סוטה ל"א ב' ד"ה הא) דבעדי טומאה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה, מפאת שרגלים לדבר.

מכתב לרבינו בענין הנ"ל מהגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א

[מכתב רבינו להגרד"ל לא מצאנו, וחבל על דאבדין]

בס"ד

עש"ק פ' זכור תשמ"ז

לרעי ועמתי הגאון האמתי מהר"א שליט"א

רב שוכט"ס

הבקר הגיעתי, ע"י הבן נ"י, יקרתך, ואגילה לקראתה, וכאשר בנתי באמריה, ויאירו לעיני ברכיה, עלי שדמות התבונה ינחתו רביביה, להצמיח מטעי חכמה וחיין פרחיה, ואתענגה עלימו כשמן מפי מריה.

והנה קושיא רבא היא על דברי המנ"ח, וכאשר כתב מר ניהו רבא דעיקר הקשי' מההיא דע"א בסוטה, ורמז לדון בחלקי הבונה והסותר בזה.

ואולי יתכן לדון, דנפ"מ אם באו עדים והכחישו להפסול בלא הזמה [כגון, שהעידו שלא היה שם, את"ל דל"ח הזמה, וכאשר דנו בזה. א"נ, כגון שבאו אחר כך עדים, והכחישו את כל מאורע הטומאה, ול"ע בגדרי דין השקאה בכה"ג, ואי שייכי לנידון], וא"כ הוכחש המאורע, אבל הזמה דפ' זל ליכא, ושייך נידון המנ"ח בכה"ג.

ולענין מ"ש מני"ר בענין עד פסול בעגונה, יל"ד למש"כ הנהגות והגרע"א בזה, [לעיון שו"ת הגרע"א ר"ס קכ"ה], דההיתר נגמר מיד, [דא"כ, ל"ב לנשואין דידה לאמת סיפור המאורע]. ויל"ע בחזו"א אהע"ז כ' ט'. [ובסוף התשובה שם, ד"ה ומ"מ, נר' דס"ל להגרע"א דאיכא נמי דינא דדייקא דסמכין עליה. ויל"ע מ"ט תרי דיני וי"ל]. ויל"ע בתשו' תניינא קי"א דאיתי' מר ועדיין ל"ע שם.

- בענין ד' החזו"א, אי בעינן גמ"ד חדש כשהוזמו הזוממין, הם בליקוטים חו"מ סי' י"ט לדף כ"ד (דף רל"ז). [ויל"ד בד' תוס' סנהדרין פ"א א' ד"ה ונגמר, ורשום אצלי בזה].

ומשמי מעונה, תשתדר רפאות ליונה, ויעלו אבר כיונה, ובמהרה ישובו ציונה, ואהלי אפדנם יטעו כבראשונה, ושמחות גיל לפניהם תרונה, חי מרום וקדוש חון יחונה, ללבב לבבות בתורתו תבוננה.

בברכה נאמנה, ושמחת פורים כדת ברינה, דוש"ת דוב לנדו

קידוש במקום סעודה

זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ' ח')

הנה בגמרא פסחים (ק"ו א') ילפינן מהכא, זכרהו על היין בכניסתו, והיינו מצוות קידוש.

והנה איתא בגמרא פסחים (ק"א א') עובדא, דאמר אביי דכאשר היינו בביתו של רבה בקידוש בליל שבת, אמר לנו רבה שתאכלו כאן דבר מה, כדי שתצאו ידי חובתכם בקידוש שקידשתי, דהרי שמא עד שתלכו ותגיעו למקום אכסנייתכם יתכבה שם הנר, ולא תוכלו לקדש ולאכול סעודתכם בבית שלכם, [משום שאין דרך לאכול בלא נר], ובקידוש ששמעתם כאן לא תצאו ידי חובת קידוש אם לא תטעמו כלום, דאין קידוש אלא במקום סעודה.

והנה ה"ט"ז (סי' רע"ג סק"ב) פירש הגמרא, דרבה קאמר להם ה"ל לאחר שכבר קידש, ואם כן חזינן שלא הזהיר רבה קודם הקידוש שיטעמו אחר כך, דליהוי משמע שבשעת הקידוש יהיה דעתם לאכול כאן, אלא אדרבה בשעת קידוש היה דעתם לאכול בביתם, ורק אחר כך אמר להו רבה שיאכלו כאן.

ומזה יליף ה"ט"ז לדינא דהבית יוסף (סו"ס רע"ג) דהא דקידוש במקום סעודה מהני, היינו אף כשבעת הקידוש לא היתה דעתו לאכול כאן, ורק לאחר הקידוש נמלך ואכל כאן. וכך הובא ברמ"א (שם סעי' ג'). [אמנם בספר תוספת שבת (שם סק"ט) כתב לפקפק עלה].

והקשו הקרבן נתנאל (סי' ה' אות ע') ואור חדש (פסחים שם ד"ה א"ל) וצל"ח (פסחים שם) על ה"ט"ז, דאם קאמר להם רק לאחר הקידוש, הרי ממה נפשך, אם התכוונו לקדש בביתם, האין יועיל שיאכלו כאן, הרי לא התכוונו לצאת בהקידוש.

ואם התכוונו לקדש כאן, וסברי כרב דלא בעינן מקום סעודה, הרי אף אם לא היה נכבה הנר בביתם, הרי יצאו בקידוש כאן, ואם כן צריכין לאכול כאן.

ויש ליישב דברי ה"ט"ז בג' דרכים, [דרך אחד, דבאמת התכוונו לקדש כאן. דרך ב', דהתכוונו לצאת כאן על תנאי. דרך ג', דהתכוונו לקדש רק בביתם, אך מצות אין צריכות כוונה].

דרך א' - התכוונו בקידוש דרבה

הנה בפשוטו לא קשה, דבאמת רצו לצאת בקידוש כאן, אע"פ שלא יאכלו כאן, דהרי סברי כרב דלא בעינן קידוש במקום סעודה.

אלא רבה קאמר להם דאין קידוש אלא במקום סעודה, ואם לא היה חשש שהנר יכבה, הוה רבה קאמר להו שיחזרו ויקדשו בביתם כדי שיהא קידוש במקום סעודה, אבל מכיון דיש לחוש שיכבה, קאמר להם דעל ידי שיאכלו כאן, ייצאו בקידוש כאן.

א. ברכת לבטלה

אבל תיקשי, דאם סברו לצאת הכא, הרי אפילו אם לא היה חשש שיכבה הנר, מכל מקום אינם יכולים לחזור ולקדש, כדי שלא יהא הקידוש דהכא ברכה לבטלה, ואם כן בין כך מחוייבים לאכול כאן מפאת דהלכה כשמואל דאין קדוש אלא במקום סעודה.

אמנם הרי לא קידשו בעצמם אלא יצאו על ידי שומע כעונה, ויש לעיין בכהאי גוונא האם חשיב ברכה לבטלה, כגון מי ששמע מחבירו ברכה על מנת לאכול, האם שרי ליה להמלך ולא לאכול, מי אמרינן דבזה קא עביד דיהא ברכה לבטלה, והלכך אסירא ליה, או דילמא נימא דבשומע כעונה ליכא ברכה לבטלה.

ונסתפק בזה הצל"ח (ברכות כ' ב') וכתב דתליא בפלוגתא קמאי, האם מותר לשמוע קדושה באמצע שמונה עשרה, [אך במקומה שרי לומר בפיו], דעת רש"י (סוכה ל"ח ב' ד"ה הוא אומר אנא ה') דיענה, וייצא משום שומע כעונה, ודעת ר"ת ור"י (בתוספות ברכות שם ד"ה עד) דלא יענה, דהוה הפסק. ומעתה, לרש"י לא חשיב ברכה לבטלה, דלא הוה כמדבר ממש, כמו דלא חשיב הפסק בשמונה עשרה, משא"כ לר"ת ור"י הוה ברכה לבטלה, דהוה ליה כמדבר ממש, כמו דהוה הפסק בשמונה עשרה. ואנן קיימא לן כרש"י, ואם כן לא הוה ברכה לבטלה.

נמצא דמיושב הקושיא, דאם לא היה האור בביתם נכבה, היה רבה אומר להם שיקדשו בביתם, וכי תימא דאיכא ברכה לבטלה, הא קיימא לן כרש"י דליכא בשומע כעונה ברכה לבטלה.

ב. ברכה שאינה צריכה

אך אכתי תיקשי משום ברכה שאינה צריכה, דהנה יש לעיין לענין ברכה שאינה צריכה בשומע כעונה. [והנידון משכחת לן כגון שרוצה לאכול לאחר הסעודה, ובורא נפשות יצא רק על ידי שומע כעונה].

[ולכאורה אם אין איסור לבטלה בשומע כעונה, ודאי דליכא איסור ברכה שאינה צריכה בשומע כעונה, אך אינו מוכרח].

והנה בסברא נראה דלא מיתסר, דהרי מבטל הברכה הראשונה, [ואיסור ברכה לבטלה ליכא], ומברך השתא בעצמו, ואין כאן אינה צריכה, דרך החליף ברכה בברכה, ולא קא עביד ברכה יתירתא.

אבל מדברי המשנה ברורה (ביאור הלכה סי' כ"ה סעי' י') יש למילף איפכא, דכתב בשם באר היטב, דאם חבירו מכיון להוציאו בברכת תפילין, וגם הוא מכיון לצאת, רשאי לענות קדיש או קדושה. ובביאור הלכה נחלק על הבאר היטב, דהרי הוה ברכה שאינה צריכה, וכתב דכן מוכח באליה רבה (שם ס"ק י"ד).

ולפי זה אכתי תיקשי, היאך רבה אמר שאם לא היה חשש שיכבה הנר, אע"פ שכוונו לצאת בקידוש של רבה, מכל מקום יקדשו בביתם, הרי בכך יהא ברכה שאינה צריכה.

אבל יש לומר דלא קשה, דהרי לא רצו לאכול הכא, אלא רצו לאכול בביתם, ואם כן אין כאן ברכה שאינה צריכה אם יעשו קידוש בביתם כדי שיהא קידוש במקום סעודה.

ג. שיטת ר"ת ור"י

אך אכתי קשיא, לשיטת ר"ת ור"י (שם) דשומע הוה כעונה ממש, אם כן היאך יפרשו הגמרא, הרי אם לא יאכלו הכא, הוה ברכה לבטלה. [ומיהו משמע בכל הסוגיא שלא חיישינן להא אף במקדש בפיו, מהא דשמואל קידש באיגרא ושוב קידש בביתו, וכבר הקשה הצ"ח דהוה ברכה לבטלה. וכן מהך דרב הונא דאזיל לבי בריה וחזר וקידש].

ד. כוונה לצאת רק אם מהני

וכי תימא דאין כאן ברכה לבטלה, דכונתם לצאת רק אם מהני הקידוש, ואם לא מהני אין כונתם לצאת, אך כבר הארכנו במקום אחר בדין כוונה בטעות, שהיא בפלוגתת הפוסקים אם מבטלינן הכוונה מפאת טעות.

ה. אם הקידוש לא חייל אינו ברכה לבטלה

יש לדון בדבר חדש, דאם הקידוש לא חייל כיון דאין סעודה, אין כאן ברכה לבטלה, דלא חייל דין שומע כעונה.

אך חזינן לא כך, דהרי הצ"ח דן אם יש ברכה לבטלה בשומע כעונה כאשר יש לו ספק אם חייב בברכה, ולא נחית למימר דלהצד שפטור מברכה אין שומע כעונה. [ודע דהגרע"א (בהגהות על הצ"ח שם) באמת הקשה על הצ"ח דהא יכול לכיוון על תנאי].

דרך ב' - יכוון על תנאי

הנה להאמור לדעת ר"ת ור"י, אכתי תיקשי אם כווננו לצאת אצל רבה, אף אם לא יכבה הנר, היאך יכולים לקדש שנית בביתם.

ובאמת זהו מאי דהוקשה לצ"ח בפסחים (שם), דהקשה על ה"ט"ז דפירש דרבה אמר להו לאחר הקידוש, דאם כן אף כשלא יכבה הנר בביתם, ולא בעי לתרץ שאם לא יכבה, יקדשו שוב בביתם.

ותירץ הצ"ח (פסחים שם) דנהי דסברו כרב דיש קדוש אף שלא במקום סעודה, מכל מקום נתכונו בעת הקידוש על תנאי, דאם יהא הנר דלוק בביתם, לא ייצאו הכא אלא בביתם, אבל אם יכבה הנר, ייצאו בקידוש הכא ואחר כך יאכלו בביתם, והלכך שפיר קאמר רבה רק דחיש שמא יכבה האור בביתם, ולכן הצריכום לאכול הכא.

א. אולי לא יכבה

אך לכאורה קשה על תירוצו, דאולי באמת לא יכבה הנר, ואם כן התכוונו שלא לצאת הכא בקידוש, ואם כן היאך יאכלו כאן.

ב. האם כונתו דוקא שכבר שמעו, או שפטורים

אמנם יש לעיין במי שנמצא במוצאי שבת אצל אחר, ולפני הבדלה מסופק אם בני ביתו צריכים שיוציאוהו או דילמא ישמעו מהשכן, וקאמר שמתנה, דאם ישמעו מהשכן, רוצה לצאת מאחר, ואם לא ישמעו, מכיון שלא לצאת, [נכמבאר במשנה ברורה (סי' תפ"ט ס"ק ט"ז) דיכול לקיים מצוה על תנאי], ואחר כך בא לביתו, והנה אם שמעו מהשכן, אין צריך להבדיל, ואם לא שמעו מהשכן, צריך להבדיל, אך נתברר דהאשה

לא שמעה מהשכן, אלא דפטורה מהבדלה מכיון דנעשית אוננת.

מי אמרינן דכיון דהתנה דאם פטורה מהבדלה ייצא אצל האחר, הוה ליה בכלל תנאו, או דילמא נימא דהרי התנה דוקא אם תצא מהשכן ייצא האחר, וזה הרי לא נתקיים. ויש לדון כהצד הראשון, דמכל מקום הוה בכלל התנאי.

ג. האם כוונתם לחושך, או שלא יקדשו בביתם

לפי זה הכא נמי כיון דהתנו אם יהא חושך ולא יאכלו בביתם, ייצאו כאן בקידוש, אם כן אף אם יש שם אור, כיון דאין רוצים לעשות קידוש בביתם אלא לצאת אצל רבה, נמי הוה בכלל התנאי.

דהיינו כשם שבתנאי דהבדלה לא אזלינן בתר לשונו שאם תשמע משכן מתכוין לצאת, אלא אמרינן דכלל גם כל האופנים שאינה צריכה הבדלה, הכי נמי במתנה שאם יהא חושך מתכוין לצאת, [מפאת דסובר דיש קדוש בלא סעודה, והלכך אם יהא חושך רק אז יתכוין לצאת], אמרינן דכלל גם כל שאר האופנים שלא יקדשו בביתם, כגון אף שיהא שם אור, לא יקדש בביתו מפאת שחושש שאיהו לא ידע שיש אור ויחשוש שיהא חושך, וצריך בירור.

דרך ג' - מצות אין צריכות כוונה

הנה כתב בפרי מגדים (סי' רע"ג משב"ז סק"ב) דבסוגיין הוא רבה, והרי איתא בגמרא ראש השנה (כ"ח א') דרבה סבירא ליה דמצוות אין צריכות כוונה.

ועוד הוסיף, דכיון דהקידוש רק מדרבנן, כמו שכתב במגן אברהם (סי' רע"א סק"א) שכבר יצא הדאורייתא בתפילה, והרי כתב עוד במגן אברהם (סי' ס' סק"ג) דבדרבנן אין צריכות כוונה, וא"כ נמי אתי שפיר.

עניני שבת - ב' הערות בענין קידוש והבדלה

מזג הכוס מהיין שנשפך

הנה עובדא הוה באחד שעשה הבדלה, ולאחר בורא פרי הגפן, כשרצונו לקחת הבשמים, נעה ידו ונשפך היין לצלחת תחת הגביע, וכדי להשלים ההבדלה על כוס מלא, מזג מהצלחת להגביע. ועתה הגיע לשאלו אם עשה כהוגן:

ולכאורה יש לדון דלא עשה כהוגן, דהרי כבר היה יין על הצלחת מקודם, דהרי בהבדלה מוזגים הכוס על גדותיה, והרי לא היה דעתו בעת הברכה לשתותו, והשתא כשמוזג מהצלחת לכוס, מוזג גם מהיין שנשפך, וגם מהיין שהיה בצלחת מקודם.

והרי על יין שהיה כבר על הצלחת, לא בירך עליו בורא פרי הגפן, ואם כן בעת שתיית היין, ישתה גם מהיין שלא כיון עליו בברכתו. והנה שאלה זו בכל פעם שבירך על משקה, ולאחר שבירך הוסיפו על המשקה.

ויש לדון בכמה אנפי אם שפיר קעביד:

א. יש לדון דהיין הנוסף מהצלחת אינו חייב בברכה, דהרי לא ניחא ליה בשתיית ה' יין. אך הרי במציאות שותהו, וא"כ חייב בברכה.

ב. וכן אין לומר דמקצת היין טפל לרוב, דהרי גם על טפילה חייב לברך, אלא שנפטר בברכת העיקר. והרי בזמן שבירך על העיקר, לא כיון על היין שהיה בהצלחת.

ג. וכן לא שייך לומר שהיין הנוסף יתבטל ברוב, דסוף סוף שותהו. תו יש לדון דאינו בטל, דהוה דבר שיש לו מתירין.

ד. עוד יש לדון דילמא נכנס לגביע רק היין שנשפך עכשיו, ועל זה היתה דעתו, ומספק אינו חייב לברך.

אך הא קיימא לן דיש בילה, וכי תימא דהא לא בלל, אך אשכחן בחזון איש בשביעית (סי' י"ז ס"ק ל"א) דאם בילל, מתחלק ב' המשקין בכל מקום בשוה, אך אם אינו בולל, אמנם נמצא בכל מקום שני המשקין, אך לא בשוה. ואם כן אכתי לא יעלה ארוכה, דלפי זה ודאי שותה גם מהיין שהיה בצלחת מקודם.

ה. ואולי דעתו בעת ההבדלה לכל מה שיוסיפו, על מנת שתהא כוס שלמה. ולא אדע. ועיין בתשובות רבבות אפרים (ח"א סי' רע"ב ססק"א) דהביא בשם המנחת שלמה, דחייש דילמא המיעוט בטל, ועל כן כתב דכאשר נמצא באמצע קידוש, יברך שנית לפני השתיה, ויכוין לשתות אחר כך יין נפרד.

נא לתרום ל'חמדת אברהם' סוקולוב 17 א'
דירה 7 ב"ב פקס 0737263949
טל 035703949
בין 7.30 עד 8.30 בערב

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרוך ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת יתרו

"אני חותנך יתרו בא אליך - שלח לו שליח או אגרת"

"ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה". (פרק י"ח פסוק ו').

אומר למשה "אני חותנך יתרו בא אליך".

ונראה דהנה הפוסקים דנים בכל המצוות שבדיבור, אם אומרים בזה כתיבה כדיבור או לא. דהנה הרבה מצוות מתקיימות כדיבור, כמו ספירת העומר, ברכת המצוות ועוד, ויש לדון אם כאשר אדם סופר את העומר ע"י כתיבה, זה מוגדר כדיבור ומקיים בזה את המצווה. או כיון שהמצווה היא כדיבור, חייבים להוציא מהפה את הספירה, ולא אומרים בזה כתיבה כדיבור.

ונראה דלפי השיטות שכתובה כדיבור, לשון הפסוק מתפרש היטב שדבריו של יתרו נאמרו למשה על ידי הכתיבה, והאיגרת ששלח יתרו למשה נחשבת כדיבור שיתרו דיבר אל משה, ואמר לו את הכתוב בה "יתרו חותנך יתרו בא אליך".

ופרש"י, "ויאמר אל משה, על ידי שליח".

הנה במכילתא מובא שתי דעות בזה, "ר' יהושע אומר שלח לו ביד שליח, ר' אלעזר המודעי אומר שלח לו באגרת".

ולכאורה יש לדקדק בזה, דהנה לשון הפסוק הוא "ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך", ומשמע מזה שהיה דיבור של יתרו אל משה שבדיבור הזה הודיע לו שהוא בא אליו ושייצא לקראתו. ולדעת ר' יהושע ששלח לו ביד שליח, מובן מאוד שאפשר להחשיב את דיבורו של יתרו, כדיבור שהוא מדבר עם משה ומודיע לו את דבריו, השליח מסר למשה את דבריו של יתרו שאמר לו.

אבל לדעת ר' אלעזר ששלח לו באיגרת, לכאורה לא מובן הרי למעשה בפועל יתרו לא דיבר כאן כלום עם משה, ואיך כתוב בפסוק שיתרו

"אנכי ה' אלוֹקֶיךָ - אמונה"

"אנכי ה' אלוֹקֶיךָ אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". (פרק כ' פסוק ב').

"אפיקורס מיט-אנעבאך", כלומר שהוא מסכן ואומלל שכך עלתו לו שנעשה אפיקורס בשגגה ובתום לב. אבל את המציאות אי אפשר להזיז, מי שחסרה לו ידיעה בעיקרי האמונה הוא אפיקורס, לכל דיניו והלכותיו.

אבל בשאר חלקי ידיעת התורה, מי שחסרה לו איזה ידיעה של איזו מצווה וכדומה, אינו מוגדר כאפיקורס. הוא מוגדר כ"עם הארץ" שלא למד, לא קרא ולא שנה, אבל בעצם הדבר אין זה מערער את מציאותו כיהודי מעם ישראל.

ומעתה בזה נחלקו הרמב"ם והעיקרים, הרמב"ם סובר שעיקרי האמונה הם י"ג, ואותם חייב כל יהודי ויהודי באיזה מצב שהוא, ובאיזה דרגה שהוא, לדעת אותם ולהאמין בהם. ומי שחסר לו ידיעת אחד מאלו הי"ג עיקרים, הרי הוא אפיקורס.

והעיקרים נחלק, וסובר שיש באלו הי"ג עיקרים של הרמב"ם חלק שאינו שייך לעיקרי האמונה, שמי שאינו יודע אותם אי אפשר להגדירו כאפיקורס, אלא רק כ"עם הארץ" שחסרה לו ידיעה בחלק מחלקי התורה. אבל אינו עיקר בעיקרי הדת, שנעשים אפיקורס כאשר לא יודעים את הידיעה הזו.

הנה הרמב"ם בסנהדרין בפירוש המשנה על פרק חלק, מאריך הרבה בעניני אמונה, וכתב "וממה שצריך שנוכח בכאן והוא הראוי מכל מקומות שעיקרי דתנו ויסודותיה שלשה עשר יסודות", וכתב באריכות את י"ג יסודות האמונה. ובסידור זה מובא בקיצור בי"ג אני מאמין. ובספר העיקרים (מאמר א' פרק ג') נחלק על הרמב"ם, וסובר שעיקרי האמונה הם פחות מ"ג.

ושמעתי מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשם מרן הגר"ח מבריסק שאמר שבאמת בעיקרי הדברים שכתב הרמב"ם לא שייך בזה מחלוקת, וכל דבריו הם אמת ויציב.

אלא הנידון הוא האם כל דבריו של הרמב"ם שייכים לעיקרי האמונה, או שהם חלק מחלקי התורה ואינם עיקר בעיקרי האמונה. שעיקרי האמונה חייב כל יהודי לדעת אותם ולהאמין בהם, ואם חסר לו איזו ידיעה באחד מעיקרי האמונה, הרי הוא אפיקורס!

ואפילו שחסרון הידיעה בזה היא לא במזיד, אלא רק חסרון ידיעה שלא לימדוהו את הדבר הזה, מ"מ כיון שלמעשה אינו יודע את העיקר הזה ואינו מאמין בו הרי הוא אפיקורס. והוא מוגדר אפיקורס מתוך שוגג ואונס, אבל למעשה הוא אפיקורס. ולשון הגר"ח בזה היה שהוא

"מצווה שמתן שכרה בצידה אין בית דין כופין עליה - כפיה במצוות כיבוד אב"

"כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך על האדמה אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך". (פרק כ' פסוק י"ב).

בגמ' בחולין (דף ק"ב) מובא, שאין בית דין כופין על מצוות כיבוד אב ואם, משום שהיא מצוות עשה שמתן שכרה בצידה, וכל מצוות עשה

שמתן שכרה בצידה אין בית דין כופין עליה.

וז"ל הגמ', "איתתה לההוא גברא דלא הוה מוקר אבוה ואמיה כפתוהו, (על העמוד להלקותו כדתינא וכו' אבל מצות עשה שלפניו ואינו רוצה לקיימה וכו' מכין אותו עד שתצא נפשו, רש"י). אמר להו שבקוהו, דתינא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין שלמטה מוזהרין עליה".

ופרש"י, שמתן שכרה בצדה, למען יאריכון ימין לכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תטול שכר זה.

מבואר שכיון שבמצוות כיבוד אב ואם כתוב בתורה את מתן שכרה "למען יאריכון ימין", א"כ נאמר גם עונש למי שאינו מקיים את המצווה הזו, שלא יזכה לברכה הזו. ומעתה כבר אין צורך שבית דין יהיו מוזהרים עליה, שכל הדין שבית דין מצווים לדאוג שיקיימו מצוות עשה, ואם אדם אינו מקיימם, מכין אותו עד שתצא נפשו, הוא משום שבמצוות עשה לא נאמר בתורה עונש למי שלא מקיימה, וממילא אם בית דין לא יהיו מצווין ומוזהרין שיקיימו את המצוות יש לחוש שיתרשלו מקיום מצוות עשה, ולכן נאמרה הלכה שבית דין כופין אדם לקיים מצוות עשה עד שתצא נפשו. וא"כ כל זה שייך במצווה כזו שלא נאמר בה בתורה מתן שכרה, אבל מצווה שנאמר בה מתן שכרה בצידה, אין חשש שיתרשלו מקיומה, שהרי מי שיתרשל בה הוא מפסיד את השכר האמור בה.

ולכן כיבוד אב כיון שנאמר בה מתן שכרה "למען יאריכון ימין", אין חשש שיתרשלו מקיומה, ולכן אין בית דין מוזהרין עליה. וכאשר אדם אינו זהיר בכיבוד אב ואם, אין בית דין כופין אותו עד שתצא נפשו כמו שאר מצוות עשה.

דעת החינוך שכופין על כיבוד אב

החינוך במצוות כיבוד אב ואם (מצווה ל"ג) כתב, "ועובר עליה בטל עשה, ועונשו גדול מאד שנעשה כמתנכר לאביו שבשמים. ואם יש כח בבית דין כופין אותו, כמו שכתבנו למעלה שבביטול עשה כופין בית דין". מבואר בחינוך שלא כדברי הגמ', אלא שמצוות כיבוד אב היא מצווה כלל המצוות עשה, ובית דין כופין עליה.

ובהגהות המשנה למלך שעל החינוך (והביאו המנחת חינוך שם), תמה איך כתב המנחת חינוך שלא כדברי הגמ', שבגמ' כתוב מפורש על מצוות כיבוד אב שאין כופין עליה כיון שמתן שכרה בצידה, ואיך כתב שבית דין כופין עליה.

למען יאריכון ימין בעולם שכולו טוב

ונראה לומר דהנה בגמ' בקידושין (דף ל"ט ב') ובגמ' בחולין (דף קמ"ב א'), מובא פלוגתא רבנן ורבי יעקב בביאור הפסוק שכתוב בכיבוד אב "למען יאריכון ימין, ולמען ייטב לך". רבנן מפרשים את הפסוק

*

בשיטת הראשונים שאין כופין על כיבוד אב

כפשוטו שנאמרה כאן הבטחה לאריכות ימים וטובה בעולם הזה. ורבי יהודה חולק וסובר ששכר מצווה בהאי עלמא ליכא, והשכר שכתוב בפסוק הוא יהיה לעולם הבא, וכוונת הפסוק הוא שיאריכון ימין בעולם שכולו ארוך, וייטב לך בעולם שכולו טוב.

ומעתה אפשר לומר שההלכה הזו שכיבוד אב נחשבת למצווה שמתן שכרה בצידה, תלויה במחלוקת של רבנן ור' יעקב. לדעת רבנן שהשכר הוא בעולם הזה, א"כ זה מצוות עשה שמתן שכרה בצידה, ואין בית דין כופין עליה.

אבל לדעת ר' יעקב שסובר שהשכר הוא בעולם הבא, א"כ מצוות כיבוד אב היא מצווה כמו כל המצוות ששכרם בעולם הבא, וממילא לרבנן בוודאי שאי אפשר להחשיב את המצווה הזו כמצווה מיוחדת שמתן שכרה בצידה יותר מכל המצוות עשה. ואע"פ שנאמר בזה בפסוק שכר מיוחד שלא נאמר בכל המצוות, מ"מ כיון שהשכר הוא בעולם הבא, א"כ בעולם הזה אין דבר ממשי שיחייב את האדם לעשות את המצווה הזו, ולכן כמו שבכל המצוות בית דין כופין עליהם, כך גם על כיבוד אב צריך להיות שבית דין יכפו עליה, והשכר שכתוב בתורה כיון שהוא לעולם הבא אי אפשר להגדירו כמצווה שמתן שכרה בצידה יותר משאר המצוות.

הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא

והנה הרמב"ם פוסק להלכה כדעת ר' יעקב, וכתב (הלכות תשובה פרק ח' הלכה א') "הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה, הוא שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים, מפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך, וזהו הוא העולם הבא, שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו".

ודבריו הללו הם הם דברי ר' יעקב, שהשכר שכתוב בתורה הוא לעולם הבא בעולם שכולו טוב ובעולם שכולו ארוך.

ומעתה י"ל שהחינוך סבר כשיטת הרמב"ם שההלכה כר' יעקב, והשכר שכתוב בכיבוד אב הוא לעולם הבא, וממילא אין זה נחשב כמצוות עשה שמתן שכרה בצידה. אלא זה מצווה ככל מצוות עשה, ובית דין כופין עליה. ולכן כתב החינוך להלכה שאם יש כח בבית דין כופין את מי שמבטל את המצווה הזו.

ובזה יתיישב גם דברי המנחת חינוך, שכתב שלא מצא ברמב"ם שהביא את דברי הגמ' בחולין שאין בית דין כופין על מצוות כיבוד אב, כיון שמתן שכרה בצידה, והתפלא למה לא הביאו להלכה. ולמה שנתבאר מובן היטיב שכיון שפסק הרמב"ם כר' יעקב שהשכר הוא לעולם הבא, ממילא המצווה הזו היא מצווה ככל מצוות עשה, ובית דין כופין עליה.

*

לבוא, היא נחשבת למצווה שמתן שכרה בצידה. משום שהיסוד של מצווה שמתן שכרה בצידה אין בית דין כופין עליה, הוא משום שהשכר שכתוב במצווה הזו הוא מחייב את האדם לקיים את המצווה, ושוב אין צריך את הכפייה של בית הדין כדי שיקיימו את המצווה. וממילא י"ל שאם כתוב בתורה מפורש במצווה מסויימת שמקבלים עליה שכר, אפילו שהשכר הוא רק לעתיד לבוא, מ"מ עצם הידיעה שבמצווה הזו מפורש שיקבלו שכר מסויים של "למען יאריכון ימין ולמען ייטב לך", זה עצמו מחייב את האדם לקיים את המצווה ולא להתרשל ממנה, כדי שלא להפסיד את השכר.

ולכן אפילו לדעת רבי יעקב, סוברים הראשונים הללו שאפשר להחשיב את זה למצווה שמתן שכרה בצידה. וממילא אפילו אם פוסקים להלכה כר' יעקב, פוסקים גם שאין כופין על מצוות כיבוד אב.

ויש לדייק את היסוד הזה בלשון רש"י בחולין שכתב, "שמתן שכרה בצדה, למען יאריכון ימין לכך פירש מתן שכרה לומר אם לא תקיימנה זהו עונשו שלא תטול שכר זה". והנה לשונו הוא "לכך פירש מתן שכרה", ויש לדקדק בלשונו, שהסיבה שזה מוגדר כמצווה שמתן שכרה

שכרה. רואים מזה שעצם זה שהשכר מפורש בתורה, זה כבר מחשיב את המצווה הזו למצווה שמתן שכרה בצידה.

בצידה, היא כיון שהפסוק פירש את מתן שכרה. ושוהו ההבדל בין המצווה הזו לשאר המצוות, שבכל המצוות אע"פ שיש עליהם שכר מ"מ השכר אינו מפורש בתורה, אבל כאן בכבוד אב פירש הפסוק מתן מתן

"אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים, מי קודם" **"כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלוך נתן לך". (פרק כ' פסוק י"ב).**

הקדמת המקודש בחיוב הכרת הטוב

ונראה לומר שכל הדין הזה שהמקודש מחברו קודם לחברו, ואיש קודם לאשה, וכן כהן קודם ללוי ולוי לישראל, נאמר במקום שאין לאדם שום מחויבות אישית כלפי האיש והאשה הכהן והישראל, והסיבה שהוא מכבדם ומשיב להם אבידה הוא רק כדי לקיים את ציווי ה'. ובזה נאמרה ההלכה שאם עומדות לאדם שתי אפשרויות לכבד איש או אשה, להשיב אבידה של איש או אשה וכיוצא בזה, הרי הוא צריך להקדים את המקודש קודם, וממילא איש קודם לאשה.

אבל כאשר אדם בא לכבד את חברו מחמת טובה שהיטיב לו, שיש לו מחויבות אישית להיטיב לו, בזה לא שייך לומר שאם צריך לכבד שני בני אדם צריך להקדים את המקודש, ואיש קודם לאשה וכהן לישראל. משום שכאשר אדם בא לגמול טובה למיטיבים לו, לא שייך להכניס את המעלות של המקודש מחברו קודם לחברו, שבזה חיוב הכבוד שהוא מכבדם הוא לא מחמת מעלתם העצמית אלא מחמת הטובה שהיטיבו לו, והטובה שהיטיבו לו, לא שייכת לענין הקדושה שיש בזה יותר מזה. אלא כיון ששניהם היטיבו לו באותה דרגת הטבה, ממילא החיוב להיטיב להם הוא שווה דרגה לשניהם, ולא שייך להקדים את המקודש קודם. אלא אם אי אפשר לכבד את שניהם יחד, צריך להיות שאיזה שירצה יקדים. ומעלת המקודש לא יכולה להכנס בשיקולים של הקדמת הכבוד של אחד כלפי חברו.

והגה"צ רבי זאב אידלמן זצ"ל נתן דוגמה לזה, אם אדם הלך לטבוע בנהר, והיה במצב של סכנת נפשות, ובאו שני בני אדם והצילו אותו ביחד. כאשר אותו אדם בא להיטיב להם ולגמול להם טובה, ואחד מהם כהן ואחד ישראל, הרי פשוט שלא שייך לומר שצריך להקדים ולכבד את הכהן לפני הישראל, משום שהסיבה שהוא מכבדם הוא מחמת זה שהצילו אותו ממות, ובזה הכהן והישראל הצילו אותו באותה דרגה, וענין הכהונה אינה שייכת לחיוב הכרת הטוב, וממילא לא שייך להכניס כאן את קדושת הכהונה. אלא כיון שחיוב הכרת הטוב שהוא חייב כלפי שניהם הוא שווה דרגה, א"כ כאשר אי אפשר לכבד את שניהם יחד, צריך להיות שאיזה שירצה יקדים. וכל הדין שהמקודש מחברו קודם לחברו, נאמר דווקא כאשר הסיבה שהאדם בא לכבד ולהיטיב לאותם בני האדם לא באה מחמת מחויבות אישית שהוא חייב מחמת סיבה פלונית להיטיב להם, אלא הוא מצא מציאה בדרך וצריך להשיבה ובזה נאמרה ההלכה שהמקודש מחברו קודם לחברו, וצריך להקדים את אבידת וכבוד המקודש לפני מי שפחות ממנו.

ומעתה י"ל לגבי כיבוד אב, שכאשר הבן מצווה לכבד את אביו ואמו, שורש חיוב הכיבוד הוא דין שהבן חייב לכבד את אביו ואמו שהביאו אותו לעולם. הם ההורים שלו והוא חייב בכבודם ובמוראם. ולפי זה יסוד מצוות כיבוד אב ואם, הוא חיוב שהבן מחוייב באופן אישי כלפי אביו ואמו. ועצם זה שהם אביו ואמו, זה חיוב שמחייבו לכבדם. וממילא בזה לא שייך לומר להקדים את המקודש קודם, ולהקדים את האיש לאשה, כי שורש החיוב שהבן מחוייב בכבודם הוא לא מפני שזה איש וזו אשה, אלא מצד שהם אביו ואמו, ובזה החיוב הוא שווה לשניהם. וממילא כאשר עומדת לפני הבן אפשרות לכבד רק את אחד מהם, צריך להיות הדין שאיזה שירצה יקדים, ואי אפשר להוסיף את השיקולים של המקודש מחברו קודם לחברו, בתוך שיקולי הכבוד את

בגמ' בקידושין (דף ל"א א') איתא, "שאל בן אלמנה אחת את ר' אליעזר, אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם, אמר ליה הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך וכו'".

מבואר בגמרא שבמצוות כיבוד אב ואם, כאשר האב והאם מבקשים יחד מהבן שיעשה להם איזה דבר כיבוד, כבוד אב קודם לכבוד אם, מסברא שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. שכיון שגם האם חייבת בכבוד האב, ממילא כאשר האב מבקש דבר מה גם האם חייבת בכבודו. ולכן הסברא היא שצריך להקדים את כבוד האב לכבוד האם, ובתחילה צריך לקיים את רצונו של האב.

אבל אם אביו ואמו נתגרשו, שאז האם כבר אינה חייבת בכבוד האב, ולא שייך את הסברא שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, בזה איתא בגמ' שכבוד שניהם שווים, והבן יכול להקדים את מי שרצה.

וכך נפסק בשו"ע (יו"ד, סימן ר"מ סעיף י"ד), "אביו אומר לו השקיני מים, ואמו אומרת השקיני מים, מניח אמו ועוסק בכבוד אביו. ואם היא מגורשת מאביו, שניהם שווים ולאיזה מהם שירצה יקדים".

מבואר מדברי הגמ' שבעצם דין כיבוד אב ואם, דין הכיבוד בשניהם הוא שווה. וכאשר האב אומר לבנו השקיני מים, ואמו גם אומרת באותה השעה השקיני מים, הרי מצד עצם דין הכיבוד כבוד שניהם שווה, וכאשר הבן אינו יכול באותו הרגע לכבד את שניהם הוא יכול לבחור להקדים את מי שירצה.

אלא שכל זמן שהאב והאם נשואים יש סברא שצריך להקדים את כבוד האב לכבוד האם, מצד שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. שזו סברא צדדית בדיני קדימה, שאם גם הבן וגם האם חייבים בכבוד האב, ממילא מסברא צריך להקדים את כבוד האב לכבוד האם. אבל מצד עצם דין "כבד את אביך ואת אמך" אין שום עדיפות לכבוד האב יותר מכבוד האם. ולכן כאשר נתגרשו האב והאם, וכבר לא שייכת הסברא שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, הרי חוזר בזה עיקר דין כיבוד אב ואם, ששניהם שווים ולאיזה שירצה יקדים.

איש קודם לאשה

ולכאורה קשה למה בנתגרשו נפסק להלכה ששניהם שווים ולאיזה שירצה יקדים, הלא במשנה בהוריות (דף י"ג א') איתא, "האיש קודם לאשה להחיות ולהשב אבדה", ובספר "אהבת חסד" (פרק ה' הלכה ט') כתב שגם לענין הלואה איש קודם לאשה. ובפיה"מ להרמב"ם כתב שהטעם שאיש קודם לאשה הוא מפני שהאיש חייב בכל המצוות, ולעומת זאת אשה פטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא, וע"כ האיש מקודש מהאשה וצריך להקדימו בכל דבר, (חוץ מדברים מסויימים שמשום טעם מיוחד מקדימים בהם את האשה).

ומעתה קשה למה בנתגרשו שניהם שווים והבן יכול להקדים את מי שירצה, למה לא אומרים בזה שהבן חייב להקדים ולכבד את אביו לפני אמו, מדין איש קודם לאשה. וכמו שלענין להחיות והשבת אבידה והלואה אנו אומרים שכיון שהאיש מקודש מהאשה לכן הוא קודם לאשה, כך נאמר אותו הדבר לענין כיבוד אב ואם שאיש קודם לאשה, וממילא גם כאשר נתגרשו האב והאם צריך להיות שכאשר האב אומר לבנו השקיני מים והאם אומרת השקיני מים, שהבן יניח כבוד אמו ויעסוק תחילה בכבוד אביו, מצד הדין הזה שאיש קודם לאשה.

מי להקדים.
ולכן כאשר נתגרו וזין את הסברא שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, איזה שירצה יקדים, ולא נאמרה בזה ההלכה שאיש קודם לאשה.

"כבוד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך"

סדרת שיעורים מעניינת במיוחד היתה לרבנו על עניני כיבוד אב ואם, ובהם מסר את ההלכות הבסיסיות של כיבוד אב ואם, כשהוא מוסיף שאלות מעניינות ומעורר בירורים חדשים בהלכות הללו. פורס את הסוגיות בבהירות, ומפלפל בראיה ובסברא, עד ההכרעה הברורה והאמיתית. עוד הוסיף להביא הרבה מאמרי חז"ל ומדבריהם של גדולי הדורות, במעלת יקרת המצווה הנשגבה הזו, ובשכרה העצום והמרובה.

הרבה שאלות וספקות התעוררו מתוך "ראה מעשה וזכר הלכה", שכדרכו בכל מעשה ומעשה שראה או שמע, היה מתבונן על זה בעיניים של תורה והלכה, ומכח זה נולדו הרבה שאלות חדשות, שהוא חידשם והעלים לאויר העולם.

השיעורים הללו היו חביבים על רבנו מאוד, והחשיב את ההלכות הללו בגדר "מת מצווה", משום שבאותם ימים לא היה כמעט אף אחד שידע את ההלכות הללו כהוגן, ורבים וטובים נכשלו בהלכות הבסיסיות הללו. לכן תמיד השתדל לעורר את ההלכות האלו, בנעימות ובדברים המושכים את הלב, לעורר את הלבבות לקיימה בכל פרטיה ודקדוקיה.

לזכות את ישראל

מפעם לפעם כאשר ראה או שמע על ילד או בחור צעיר שאינו מתנהג בכבוד לאביו ולאמו, היה בחכמתו ניגש אליו בבית הכנסת, ושאל אותו אם הוא מוכן ללמוד עימו חברותא פעם בשבוע כחצי שעה או רבע שעה. כמובן הבחור היה מופתע על הזכות הגדולה שעלתה בגורלו ללמוד עם הרב, ובשמחה השיב בחיוב.

לאחר שקבעו זמן מתי ללמוד, היה בעדינות מתייעץ עם הבחור אולי כדאי שנלמד קצת הלכה? וכשהשיב הבחור בחיוב. שאל אותו אולי נתחיל בהלכות כיבוד אב ואם?

ובחכמה היה לומד עימו את ההלכות, ומוסיף לספר לו הרבה עובדות מחז"ל מגדולי הדורות, כמה נזהרו וזכו בזכות המצווה הזו. ומכח זה היה הבחור מתעורר בעצמו לתקן את מעשיו, והנהגתו היתה משתנה מקצה אל הקצה.

ופעם סיפר שכאשר הציע לבחור צעיר ללמוד עימו הלכות כיבוד אב ואם, ענה לו הבחור בתמימות, "אולי עדיף ללמוד הלכות שנוגעות למעשה בזמן הזה?...".

כגדולים ונכבדי ארץ

בספר "חיי אדם" בהלכות כיבוד אב ואם, כותב שאדם צריך לכבד את אביו ואמו במעשה, בדיבור ובמחשבה, ומבאר מהו הכיבוד במחשבה (כלל ס"ז סעיף ג') וכתב "שהם חשובים בעיניו ובלבו, דהיינו שידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל וכו'".

וסיפר רבנו שכאשר דיבר על זה עם מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, אמר לו הגרא"ל שהדבר הזה הוא החלק הקשה ביותר במצוות כיבוד אב, להחשיב את האב והאם כגדולים ונכבדי ארץ אע"פ שבעיני שאר בני אדם אינם נחשבים כך.

והוסיף ואמר, שאם אדם מעריך כך את אביו ואמו, ממילא כל ההנהגה וההתייחסות שלו כלפיהם היא בכבוד ובדרך ארץ. משום שלפי כוונת הלב הם המעשים, ואם בלבו הוא מחשיבם ומכבדם, ישתנו כל המעשים והדיבורים שלו כלפיהם.

למען יאריכון ימיך

סיפור מעניין מספר אחד מהמתפללים בבית הכנסת, שהתייעץ עם רבנו איזה שם לתת לבנו הנולד לו.

וכך היה המעשה, היה לו דוד – מצד אשתו, אחיו של חמותו, שנפטר בפתאומיות בעודו בחור צעיר. הסבא והסבתא – ההורים של הבחור ז"ל רצו מאוד שיהיה במשפחה מישור שיקרא לבנו, כשמו של בנם המנוח.

אבל בני המשפחה פחדו לקרוא בשמו של הבן, מחשש שמא השם גרם שימות צעיר, וכאשר יקראו כך לבנם שמא ח"ו גם לו יקרה כמקרה הזה. וכל פעם שנולד בן חדש במשפחה, הסבים היו רומזים ומבקשים מההורים שאולי יקראו את שם הבן בשם המנוח, אבל בני המשפחה תמיד היו משתמטים בתירוץ כזה או אחר. ולמעשה עברו השנים ולא היה אף אחד במשפחה, שנקרא בשמו. ולהורים השכולים היה צער גדול מזה.

ועתה מספר השואל – אבי הרך הנולד, שהוא ואשתו זכו לקרבה מיוחדת אצל הסבא והסבתא, וכאשר נולד להם עכשיו בן, הם התקשרו במיוחד אל הנכד וביקשו בצורה ברורה שיקרא את שם בנו כשם בנם.

האמא – חמותו של השואל, שהיא אחותו של הבחור המנוח, ידעה כמה דוריה חפצים בכך שיקראו את שם הבן כשם אחיה, גם היא רמזה להם על כך.

הורי התינוק לא ידעו מה לעשות, מצד אחד ההורים והסבים כל כך רוצים שיקראו את השם כשם בנם, ומצד שני, באמת יש בזה פחד שאולי שמו גרם לו.

ניגש האב אל רבנו, ושאלתו בפיו "כדת מה לעשות".

השיב לו רבנו, "מצוות כיבוד אב ואם היא מצווה דאורייתא מעשרת הדברות, ושכרה מפורש בפסוק "למען יאריכון ימיך". והצד שלא לקרוא על שם הבחור זה לא כתוב בתורה וזה אולי מנהג. אם תקיים מה שכתוב בתורה בוודאי תזכה לאריכות ימים, והתינוק שקיימו בו מצוות כיבוד אב בוודאי יאריך ימים רבים".

**גליון השבוע מוקדש לע"נ הרב זאב דוב בן הרב מרדכי זיידל ז"ל
נלב"ע י"ט בשבט ת.נ.צ.ב.ה.**

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

בס"ד יצא לאור חוברת של כל העלונים משמות תשע"ה עד ויחי תשע"ו, ניתן להשיג: בבני ברק ברח' הרב כהנמן 69 א' דירה 5, טלפון 036191712
או אצל משפחת פלמן רח' ירושלים 20, טלפון 0527178527 ובירושלים, ברח' דברי חיים 12 דירה 5, טלפון 026259923

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

236

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

וכמו באנשים המזומנים למקום חשוב, שיש מהם יותר מכובדים ופחות מכובדים, וכל מי שהוא מכובד יותר יושב במקום קרוב יותר, ויש מי שנמצא שם אבל יושב במקום האחרון, ומרגיש את פחיתות ערכו ביחס לאחרים שיושבים קרוב, ואף על פי כן סוף סוף הוא יושב שם, ועדיף ממי שאינו נמצא שם כלל. זהו חלק לעולם הבא.

ויש דרגת "בן העולם הבא" שמרגיש טוב בעולם הבא כמו בן אצל אביו, אבל יכול להיות שזה יהיה רק לאחר דין וייסורים, דין הוא המשפט, וייסורים הם ייסורי הגיהנום או ייסורים בעולם הזה שהם יותר טובים לאדם וחוסכים ממנו ייסורי גיהנום, ויתכן שרק לאחר הדין והייסורים יזכה להיות "בן העולם הבא", ואילו "מזומן" לחיי העולם הבא הוא דרגה נוספת, שהוא מזומן מיד לחלקו בעולם הבא, בלא דין ובלא ייסורים. ובאשכבתיה דרבי הייתה השפעה והתעוררות גדולה כל כך, שכל הציבור הרגישו בחסרונם של רבינו הקדוש, וכל מי שהיה שם הושפע מקדושתו וממדרגתו, והתעורר בהרהורי תשובה, ועל ידי זה היו מזומנים לחיי העולם הבא.

ההוא כובס

ומובא בגמרא שם כי היה כובס שהיה רגיל בכל יום לבוא לפני רבינו הקדוש, וביום שנפטר רבי לא הגיע, וכששמע את הבת קול שכל מי שהיה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא, הצטער מאד שלא זכה גם הוא לזה, ומרוב צער עלה לראש הגג ונפל לארץ ומת, יצאה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן לחיי העולם הבא.

וכבר עמדו בזה המפרשים שהרי מאבד עצמו לדעת הוא כמו רוצח, שנאמר (בראשית ט, ה) "את דמכם לנפשותיכם אדרוש", וכיצד יתכן שהיה מזומן לעולם הבא אחרי שאיבד עצמו לדעת? עיין בשיטה מקובצת ומהר"י בכתובות שם מה שכתבו בזה. ובתשובת שבות יעקב (חי"ב סימן קיא) כתב: "דכיון דמשום צעריה דמצוה שציער שלא התעסק בקבורה של תלמידי חכמים כמו רבי, לכך לא נחשב בכלל מאבד עצמו לדעת", ועיין עוד בדבריו שם.

ויש לפרש כי בדרך כלל מי שמאבד עצמו לדעת זהו מתוך אהבת העולם הזה השולטת בו, שהוא רוצה חיים טובים בעולם הזה, ואינו חושב על העולם הבא, ולכן כשיש לו צרות וייסורים הוא מאבד עצמו לדעת ואינו רוצה להמשיך לחיות, ואם היה אוהב את העולם הבא אזי אדרבה היה צריך לשמוח בייסורים בעולם הזה שעל ידם זוכה לעולם הבא ומפחיתים ממנו ייסורי גיהנום, ומה שהוא מאבד עצמו לדעת נובע מכפירה, שהעולם הזה עיקר אצלו, ולא אכפת לו מהעולם הבא, אבל ההוא כובס שאיבד עצמו לדעת לא עשה כן מאהבת העולם הזה, אלא להיפך מאהבת העולם הבא שהייתה בו, שהצטער על מה שלא זכה לדרגת מזומן לחיי העולם הבא, והיה אכפת לו על חסרון הקדושה, עד שהרגיש מרוב צער כי חייו אינם חיים.

וכמו שמצינו דבר דומה לזה ברבי יוחנן (ב"מ פד, א) שכשנפטר ריש לקיש הצטער מאד, כי בחייו של ריש לקיש היה לומד איתו, ועל כל הלכה שאמר רבי יוחנן היה ריש לקיש שואל אותו עשרים וארבע קושיות ורבי יוחנן תירץ לו עשרים וארבע תירוצים ומתוך כך רווחא שמעתתא, ועכשיו בפטירתו של ריש לקיש היה חסר לו התענוג הגדול הזה, ושלחו חכמים את רבי אלעזר שילמד עם רבי יוחנן, ורבי אלעזר היה מביא ראיות לדבריו, אך רבי יוחנן אמר לו וכי אני זקוק לראיות? הרי אני יודע שאמרתי נכון, ואילו ריש לקיש היה מקשה לי ואני הייתי מתרץ לו והיו מתחדשים חידושים כאלה שהם תענוג גדול מאד של אהבת התורה, ועכשיו זה חסר לי, והצטער רבי יוחנן צער גדול על חסרונם של ריש לקיש עד שיצא מדעתו, וביקשו עליו חכמים רחמים ומת, מפני שחייו אינם חיים בלי התענוג של תורה.

אשכבתיה דרבי

ליוו היום למנוחות את ראש ישיבת מיר הגאון רבי רפאל שמואלביץ זצ"ל, ולא היה בכוחי להשתתף בהלוויה, אבל יש חיוב של לווייה והספד וכבוד המת, לכן נדבר עכשיו דברים הנוגעים לזה.

אנו רואים שיש ענין מיוחד בלווייה והספד של אדם גדול, ממה שמובא בגמרא (כתובות קג, ב) כי ביום שנפטר רבינו הקדוש יצאה בת קול ואמרה שכל מי שהיה באשכבתיה דרבי מזומן לחיי העולם הבא. ובתוספות שם הקשו: תימה והלא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר "מזומן" לחיי העולם הבא היינו בלא דין ובלא ייסורים. ע"כ. והיינו כי אמנם כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, אבל יש הרבה דרגות בעולם הבא, כמו שאמרו (ויקרא רבה יח, א) כי הולך האדם אל בית עולמו, בית העולם לא נאמר אלא בית עולמו, מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו, היינו שכל אדם יש לו עולם הבא כפי מה שבנה לעצמו בימי חייו, וכפי המעשים הטובים שעשה בעולם הזה כך יהיה ביתו בעולם הבא.

וכן הביא המסילת ישרים פ"ד מדברי הגמרא (ב"ב עה, א) שכל צדיק יש לו בעולם הבא מדור לפי כבודו, וכל אחד נכווה מחופתו של חברו, היינו שיש לו צער וכאב כמו כווייה, כשהוא רואה שחברו קיבל מדור מפואר יותר ממנו בעולם הבא, מפני שחברו עשה בשלמות כל מה שהיה יכול לעשות ולכן זכה לעולם הבא מושלם, ואילו הוא לא עשה כל מה שהיה יכול לעשות, ובעולם הבא ירגיש את חסרון המדרגה, שאין המדרגה תלויה בכישרונות, אלא כפי יכולתו של כל אחד ואחד, ומי שעשה כל מה שהוא יכול לפי כוחותיו הרי הוא מושלם וזוכה לעולם הבא מושלם, אבל אם היה יכול לעשות משהו יותר ולא עשה בשלמות כפי כוחותיו הרי הוא חסר בשלמות המדרגה.

ובספר שער הגלגולים מובא: פעם אחת שאל רבי חיים ויטאל את רבו האר"י ז"ל איך אתה אומר לי שנפשי הייתה כל כך מעולה, והרי הקטן שבדורות הראשונים, היה צדיק וחסיד, שאין אני מגיע לעקבו. ואמר לי, דע לך, כי אין גדולת הנפש תלויה כפי מעשה האדם, רק כפי הזמן והדור ההוא. כי מעשה קטן מאד בדור הזה שקול בכמה מצוות גדולות שבדורות אחרים כי בדורות אלו הקליפה גוברת מאד מאד לאין קץ, מה שאין כן בדורות ראשונים. ואילו הייתי בדורות הראשונים, היו מעשי וחכמתי נפלאים מכמה צדיקים הראשונים. וזה שאמרו חז"ל על נח תמים היה בדורותיו, ואילו היה בדורות צדיקים היה יותר צדיק, ולכן שלא אצטער על זה כלל, כי בלי ספק יש לנפשי מעלה גדולה על כמה צדיקים הראשונים מזמן תנאים ואמוראים, ע"כ.

והיינו מפני שיש ירידת הדורות והשפעה לא טובה בעולם, וככל שיורדים הדורות קשה יותר להתחזק, לכן אף על פי שהמעשים והפעולות בדור הזה אינם כמו בדורות הקודמים, אבל איכות המעשים היא בדרגה גדולה יותר, מפני שיש קשיים יותר גדולים, וכל אחד זוכה למדרגתו לפי הקשיים שלו ולפי המצב שלו.

וכתוב גם במסילת ישרים בסוף הספר שכל אדם במצב שלו יכול לזכות למדרגות הגבוהות ביותר: "וכבר יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה, כמו מי אשר לא יפסוק מפיו הלימוד", היינו שיכול להיות אדם פשוט מאד, שהוא בעל מדרגה כמו מי שתורתו אומנותו, אם הוא עושה בשלמות כל מה שבכוחו לעשות, ומאידך יכול להיות אדם העוסק יותר בתורה ובמצוות אבל אינו עושה כל מה שהוא יכול, ודרגתו בעולם הבא קטנה יותר.

וכך גם החלק לעולם הבא מתחלק לכל אחד לפי מדרגתו ולפי המעשים שהוא עושה, לכן לא מספיק מה שיש "חלק" לעולם הבא, כי יכול להיות שזה יהיה חלק קטן מאד שיהיו לו ביזיונות כשהיה שם,

ומצינו שאמרו במדרש (שיר השירים רבה ח, ח) שכשנפטר רבי יוחנן היה דורו קורא עליו "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בזה יבזו לו", ומסופר שם כי רבי יוחנן בתחילה היה עשיר גדול, והיו לו הרבה שדות וכרמים, ופעם הלך בדרך עם רבי חייא בר אבא, והראה לו, שדה זו שלי הייתה ומכרתיה כדי שאוכל לעסוק בתורה, כרם זה שלי הייתה ומכרתיה כדי שאוכל לעסוק בתורה וכו', בכה רבי חייא ואמר לו, רבי, לא השארת כלום לעת זקנותך, אמר לו רבי יוחנן וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שניתן לששה ימים שנאמר כי ששת ימים וגו' אבל התורה ניתנה לארבעים יום, היינו שהתורה בודאי חשובה יותר. זו הייתה אהבת התורה של רבי יוחנן.

בעל תורה אמיתי

כל הדברים האלו נוגעים גם לראש ישיבת מיר הגאון רבי רפאל זצ"ל, שאהבת התורה וההתמדה שלו היו באופן שאין לשער, והיה אדם גדול מאד! בהתמדה, באהבת תורה, במידות, וביראת שמים, והשפיע בזה, אם כן אין אנו צריכים לרחם עליו, שהוא בעולם האמת מזומן לחיי העולם הבא, אבל לנו חסרה השפעתו.

כל אדם משפיע לפי מה שהוא, כמו שכתב מרן החזון איש זצ"ל באיגרת (נדפס בקובץ איגרות ח"ג סב) כי "בסביבת בעל תורה אמיתי הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה", ולא הזכיר בלשונו שצריך להיות גאון או צדיק להשפיע על אחרים, אלא "בעל תורה אמיתי" היינו מי שדבוק בתורה ומתנהג בכל מעשיו על פי התורה וההלכה, אדם כזה הוא בעל תורה אמיתי, והשפעתו ניכרת על כל הסביבה, אפילו שאינו אומר שום שיחות מוסר, ואינו עושה תעמולה, רק יושב ולומד.

מרן החזון איש לא אמר שיחות ודרשות, אלא ישב בביתו ולמד, וכשבאו לשאול אותו בהלכה ובעצה היה עונה, אבל לא יצא מארבע אמות של הלכה, והשפיע בקדושתו על כל העולם, וכשנפטר החזון איש אמר מרן הגרי"ז זצ"ל שהעולם השתנה, ועכשיו זהו עולם אחר, עולם בלי חזון איש! שכל זמן שהיה חי השפיע השפעה גדולה על כל העולם, וכשנפטר חסרה לעולם השפעתו, וזהו שכתב באיגרתו כי בעל תורה אמיתי משפיע השפעה ניכרת על כל הסביבה.

ועוד הוסיף וכתב שם "וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם", היינו שגם במקומות מרוחקים שאינו משפיע השפעה ניכרת, יש שם השפעה נסתרת, בתוך תוכם של הרחוקים, יש השפעה משהו מחמת קדושתו של הבעל תורה האמיתי. וכמדומני שכך המציאות, שאלו שאינם אנשי תורה ומצוות שגרים בסביבות בני ברק, יש להם אופי אחר מאלו שגרים במקומות רחוקים, והם מושפעים מהתורה והישיבות שיש פה.

וכעת חסרה לנו השפעתו של בעל התורה האמיתי, והציבור חייב, כל אחד מהציבור ואני בתוכם חייבים להשתדל להשלים את מה שחסר, ולהתחזק בכל העניינים שצריכים חיזוק, בתורה, במידות טובות, במעשים טובים ויראת שמים, ובכל הדברים הכתובים בספרי המוסר, אין סוף לדרגות בכל מעלה ומעלה, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יז) שיש עשר או אחת עשרה מעלות עליונות של מצוות עשה, שכל אחת מהן יש בה כמה מדרגות, כגון יראת שמים ואהבת השם, דבקות בתורה ובמידות טובות, וחיזוק האמונה, הרבה מצוות שהן חובות הלבבות, מעשים עם לבבות, שיהיו בשלמות.

וזה שייך רק אם אדם עוסק כל הזמן בעלייה, על ידי ספרי המוסר ועל ידי תורה ותפילה ומעשים טובים, ככל שאדם מתרגל בזה הרי הוא עולה ועולה ועולה, ובה נקרא בן עלייה, כמו שאמרו (סוכה מה, ב) ראיתי בני עלייה והן מועטין – בני עלייה היינו שהם תמיד במצב של עלייה, אין סוף לעלייה ואין סוף לדרגות, עד לדרגת משה רבינו, הרבה מדרגות בענוה וביראה, בדבקות בתורה ובאמונה.

ועכשיו שחסרה השפעתו של הגאון רבי רפאל זצ"ל, יש צורך וחיוב להשלים את מה שחסר, ויש גם אפשרות לזכות לזה, כמו שכתב ביערות דבש (ח"ב דרוש ז') כמה יש לאדם להתדבק בתורה ולשוב בתשובה במות צדיק תלמיד חכם, כמה דברים ישים האדם ללבו במיתת הצדיק, כי יאמרו זה מת, אולי אנכי איבנה להגות בתורה ולמלאות מקומו וכו', שהאיש הצדיק היה מלוכש ומעוטר במידות רבות וכמה מעלות טובות, ובמותו הרי כל מעשיו ומידותיו וקנייניו שלמות שהיו לו מופקדים, וכל איש ישראל יכול לזכות, זה יאמר אני אזכה במידת ענוה שלו, וזה יאמר אני אזכה במידת התמדה בתורה כמוהו וכו'.

ולאחר מיתת הצדיק יש גם יותר קפידא על המעלות שהיה מיוחד בהן, כמו שידוע כי כשנפטר רבי ישראל סלנטר זצ"ל אמרו כי הדיינים שבבית דין של מעלה הם גדולי הדור שנפטרו באותו הזמן, ורבי ישראל הרי היה זהיר מאד בענייני המידות ובין אדם לחברו, לכן כשהוא נפטר ויושב בבית דין של מעלה יש יותר קפידא בשמים על מידות טובות, וצריכים מאד להתחזק בענייני המידות הטובות.

ומסופר עוד כי תלמידו של רבי ישראל, רבי נפתלי אמסטרדם זצ"ל, אמר לו פעם, שאם היו לי המידות הטובות של הרבי, והכישרונות של רבי עקיבא איגר, והרגשי הלב של בעל יסוד ושורש העבודה, אז הייתי מאושר ומושלם, אבל עכשיו שאין בי את הכוחות הללו, מה ערך יש לי ומה ייצא ממני? ואמר לו רבי ישראל: **מן השמים דורשים ממך שתעבוד את השם עם המידות שלך ועם הכישרונות שלך ועם הלב שלך**, אין דורשים מן האדם אלא לפי כוחותיו, ואם הוא עושה כל מה שהוא יכול הרי הוא בשלמות, ומזומן לחיי העולם הבא.

לכן גם אם נראה לאדם שאין לו כוחות וכישרונות, אינו צריך לדאוג מזה, כי החיוב בעבודת השם הוא לפי כוחותיו, ואם עושה כל מה שהוא יכול הוא כבר מושלם וזוכה לעולם הבא מושלם.

ואמנם ראיתי כי **בדרך כלל אלו שחושבים שאין להם כישרונות ומעלות, הם טועים בעצמם, וכל זה הוא עצת היצר שירגישו חלישות הדעת ויכנסו לעצבות, ועל ידי העצבות באים לידי עצלות**, שהעצבות והעצלות הם משורש אחד, וכן כתב בספר שערי קדושה (א, ב) כי תולדת העצבות הוא העצלות, וכל אחד צריך לדעת שהוא מסוגל להיות "אדם השלם המקודש בקדושתו יתברך" כלשונו של בעל המסילת ישרים, אם ישתדל ויעשה כל מה שהוא יכול לפי כוחותיו.

ושייך גם לזכות לסייעתא דשמיא לקבל עוד מדרגות עד אין סוף, יותר כישרונות, יותר מידות טובות, ויותר הבנה, אם אדם משתדל ועושה כל מה שהוא יכול זוכה לסייעתא דשמיא כמאמרם (יומא לח, ב) בא ליטהר מסייעים אותו, ואמנם בא ליטהר צריך שיהיה בשלמות, כמו שאמרו בבא אל המקדש בטומאה (זבחים לג, א) ביאה במקצת לא שמה ביאה, וצריך שיהא בא ליטהר לגמרי, כולו בא ליטהר, אזי מן השמים מסייעים אותו, ובעזרת השם נזכה לסייעתא דשמיא!

בתקופה הזאת שאנו נמצאים בעת צרה, רח"ל היו פיגועים הרבה, ה' ישמור שלא יהיו הלאה, הדבר היחיד שיכול להציל אותנו מהפיגועים הוא זכות התורה, תורה מגנא ומצלא! התורה שלומדים פה, ובכל מקומות התורה, זהו הדבר היחיד שמגן על עם ישראל.

מדברי רבינו בכינוס תלמידי ובוגרי ישיבת "נתיבות עולם"

לעילוי נשמת
אמי מורתי הצדקת המופלגת
עליזה שושנה זילברשטיין ע"ה
בת מרן רשכבה"ג הגר"ש אלישיב זיע"א
נלב"ע י"ח שבט תשנ"ט - תנצב"ה

נדבת הרב שמואל זייבלד שליט"א
כהודיה להשי"ת לרגל השמחה במעונו
בהולדת בתו שתחי' במזל טוב
יזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים!

לעילוי נשמת הגאון
רבי **אשר** ב"ר משה דוד זליג **טננבוים** זצ"ל
נלב"ע ט"ז שבט תשע"ג - תנצב"ה
נדבת התנו הגר"א קאופמן שליט"א
י"ד ועד הישיבות בארץ ישראל